

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic

Bc. Lenka Bézová

Olomouc 2024

vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne.....

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Zdence Novákové Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za ochotu, pomoc a podporu. Dále bych také chtěla poděkovat panu doc. PhDr. Tomáši Čechovi, Ph.D. též za velkou ochotu a pomoc při oslovování respondentů. V neposlední řadě patří také velké poděkování mé rodině a blízkému okolí.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lenka Bézová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic
Název v angličtině:	Penitentiary care from the point of prison professionals
Zvolený typ práce:	Diplomová práce
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na penitenciární péči z pohledu odborných pracovníků věznic. V teoretické části je obsažena kapitola o historii vězeňství od počátku vzniku České republiky. Další kapitola se zabývá Vězeňskou službou České republiky, tedy její organizací a zastoupením, dále obsahuje typy věznic a popis výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Třetí kapitola se zaměřuje na odborné pracovníky věznic, kterými jsou psychologové, sociální pracovníci či speciální pedagogové. V poslední velké kapitole této práce je zahrnuto vymezení penitenciární péče, programu zacházení i souhrnné analýzy rizik a potřeb-SARPO. Empirická část obsahuje zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky. Nalezneme zde popis využitých metod a postupů při provádění výzkumu, stanovení hlavního cíle a výzkumných otázek, popis výzkumného vzorku, realizaci výzkumu a v neposlední řadě výsledky výzkumného šetření.
Klíčová slova:	Věznice v České republice, výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby, odborní pracovníci, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, penitenciární péče, program zacházení.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis concentrates on penitentiary care from the view of prison professionals. The theoretical part includes a chapter about the history of prisons since the beginning of the Czech Republic. The next chapter is concerned with the Prison Service of the Czech Republic, which means organization and representation. It also contains types of prisons and detention's description and imprisonment. The third chapter focuses on prison professionals, such as psychologists, social workers or special educators. In the last large chapter of this work, the definition of penitentiary care is included the treatment program and the summary analysis of risks and needs – SARPO. The empirical part contains the evaluation of the current state of the investigated issue. We will find a description of the methods and procedures used in conducting the research, determining the main goal and research questions, a description of the

	research sample and the implementation of the research and the results of the research investigation.
Klíčová slova v angličtině:	Prisons in the Czech Republic, a sentence execution of imprisonment, execution of custody, professional staff, psychologist, special pedagogue, social worker, penitentiary care, treatment program.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1- Rozhovor č. 1 Příloha č. 2- Rozhovor č. 2 Příloha č. 3- Rozhovor č. 3 Příloha č. 4- Rozhovor č. 4 Příloha č. 5- Souhlas
Rozsah práce:	60 stran + přílohy
Jazyk práce:	Český

Obsah

Úvod	8
1 Historie vězeňství od počátku vzniku České republiky	9
2 Vězeňská služba České republiky aktuálně	13
2.1 Organizace vězeňské služby ČR	14
2.2 Typy věznic a jejich charakteristika	15
2.2.1 Věznice pro výkon trestu	17
2.2.2 Věznice pro výkon vazby.....	17
2.2.3 Ústav pro výkon zabezpečovací detence	18
2.3 Zaměstnanci Vězeňské služby	18
2.3.1 Etické zásady zaměstnance Vězeňské služby.....	20
2.4 Výkon trestu odnětí svobody	20
2.4.1 Nástupní oddíl	21
2.4.2 Výstupní oddíl.....	22
2.4.3 Kázeňské odměny a tresty	22
2.4.4 Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody	23
2.5 Výkon vazby	24
2.5.1 Funkce vazby	25
2.5.2 Kázeňské tresty.....	26
2.5.3 Práva a povinnosti osob ve výkonu vazby	26
3 Odborný pracovník	28
3.1 Psycholog	28
3.2 Speciální pedagog	29
3.3 Sociální pracovník	30
4 Penitenciární péče	33
4.1 Program zacházení	33
4.1.1 Pracovní aktivity	35
4.1.2 Vzdělávací aktivity	36
4.1.3 Speciální výchovné aktivity	37
4.1.4 Zájmové aktivity.....	37
4.1.5 Aktivity zaměřené na oblast utváření vnějších vztahů	38

4.2	Souhrnná analýza rizik a potřeb-SARPO.....	38
5	Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky	41
6	Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic-výzkumná část.....	46
6.1	Vymezení zvolené výzkumné metody.....	46
6.2	Hlavní cíle výzkumu a výzkumné dílčí cíle	46
6.3	Výběr výzkumného vzorku.....	47
6.4	Realizace výzkumu.....	47
6.5	Zakotvená teorie	48
6.5.1	Otevřené kódování	48
6.5.2	Axiální kódování.....	54
6.5.3	Selektivní kódování.....	56
6.6	Shrnutí výsledků výzkumného šetření	57
6.7	Diskuse	59
	Závěr.....	61
	Seznam bibliografických zdrojů.....	63
	Seznam schémat.....	66
	Seznam použitých zkratk.....	67
	Seznam příloh.....	68

Úvod

Téma penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic jsem zvolila, protože se domnívám, že se jedná o problematiku, která je doposud pro veřejnost tabuizovaná. Vzhledem ke stoupajícímu počtu obsazenosti věznic, považuji dané téma za aktuální. Zároveň si myslím, že je penitenciární péče nepostradatelnou složkou věznic z důvodu přípravy na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, která si klade cíl zabránit opakované recidivě a minimálnímu navrácení osob zpět do věznic.

Téma práce se odvíjí od mého osobního zájmu o problematiku českého vězeňství a na základě zkušenosti, kterou jsem získala při odborné praxi v předešlém studiu, kdy jsem měla možnost navštívit věznici a setkat se s odbornými pracovníky věznice. Tato problematika mě oslovila natolik, že bych se jí ráda věnovala i v budoucnu, získala tak možnost proniknout do systému českého vězeňství a získala další zkušenosti v tomto, pro mě zajímavém prostředí či oboru.

Hlavní cílem diplomové práce je zjistit postupy a metody využívané v penitenciární péči z pohledu odborných pracovníků věznic a zjistit úskalí této práce. V teoretické části práce první kapitola obsahuje shrnutí historie vězeňství od počátku vzniku České republiky až po současnost. Ve druhé kapitole je popsána vězeňská služba aktuálně, tedy její organizační struktura, typy věznic, zaměstnanci, kteří pracují ve věznicích a v neposlední řadě je zde popsán výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby. Třetí kapitola se zabývá odbornými pracovníky, kteří ve věznicích s odsouzenými pracují a podílejí se tak na jejich přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a těmi jsou psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník. Poslední velkou kapitolou práce je penitenciární péče. V této kapitole nalezneme vysvětlení, co tato péče znamená a obnáší a v neposlední řadě je zde vysvětlen a podrobně popsán program zacházení a souhrnná analýza rizik a potřeb, která má zkratku SARPO.

V empirické části práce jsem využila metodu kvalitativní, kterou jsem realizovala pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byly prováděny s respondenty v prostředí věznic a po předchozím podepsání souhlasu nahrávány a doslova přepsány z důvodu zachování autentičnosti, přesnosti a komplexnosti. Výzkumný vzorek byl zvolen v širším rozsahu a to proto, že bylo velmi náročné najít a kontaktovat respondenty a následně s nimi provést rozhovor v prostředí věznice. Pro vyhodnocení svého výzkumu využiji metodu zakotvené teorie, která je složena z otevřeného, axiálního a selektivního kódování.

1 Historie vězeňství od počátku vzniku České republiky

Deklarace SNR byla přijata v červenci v roce 1992 o svrchnosti Slovenské republiky a následně dne 1. září. 1992 i Ústava Slovenské republiky. Nejvyšší představitelé politických stran České a Slovenské republiky se dohodli, že se Československý stát dle stanoveného harmonogramu rozdělí. A tak se také stalo 1. ledna 1993, kdy se Československá republika rozdělila na republiku Českou a Slovenskou. Tyto státy si následně musely vybudovat demokratický systém, vytvořit právní systém a řídit veřejnou správu a vězeňství (Brunová, 2020, s. 57).

Hlavní a důležitý milníkem vzniku a rozvoje českého vězeňství se tedy považuje rozpad Československé republiky a vznik samostatného Českého státu. Ve stejném roce, tedy v roce 1993 byla přijata nová pravidla vězeňství, která byla modernější a špěla tak k celkové modernizaci. Následkem toho pak vznikl velký a silný vliv na zlepšení kvality vězeňství (Kalvodová, 2002, s. 35).

Po vzniku samostatného státu se však na tomto území využívaly původní právní předpisy, a to především *trestní zákon č. 140/1961 Sb. i trestní řád č. 141/1961 Sb. ve znění několika novelizací* (Brunová, 2020, s. 63). Na rozdíl od Slovenské republiky, která si v roce 2005 kompletně přepracovala trestní právo a předpisy si Česká republika ponechala původní, jen provedla drobné novelizace. V roce 2005 také vznikla v České republice již druhá „Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015“, která se měla zajímat a zrcadlit vývoj systému s ohledem na vyspělejší země v Evropě, ale také vlivy politické a ekonomické. Poslední platná koncepce, která vznikla, byla vydána v roce 2015 s názvem „Koncepce vězeňství do roku 2025.“

V roce 2009 byl přijat v České republice nový *trestní zákoník č. 40/2009 Sb.*, ale trestní řád zůstal původní, stejně tak, jako předpisy pro výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby (Brunová, 2020, s. 63). V roce 1993 v listopadu přijal parlament ČR *zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby v České republice*, který je platný do dnes. V Roce 1994 k němu přibyla *vyhláška od Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb.*, která zaštiťovala stanovení řádu výkonu vazby (Brunová, 2020, s. 64). Poslední legislativní úprava byla provedena v roce 1999, kdy byl přijat nový *zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody* (Brunová, 2020, s. 64). Tento zákon je účinný do dnes, akorát prošel řadou různých novelizací. V návaznosti na tento zákon byla ještě vydána *vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.*, kterou byl pevně stanovený systém výkonu trestu odnětí svobody (Brunová, 2020, s. 64).

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který do roku 1999 upravoval výkon trestu odnětí svobody byl také několikrát novelizován a měl čtyři stupně střežení. Stupeň střežení se určoval dle charakteristiky trestného činu odsouzeného. Jednalo se o dohled, dozor, ostrahu a zvýšenou ostrahu. Do prvního stupně, tedy s dohledem se řadili odsouzení, kteří spáchali trestný čin z nedbalosti a nebyli dříve ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin. Do druhého stupně, tedy do dozoru se řadili odsouzení, kteří spáchali trestný čin z nedbalosti, ale již byli v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin nebo pachatelé, kteří spáchali trestný čin úmyslně, ale jejich trest nebude přesahovat déle jak 2 roky a kteří dříve nebyli trestaní za trestní čin spáchaný úmyslně. Do třetího stupně, tedy ostrahy se umisťovali odsouzení, kteří se dopustili trestné činnosti úmyslně, ale nesplňovali podmínky pro zařazení do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou. Do posledního stupně, tedy do věznice se zvýšenou ostrahou se umisťovali pachatelé, kteří dostali trest na doživotí nebo byli označeni za nebezpečné recidivisty (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 19-20).

Toto členění se udrželo celých 24 let. S následným ustanovením novely *zákona o výkonu trestu odnětí svobody a trestního zákoníku zákonem č. 58/2017 Sb.* teprve 1. 10. 2017 došlo k redukci ze čtyř původních typů věznic na dvě věznice, a to věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 20). Důležitým datumem byl také 1. leden v roce 1993, kdy nabyl účinnosti *zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní České republiky*, kdy se Sbor nápravné výchovy přejmenoval na Sbor vězeňské služby (Brunová, 2020, s. 64).

S touto změnou došlo k řešení spousty otázek týkajících se dozoru nad výkonem trestu a změně v systému vězeňství. Dalším důležitým faktem bylo to, že se z této instituce stala příspěvková organizace a spadla již pod Ministerstvo spravedlnosti. Chod a řízení věznic spadlo pod vedení Generálního ředitelství VS ČR, které měly rozdělené všechny vazební věznice a všechny věznice pro výkon trestu odnětí svobody v České republice. Generální ředitelství VS ČR mělo jmenovaného generálního ředitele, který dohlížel a zodpovídal za plynulý chod vězeňské služby. Ozbrojeným bezpečnostním sborem se Vězeňská služba stala až v roce 2004 (Brunová, 2020, s. 64).

Pracovníci a zaměstnanci věznic byly, dle výše zmíněných zákonů, rozděleny do dvou základních skupin. První skupina plnila své pracovní povinnosti a úkoly ve služebním poměru a jednalo se o vězeňskou stráž a stráž soudní. Druhá skupina byla tvořena správní službou, která své povinnosti a úkoly plnila dle pracovních norem. Vězeňskou službu ČR tvoří dva

důležité články, a to konkrétně vazební věznice a věznice, které vznikly za účelem výkonu trestu odnětí svobody, tyto se označují pouze pojmem věznice. V těchto dvou typech věznic dohlíží na správný chod ředitel věznice, který je vždy jmenován Generálním ředitelstvím VS ČR. Vazební věznice se dále vnitřně dělí ještě na oddělení a referát. V den, kdy došlo k ustanovení Vězeňské služby ČR bylo na území České republiky evidováno celkem 33 věznic a věznic vazebních a 2 ústavy pro mladistvé (Brunová, 2020, s. 65).

Kontrolu vězeňství mělo na starost ředitelství nápravně výchovných skupin a vězeňská komise, která účinkovala při Národní radě ČR. Dozor byl dříve prováděn prokurátorem, ale později vymizel. Za příčinu zániku mohlo, že prokuratura byla přetvořena na státní zastupitelství. Od roku 1993 docházelo k mnohým změnám týkajících se vězeňství a různé změny přinášely různé ohlasy. Pozitivní bylo, že docházelo ke zlidštění věznic, k jejich modernizaci, k dalšímu vzdělávání vězeňských pracovníků, ke vhodnému ukotvení legislativy, ale naopak se objevily i negativa, kdy se například setkávali s nedostatkem financí a také bylo potřebné, aby řízení věznice nebylo politicky ovlivňováno.

Od roku 1990 již existovaly věznice pro odsouzené ženy k trestu odnětí svobody a také věznice pro odsouzené mladistvé ženy, které umožňovaly všechny tři nápravně výchovné oddělení. Dále také byly zřízeny věznice pro ženy, které pocházely z východočeské části republiky. Pro muže byly pouze věznice pro výkon trestu odnětí svobody s jedním nápravně výchovným oddělením, a to s dozorem. V roce 1994 došlo k dalším změnám v legislativně a na to konto se věznice Pardubice rozhodla využívat své prostory pro výkon vazby pro ženy a výkon trestu odnětí svobody pro ženy i muže, a to až do roku 2002. Rozdílnost a individualita vězněných si také v průběhu let vyžádala řadu různých změn v oblasti vytváření a rušení oddělení věznic napříč celou republikou a následný vznik věznic pro osoby s poruchami chování, poruchami psychického rázu a pro vězněné osoby, které nejsou schopny se zařadit do běžného pracovního života (Brunová, 2020, s. 65-66).

Odsouzení k trestu odnětí svobody v České republice bylo vnímáno jako snaha o výchovu, vzdělávání, převýchovu a nápravu tak, aby odsouzený mohl následně po propuštění vést řádný život v běžné společnosti a nikoho již neohrožoval. K tomuto přispělo také zavedení nových pedagogických postupů a metod do vězeňství, ale také oproštění se od politických vlivů a následné ukončení pronásledování odpůrců režimu.

Velkým problémem se stala malá kapacita věznic, které se naplnily rychle, jelikož od roku 1993 až do roku 2000 se zdvojnásobil počet odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Důvodem tohoto problému byly amnestie, které byly uděleny prezidentem republiky. Václavem Klausem byla udělena amnestie 1.1. 2013 a týkala se částečného nebo úplného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jako důsledek této amnestie se následně velký počet odsouzených, propuštěných díky amnestii navrátil zpět do věznic (Brunová, 2020, s. 66-67). V roce 2015 se v oblasti vězeňství kladl velký důraz na důsledné zabezpečení věznic, protože se předpokládal další nárůst odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Věznice se zabývaly problémy zlepšení a zkvalitnění materiálního zabezpečení, zkvalitnění informačních systémů a vybavení technologiemi. V roce 2015 byla penitenciární péče, dalo by se říci, méně kritická, jelikož se při ní využívaly moderní metody a postupy k odsouzeným.

Aktuální Koncepce vězeňství v ČR je navržena do roku 2025, počítá s různými změnami ve výkonu trestu do konce tohoto období a je založena na konkrétních cílech. Prvním cílem je snaha o zkvalitnění vzdělávání odsouzených, tzn. získávání nového a vyššího vzdělání, aby po propuštění z výkonu trestu byli odsouzení schopni se ucházet o pracovní místo a setrvali na něm, a aby měli lepší podmínky pro získání práce. Druhým cílem je rozšiřování a zkvalitňování nabídek práce ve věznicích pro odsouzené s dostatkem pracovních míst. Třetím cílem je zkvalitňování zdravotnické péče ve věznicích a předcházení užívání návykových látek a jejímu rozšiřování ve věznici. Posledním hlavním cílem je podpořit a zkvalitnit vědecké výzkumy, které se specializují na penologii, penitenciární péči a postpenitenciární péči. Dle těchto stanovených cílů můžeme říci, že vězeňství České republiky se setkává s problémy finančními, s nedostatkem personálu a s problémy vzdělávacího rázu. Tyto problémy následně nejsou poutavé pro potenciální zájemce o pracovní pozice právě ve věznicích (Brunová, 2020, s. 67-68).

2 Vězeňská služba České republiky aktuálně

„Vězeňská služba České republiky je řízena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě justiční stráž České republiky“ (Vězeňská služba České republiky, 2023).

Vězeňství je základní a velmi podstatnou částí trestní politiky našeho státu. Česká republika je státem demokratickým, proto vychází z mezinárodních závazků, respektuje lidská práva a svobodu občanů a jejím hlavním úkolem je chránit občany před pachateli, kteří porušují právní normy a předpisy státu. Vězeňská služba tedy zabezpečuje izolaci odsouzených pachatelů od běžné společnosti, ale v první řadě usiluje o nápravu pachatele, který spáchal trestný čin. Následně také usiluje o jeho následnou reintegraci po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody do běžné společnosti, ve které občané jednají v souladu se zákonem a právními normy a předpisy státu (Vězeňská služba České republiky, 2023).

Na plnění úkolů vězeňské služby dohlíží a zajišťuje vězeňská stráž, správní služba, justiční stráž, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňské služby. Členové Vězeňské služby jsou v pozici ozbrojeného bezpečnostního sboru a dělí se na členy vězeňské stráže, členy justiční stráže a členy pro výkon dozorcí služby. Vězeňská stráž má hlavním úkolem střežit, doprovázet osoby ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody, dohlížet a střežit věznic vazební, věznic pro výkon trestu odnětí svobody a také ústavy zabezpečovací detence. Dále také dohlíží na pořádek, poslušnost a disciplínu ve věznicích. Justiční stráž má na starost v první řadě bezpečnost a řád při průběhu soudů a v institucích jako je například Ministerstvo spravedlnosti. Správní služba podle všeobecně platných právních předpisů rozhoduje, má na starosti bezpečnost, činnost odbornou, ekonomickou a výchovnou. Do této kategorie řadíme především dozorcí službu. Dozorcí služba dohlíží na disciplínu a bezpečnost ve věznicích, konkrétně v částech, kde jsou vězni ubytováni. Kontroluje dodržování povinností odsouzených, ale naopak obstarává práva těchto odsouzených. Dozorcí služby nemá při výkonu své práce u sebe střílnou zbraň. Akademie Vězeňské služby se věnuje dalšímu prohlubování vzdělávání pracovníků věznic a zajišťuje odbornou přípravu pracovníků. Pověřené orgány Vězeňské služby chápeme jako členy Generálního ředitelství Vězeňské služby. Starají se o prevenci a stížnosti při výkonu trestu odnětí svobody (Razzková, Hoferková, 2018, s. 76-77).

Základním a souhrnným cílem Vězeňské služby České republiky je vytvářet účinné a dobře fungující mezinárodní standardy, které budou napomáhat k dodržování vězeňství, které budou napomáhat při prevenci kriminality, budou zahrnovat penitenciární a postpenitenciární

péči, které budou obsahovat vzdělávací systémy a budou směřovat k reintegraci pachatelů do běžné společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem je dále také snaha o nápravu odsouzených dle jejich individuálních zvláštností za účelem předejít dalšímu možnému recidivnímu chování, které není v souladu se zákonem a dále izolovat pachatele, kteří opakují trestnou činnost od běžné společnosti a zajistit jim tak bezpečí. V neposlední řadě je také cílem za využití širokého souhrnu metod a postupů docílit modernizace systémů využívajících se ve vězeňství a to tak, aby ve 21. století odpovídaly a mohly být srovnatelné s dalšími demokratickými státy (Vězeňská služba České republiky, 2023).

2.1 Organizace vězeňské služby ČR

Do organizační jednotky Vězeňské služby v České republice řadíme následující, dle *ustanovení § 1, odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb.*: Generální ředitelství Vězeňské služby, které kontroluje, organizuje a zajišťuje plnění úkolů Vězeňské služby (Raszková, Hoferková, 2018, s. 78). Má také právo a kompetence řešit kázeňské a personální záležitosti. V čele Generálního ředitelství Vězeňské služby je Generální ředitel. V neposlední řadě má kompetenci upravovat v souladu s právními předpisy právní vztahy ve Vězeňské službě, výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence, pokud zrovna tyto otázky nespádají pod kompetence Ministerstva spravedlnosti.

Vazební věznice, řídí se *zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, a vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 109/1995 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby* (Raszková, Hoferková, 2018, s. 79). Vazební věznice mají za úkol hlídat, aby byl výkon vazby vykonáván tak, aby plnil poslání a funkci. Slouží například jako předcházení případnému maření vyšetřování odsouzeným. Věznice jsou institucí, sloužící k výkonu trestu odnětí svobody, které se řídí *zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.*, touto vyhláškou se uvádí řád výkonu trestu odnětí svobody a vnitřní předpisy věznice (Raszková, Hoferková, 2018, s. 79). Na základě *zákona č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů*, zde také patří Ústava pro výkon zabezpečovací detence. Jedná se o instituci, která kromě výkonu trestu zajišťuje vyšší míru zabezpečení (Raszková, Hoferková, 2018, s. 79).

Dále obsahuje i programy, které se specializují na psychologické, pedagogické, rehabilitační a léčebné činnosti v rámci výkonu trestu. Střední odborné učiliště se sídlem

v Praze, které má mnoho dalších odloučených pracovišť po celé republice je předposlední složkou organizační jednotky Vězeňské služby. Zajišťuje možnost odsouzeným osobám další vzdělávání. V jejich nabídce se objevují akreditované vzdělávací obory, které mohou odsouzení během svého výkonu trestu studovat. Mohou být zakončeny buďto výučním listem, a dokonce i maturitní zkouškou. Dále také zajišťují odsouzeným možnost se vzdělávat pomocí neakreditovaných vzdělávacích kurzů. Ve věznicích, kde se toto střední odborné učiliště nenachází má v kompetenci další vzdělávání provádět oddělení výkonu trestu. Poslední jednotkou, která je vzdělávací zařízení, které má působnost v celé České republice je Akademie Vězeňské služby. Tato jednotka se zabývá vzděláním, všestrannou, opakující se a důslednou připraveností pracovníků věznic. V neposlední řadě se participuje v rozvoji výzkumné a vědecké oblasti penologie (Raszková, Hoferková, 2018, s. 81).

2.2 Typy věznic a jejich charakteristika

„Zákon č. 58/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony“ (Zákony pro lidi, 2023).

Ode dne, kdy nabyl účinnosti zákon č. 58/2017 Sb. se u osob, které jsou odsouzené, postupuje dle stanovených mechanismů pro určení stupně zabezpečení. Na základě tohoto mechanismu věznice umísťují odsouzené do příslušného oddělení věznice s ostrahou. Oddělení s ostrahou se pak dále ještě člení na tři stupně s odstupňovaným zabezpečením. Jedná se o nízký stupeň zabezpečení, střední stupeň zabezpečení a vysoký stupeň zabezpečení.

Vyhodnocování, do jakého stupně zabezpečení odsouzený nastoupí závisí na míře vnitřních a vnějších rizik. Vnitřní rizika zahrnují to, jak velká je pravděpodobnost ohrožení výkonu trestu odnětí svobody s ohledem na individuální zvláštnosti odsouzeného. Bere se tedy v úvahu povaha trestné činnosti odsouzeného, ochranná opatření, která nebyla vykonána, průběh dřívějších výkonů trestu či jaká je hrozba útěku odsouzeného. Vnější rizika zahrnuje to, jak moc je pro společnost a okolí odsouzený nebezpečný. Posuzuje se tedy zejména jeho trestná činnost, za kterou si odpykává trest, délka trestu, forma zavinění a zda už byl v předešlých letech trestaný, popřípadě na jak dlouho a jakou trestnou činnost (Vězeňská služba České republiky, 2023).

U odsouzeného se v období pobytu a vykonávání trestu v přijímacím oddíle vypracuje vstupní vyšetření od lékaře a zjistí se míra vnějších a vnitřních rizik, a to pomocí mechanismu pro umístění. Po zhodnocení vnější rizik se určuje primární stupeň zabezpečení. Následně se poté k tomuto primárnímu stupni v přijímacím oddíle vyjadřují příslušní hodnotitelé a zkoumají, zda se u odsouzeného objevuje rizikovost v oblasti opětovného selhání, zda hrozí útěk, jaká byla jeho předešlá trestná činnost apod. Hodnocení je následně základním podkladem pro komisi, která se většinou skládá z ředitele věznice, vedoucího oddělení výkonu trestu nebo výkonu vazby, psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka a vychovatele. Výsledný rozsudek o stupni zabezpečení rozhoduje ředitel věznice. Odsouzený však může žádat o zařazení do nižšího stupně, ale tímto návrhem se již zabývá příslušný soud v místě věznice.

Při umisťování odsouzených do věznic se Generální ředitelství České republiky řídí následujícími fakty. Aktuální obsazeností věznic, stupněm zabezpečení, druhem programu zacházení, který odsouzený má. Po umístění odsouzeného do konkrétní věznice se následně provádí závěrečná hodnocení, souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzeného a vyhodnocují se kriminogenní potřeby odsouzeného a pozitivní stránky odsouzeného. Závěrečným hodnocením může být stupeň zabezpečení také velmi ovlivněn. Následně může být stupeň zabezpečení ovlivněn chováním v průběhu plnění trestu. Při průběhu výkonu trestu může docházet jak k pozitivním, tak i negativním změnám odsouzeného. Do pozitivních změn řadíme vzorné chování, plnění si svých povinností, dodržování programu zacházení a snaha o snižování následku své trestné činnosti. Do negativních změn u odsouzeného bychom mohli zařadit pokus o útěk z vězení, napadení zaměstnance Vězeňské služby, nařízení nového trestu apod (Vězeňská služba České republiky, 2023).

V České republice existují tři základní typy vězeňských zařízení. Jedná se o vazební věznice, věznice pro výkon trestu odnětí svobody a ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Každý typ věznice má svůj záměr, který se mírně liší od ostatních. Liší se legislativou, odborným názvoslovím a fungováním věznice. V každé věznici stojí v čele ředitel, který je jmenován, ale taky odvoláván ředitelem Generálního ředitelství Vězeňské služby. Institucí, která vznikla 1.1. 2009 a je nejmladší institucí je zabezpečovací detence. Nutno zmínit, že první řádem je také formulována věznice pro mladistvé (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 31).

2.2.1 Věznice pro výkon trestu

Věznice pro výkon trestu by měla na odsouzené působit tak, aby se předcházelo jejich kriminálnímu chování a následné recidivě, aby po propuštění z výkonu trestu vedli řádný život, dodržovali veškeré společenské normy a pravidla a jednali v souladu se zákonem. K tomuto cíli se ve věznici pro výkon trestu využívá tzv. program zacházení, který hodnotí, jak se s daným odsouzeným má zacházet a kterým se hodnotí dospělý odsouzený. Tato hodnocení slouží k informačním účelům, ale také srovnávacím a v neposlední řadě zastávají motivační funkci. V hodnocení se například objevuje, jaké stanovisko zaujímá odsouzený ke svému trestnému jednání, jak zvládá odsouzený řešit problémové a rizikové situace, obsahuje zprávu, zda je odsouzený připraven na propuštění na svobodu a další podobné informace, které si může soud vyžádat. Množství odborného zasahování a pomoci pracovníků věznice je postavena na hodnocení nebezpečných a rizikových faktorů odsouzených, pomocí nástroje SARPO, anebo na aktuálním psychickém rozpoložení odsouzeného a jeho nynějších potřebách. Ve věznici určených k výkonu trestu jsou odsouzení přiřazeni jednomu kmenovému vychovateli. Odsouzený má právo kdykoli tohoto kmenového vychovatele požádat o to, aby si mohl promluvit s vedením věznice nebo odbornými pracovníky věznice jako jsou například psycholog, speciální pedagog, terapeut, sociální pracovník či kaplan (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 36-37).

2.2.2 Věznice pro výkon vazby

V této formě instituce se realizují především výkon vazby. Jedná se o výjimečné zajištění, jelikož je to velký zásah do osobního života člověka, který doposud nebyl oficiálně a pravomocně obviněn. Výkon vazby by měl být nařízen pouze tehdy, pokud není jiné řešení, jak zabezpečit, aby nedošlo k faktorům jako je třeba útěk, skrývání se, maření vyšetřování ovlivňování svědků, opakování trestného činu či snaha o jeho dokončení. Z jiných než těchto zmíněných důvodů nelze osobu do vazby umístit. O umístění osob do vazby v České republice rozhoduje soud a to tehdy, kdy se v přípravném řízení na soud obrátí státní zástupce. Při vazbě je osoba v cele, kdy je celý den zamčena, ale může se také umístit do zmírněného režimu, což znamená, že se může obviněná osoby volně pohybovat. Do této mírnější formy vazby se umisťují obvinění, kteří dokazují svým chováním, že budou dodržovat vnitřní řád věznice i přes to, že budou mít povolen volný pohyb a prostor ve věznici i s jinými obviněnými.

U osoby podezřelé, která byla umístěna ve vazbě, nesmí doba trvání vazby přesáhnout jeden kalendářní rok, pokud je vedeno trestní stíhání za přečin. V případě, že je vedeno trestní

stíhání za zločin, nesmí být podezřelý ve vazební věznici déle než dva roky. V případě, že je podezřelá osoba stíhána za zvlášť závažný zločin, nesmí být ve výkonu vazby déle než tři roky. Poslední podmínkou je, že pokud je podezřelá osoba stíhána za zvlášť závažný zločin, za který by mu mohl být udělen výjimečný trest, nesmí být tato osoba ve vazbě déle jak čtyři roky (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 37-38).

2.2.3 Ústav pro výkon zabezpečovací detence

Detence je ochranný mechanismus, který se nevyužívá jako prevence, ale využívá se v případě, kdy byl trestný čin spáchán. Ústav zabezpečovací detence je instituce, která je vybavena přísnou zvláštní ostrahou a obsahuje pedagogické, psychologické a rehabilitační funkce. V této instituci s těmito osobami pracují především psychologové, psychiatři, sociální pracovníci či speciální pedagogové. Cílem je chránit společnost před pachateli, kteří jsou nebezpeční. Je určena pro osoby, které nechtějí dobrovolně podstoupit ochranné léčení a jsou svým chováním, které je způsobené duševními problémy nebezpeční pro své okolí a společnost. Může se jednat například o velmi agresivní typy pachatelů nebo sexuální devianty. Zabezpečovací detenci může uložit pouze soud, a to v případech jako samostatný výkon, v případě, kdy dojde k odpuštění potrestání pachatele či v případě, kdy je uložen trest a zabezpečovací detence zároveň. Jediný stav, kdy nelze nařídit zabezpečovací detence je, pokud by byla uložena zároveň s ochranným léčením. Zabezpečovací detence může mít dobu trvání takovou, dokud to situace vyžaduje, tedy dokud je nutné chránit společnost a okolí. Soud u dospělých osob minimálně jednou za jeden rok přezkoumává, zda je potřeba v zabezpečovací detenci pokračovat. U mladistvých toto přezkoumávání soud provádí minimálně jednou za šest měsíců (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 39-40).

2.3 Zaměstnanci Vězeňské služby

Zaměstnanci Vězeňské služby České republiky jsou vázáni mlčenlivostí o skutečnostech a osobních informacích, které se dozvědí při plnění své práce ve věznici. Zaměstnance dělíme do dvou základních skupin, a to na příslušníky a občanské zaměstnance.

Příslušníci při výkonu práce mají služební stejnokroj. Každý zaměstnanec je identifikován číslem, které mají na viditelném místě. Příslušníci mají povinnosti a konají dle kompetencí, které jsou stanoveny v zákoně o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Vykonávají úkoly, které stanovuje zákon či jejich nadřízený. Zachází s obviněnými, odsouzenými i chovanci přísně a rozvážně tak, aby respektovali práva a důstojnost těchto osob a také s nimi jednají tak, aby neporušovali etický kodex a nedopustili, aby se s těmito osobami

jednalo krutě nebo aby byly ponižovány. Mezi práva příslušníků patří požadování osvětlení potřebného k vysvětlení porušení pravidel a trestných činů. Příslušníci mají také právo provádět osobní prohlídky, prohlídky jejich osobních věcí, prohlídku těla (kterou však provádí vždy stejné pohlaví nebo lékař) a provádět otisky prstů. Dále má právo odejmout osobě obviněné nebo odsouzené odebrat osobní věci, které neoprávněně má. Dalším jeho právem a zároveň povinností je chránit objekt, požadovat totožnost osob, které se v objektu pohybují. Má právo jim zkontrolovat jejich osobní věci, zavazadla i motorová vozidla. V neposlední řadě má právo zakročít a využít donucovací prostředky, pokud je to v krajní situaci nutné. Mezi tyto donucovací prostředky patří například chvaty, pouta, obušek, služebního psa, hrozbu střelnou zbraní, varovný výstřel apod. Ve chvíli, kdy donucovací prostředky nestačí je oprávněn využít střelnou zbraň. Nutno podotknout, že příslušník při využívání donucovacích prostředků má omezené právo ve chvíli, kdy se jedná o ženy, ženy těhotné, osoby s vysokým věkem a osoby, u které je patrně zřetelné, že je zdravotně postižený (Raszková, Hoferková, 2018, s. 81-82).

Kvalitní personál je pro chod věznice velmi důležitý, protože právě personál pracuje s narušenými jedinci. Mluvíme zde o pracovnících, kteří se den, co den setkávají odsouzenými. Mluvíme o odborných pracovnících tedy konkrétně o dozorcích, vychovatelích, sociálních pracovnících, speciálních pracovnících, terapeutech a psychologích. Tito pracovníci by měli ovládat znalosti jako je profesionálnost, loajalita, kreativita, protože díky nim se stává instituce úspěšnou. Požadavky, které by měl odborný pracovník věznice mít jsou zaznamenány v Evropských vězeňských pravidlech a také v Koncepci vězeňství do roku 2025. Mezi neodmyslitelné schopnosti a dovednosti odborného pracovníka patří také dobrá komunikace, tolerance, respekt, schopnost empatie, odbornost a bezúhonnost. Díky těmto dovednostem poté může pracovník lehce zvládat řešit problémové a krizové situace v průběhu jeho pracovní doby. Při výběru a přijímání odborných pracovníků je potřebné brát ohled na pohlaví uchazeče. V nejčastějších případech se bere ohled při výběru pracovníků na zastoupení pohlaví ve věznici, jednak z bezpečnostních důvodů a jednak kvůli tomu, že například osobní prohlídky mohou být prováděny pouze stejným pohlavím, což znamená, že kdyby byla přijata žena do mužské věznice, neměla by pravomoc provádět velké množství úkonů.

Problémem českého vězeňství je častá fluktuace mladých zaměstnanců, důvodem bývá finanční ohodnocení, nízká motivace, vysoké požadavky na jejich výkon, nemožnost osobního růstu apod. Výběr pracovníků věznice je tedy dost zásadní a je důležité, aby tito pracovníci byli odhodlaní v tomto oboru pracovat a byli motivovaní. Důležité je to i toho důvodu, že je

Vězeňská služba nucena reagovat na nové potřeby společnosti v oblasti detence a resocializace pachatelů (Raszková, Hoferková, 2018, s. 82-84).

2.3.1 Etické zásady zaměstnance Vězeňské služby

Kodex etiky zaměstnanců veřejné správy byl schválen 21.3.2001. Na to konto si každá instituce státní správy vytvořila svůj etický kodex. Následně dne 1.1.2004 díky nařízení generálního ředitele došlo k platnosti Kodexu profesní etiky zaměstnance Vězeňské služby České republiky. Tento kodex obsahoval širokou škálu zásad chování, kterých byli všichni pracovníci povinni se držet. Mezi zásady Kodexu řadíme profesionálnost, etické chování, tolerance, důstojnost, ochrana lidských práv bez diskriminace, respekt, spravedlnost, nestrannost apod. Celkově tyto požadavky bylo důležité dodržovat jak v zaměstnání, tak mimo pracovní dobu pracovníků. Následně bylo stanoveno, že jsou profesionální pracovníci povinni se dále vzdělávat a prohlubovat své vzdělání i znalosti. Všechny tyto zmíněné zásady musely být povinně dodržovány, pokud tomu tak nebylo, bylo chování považováno za hrubé porušení pracovní kázně. Nyní je Etický kodex obsažen v interním předpisu, který se zaobírá protikorupčním programem Vězeňské služby a je zároveň součástí opatření proti korupci. Nynější Etický kodex je složen z předmluvy a článků, ve kterých jsou pravidla chování a jednání pracovníků věznice předepsány (Raszková, Hoferková, 2018, 89-91).

2.4 Výkon trestu odnětí svobody

Na základě oprávněného písemného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu má odsouzený povinnost nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody. Dále může nastoupit do výkonu trestu po výzvě k nastoupení od soudu nebo po vydání příkazu soudem. Nástup do výkonu trestu může mít mnoho podob. Může se jednat o převedení z vazby, nástup z běžného života, zatčení a převedení do věznice a v nejhorším případě pátrání po odsouzeném, zatčení a následné převedení k výkonu trestu. Odsouzenému může být také udělena adekvátní lhůta k nastoupení k výkonu trestu předsedou senátu, pokud nejsou pochyby, že by mohl uprchnout, aby si mohl odsouzený zajistit své osobní záležitosti (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 81).

Odsouzený může mít také umožněný odklad nástupu do trestu odnětí svobody, a to z důvodu zdravotního stavu. Tato doba je samozřejmě časově omezena. Důvodem odkladu nástupu do výkonu trestu může být tedy zdravotní stav odsouzeného, mateřství nebo z odložení trestu o tři až šest měsíců z důležitých a vážných důvodů, ale to jen v případě, že trest nepřesahuje 1 rok odnětí svobody (Raszková, Hoferková, 2018, s. 102-103).

Výkon trestu odnětí svobody má dvě základní funkce, které jsou uváděny dle moderní evropské vězeňské filozofie. Jedná se o funkci vyrovnávací a funkci regulativní. Funkce vyrovnávací má za cíl, aby se odsouzený uvědomil a srovnal s trestnou činností, kterou spáchal. Tato vyrovnávací funkce má také dvě roviny. První rovina je zaměřena na vyrovnání se oběti s trestným činem. Ve druhé rovině se jedná o cíl, aby odsouzený pochopil chybu a následky svého chování a jednání a uvědomil si závažnost činu který spáchal. Funkce regulativní má za cíl chránit společnost. Jedná se tedy o izolaci odsouzeného tak, aby byla chráněna společnost a snaha o nápravu odsouzeného, aby se v co největší míře předešlo další recidivě (Gáč, 2006, s. 31).

2.4.1 Nástupní oddíl

Po nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody musí být správně ověřena totožnost odsouzeného, musí být seznámen s veškerými jeho právy a povinnostmi a také s vnitřním řádem věznice. Následuje vstupní prohlídka odsouzeného a diagnostické vyšetření, u odsouzených do oddílu s ostrahou ještě vyhodnocování vnitřních a vnějších rizik. Po těchto krocích je odsouzený přemístěn do příslušné věznice, kde je následně v nástupním oddíle ubytován přibližně dva týdny. Na tomto oddělení se vyhotovuje souhrnná zpráva, navrhuje se program zacházení, určí se přístupná skupina vnitřního rozlišení ve věznici, provádí se diagnostika a sestavuje se penitenciární diagnóza odsouzeného, ze které následně vzniká komplexní zpráva o odsouzeném. Penitenciární diagnostika vychází ze struktury osobnosti, chování v problémových situacích, ze zájmů odsouzeného, ze závislosti na návykových látkách apod. Dále vychází z kriminogenní situace, motivace, se kterou trestnou činností spáchal, z profesních předpokladů odsouzeného, z potřeby aktivit, které odsouzeného vzdělávají a ze souhrnu problémů, které odsouzený momentálně má. V dnešní době se v penitenciární diagnostice odráží i program SARPO. Po těchto výše zmíněných krocích je odsouzený přidělen ke určitému vychovateli a ubytován do příslušného oddílu (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 82).

Odsouzená osoba má právo si u sebe zanechat písemnosti, které souvisejí s trestním řízením, fotografie, dopisy, knihy či časopis. Dále může mít hodinky, prostředky k osobnímu dopisování, holicí strojek a hygienické potřeby, hrnek či rádio. O dalších věcech, které si odsouzení chtějí ke svému pobytu do věznice brát rozhoduje ředitel věznice (Raszková, Hoferková, 2018, s. 104).

Při umísťování odsouzených se přihlíží k jejich pohlaví, proto se tedy odděleně se umísťují muži a ženy. Následně se dále umísťují odděleně mladiství dospělí, osoby dopouštějící

se opětovného páchaní trestného činu, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé, odsouzení, kteří spáchal trestný čin úmyslně či spáchali trestný čin z nedbalosti, pracovně trvale nezařaditelní, s duševními poruchami a poruchami chování, odsouzení, kteří mají uloženu ochrannou léčebnou a zabezpečovací detenci a v neposlední řadě velmi nebezpeční odsouzení, kteří mají sklony k útěkům (Raszková, Hoferková, 2018, s. 104-105).

2.4.2 Výstupní oddíl

Odsouzení, kteří měli výkon trestu odnětí svobody delší než tři roky, jsou před propuštěním přemístěni na dobu šest týdnů do výstupního oddílu. Do tohoto výstupního oddílu však mohou být umístěni i odsouzení, jejichž délka trestu byla kratší než tři roky, ale objevují se u nich problémy v budování si sociálního zázemí a bude pro ně obzvlášť náročné se vrátit do běžného života. Cílem výstupního oddílu je odstraňovat či zmírňovat důsledky pobytu ve výkonu trestu. Tedy, aby byli odsouzení schopni po propuštění sebeobsluhy a zařadit se do běžného života (Raszková, Hoferková, 2018, s. 110).

Pobyt odsouzeným končí buďto odpykáním si celého trestu, anebo podmíněným propuštěním, které stanovuje soud. Odsouzený může být také propuštěn tehdy, když mu prezident republiky udělí milost anebo když vyhlásí prezident republiky amnestii. Poslední formou propuštění z výkonu trestu, kterou je důležité zmínit je ukončení pobytu ve výkonu trestu na příkaz soudu nebo státního zástupce. Toto se děje například v situacích, kdy soud nebo státní zástupce zjistí, že odsouzený, který si odpykává trest odnětí svobody nebyl administrativní chybou propuštěn, i když jeho doba odpykávání trestu již dávno uplynula (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 82-82).

V tomto výstupní oddíle je práce zaměřena na vyřízení všech dokladů totožnosti tak, aby odsouzený po propuštění měl všechny tyto náležitosti k dispozici. Dále je odsouzený informován o tom, do jaké doby a kde je třeba se přihlásit a jsou mu poskytnuty kontakty na neziskové organizace. V neposlední řadě se v tomto výstupním oddělení odsouzený podrobuje lékařské prohlídce (Daňhelková, 2009, s. 43-44).

2.4.3 Kázeňské odměny a tresty

Kázeňské odměny a tresty jsou prostředky, které musí dbát na individualitu člověka, musí být přiměřené, stupňované, spravedlivé a důsledné. Pravomoc, která se týká kázně má generální ředitel, ředitel věznice a pověření zaměstnanci Vězeňské služby.

Odměny se odsouzeným udělují za dodržování pravidel a vnitřního řádu věznice, dodržování programu zacházení či v případě, kdy řádně plní své povinnosti při výkonu trestu. Tyto odměny se zapisují do osobní karty odsouzeného a do Vězeňského informačního systému. Do skupiny odměn můžeme zařadit například pochvalu, zvýšení hodin pro návštěvy odsouzeného, zvýšení kapesného, více času a prostoru na kulturní či sportovní aktivity, peněžitá nebo věcná odměna, schválení opustit věznici až do výše 24 hodin či dokonce přerušování výkonu trestu (Raszková, Hoferková, 2018, s. 111).

Kázeňské tresty se naopak odsouzeným udělují za nedodržování a nerespektování pravidel a vnitřního řádu věznice a za neplnění programu zacházení. Tresty musí odpovídat míře přestupku, musí být spravedlivé a musí být dokázáno, že odsouzená osoba se přestupku dopustila. Odsouzenému by se mělo vždy umožnit, aby se k jeho přestupu vyjádřil a podal vysvětlení. Do kázeňských trestů můžeme zařadit důtky, snížení kapesného, ale nejvýše o jednu třetinu až na tři měsíce, zákaz přijímání balíčků, udělení pokuty do výše 5000,-, převedení do uzavřeného oddělení až do výše 28 dnů s propouštěním na plnění úkolů z programu zacházení či převedení do uzavřeného oddělení bez možnosti propuštění na plnění úkolů z programu zacházení až na dobu dvaceti dnů (Raszková, Hoferková, 2018, s. 112).

2.4.4 Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Ve výkonu trestu odnětí svobody dochází k omezení k velkému množství základních práv a svobod člověka. Za důvod považujeme, že výkon trestu odnětí svobody by byl s těmito právy v rozporu, proto tedy nemohou být všechny základní práva člověka ve výkonu trestu uplatněna. Jedná se například o právo volného pohybu a pohybu či sdružování se ve spolcích apod. Naopak zase některá práva bránit jednoduše nelze či je nevhodné některým práva člověka bránit. Při řešení práv a povinností ve výkonu trestu je nutno se ohlížet na délku trestu u odsouzeného, jeho zkušenosti, duševní úrovni anebo situaci, jak u něj probíhá přizpůsobení se na prostředí a podmínky věznice. Vzhledem k výše zmíněnému je nutné podotknout, že pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody je pro jedince velmi náročnou situací a je jisté, že ho tato situace také negativně ovlivňuje a zanechává následky. Mezi obecné základní povinnosti odsouzeného řadíme například dodržování kázně, pravidel a vnitřního řádu, plnění příkazů a pokynů zaměstnanců věznice, plnění programu zacházení, pracovat v případě, že je odsouzenému práce přidělena a je fyzicky způsobilý, dodržovat bezpečnost, dodržovat zásady slušného jednání, neničit a poškozovat majetek a umožňovat osobám kompetentním provádět lékařské či osobní prohlídky (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 83-84).

Osoby odsouzené mají naopak zakázáno z důvodu možného vzniku zvláštních a výjimečných událostí, ochrany zdraví zaměstnanců i odsouzených či předcházení maření účelu výkonu trestu následující. Konzumovat alkoholické nápoje po čas výkonu trestu, vytvářet nedovolené vazby a styky s ostatními odsouzenými, propagovat náboženská, politická či rasistická přesvědčení, tetovat se či jiné odsouzené nebo hrát hry za účelem získání financí (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 84).

Do seznamu obecných práv ve výkonu trestu odnětí svobody spadají další základní práva, které odsouzené osoby mají, avšak může docházet v průběhu výkonu trestu k jejich omezení či rozšíření na základě zákona a podmínek, které jsou zákonem stanovené. Jedná se o následující příklady: „*Právo na osmihodinovou dobu ke spánku, právo na dobu potřebnou k osobní hygieně a stravování, právo na lůžko a prostor pro uložení si svých věcí, právo na zdravotní péči, právo korespondence, právo nákupu potravin a osobních potřeb, právo podávat stížnosti a žádosti příslušným orgánům*“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 113-114).

2.5 Výkon vazby

Přijetí do vazby se realizuje na základě soudního písemného příkazu. Tento příkaz obsahuje potřebné náležitosti, a to důvod vazby a identifikační údaje obviněného. Při přijetí obviněného do vazby je prověřena totožnost dané osoby, následně se provádí osobní a lékařská prohlídka a prohlídka osobních věcí obviněného. Následně je obviněný také seznámen s vnitřním řádem a pravidly vazební věznice a také s jeho právy a povinnostmi (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 89-90).

Výkon vazby má stejný cíl, jako výkon trestu odnětí svobody, tedy izolování osob v prostorách věznice, v prostorách, ve kterých jsou osoby uzavřené a ve kterých jsou osoby separované od běžné společnosti a okolí. Zásadním rozdílem mezi vazbou a výkonem trestu je to, že výkon vazby nemůže být a není pro osoby trestem. Je to procesní jednání, které zajišťuje obviněnou osobu pro záměry trestního řízení a výkonu trestu. V rámci výkonu vazby bylo v roce 1994 do legislativy zavedeno pravidlo presumpce nevinny. Toto pravidlo říká, že dokud není pravomocně vyslovena vina proti osobě, která je ve výkonu vazby, pohlíží se na tuto osobu jako na nevinou. Osobě, která pobývá ve výkonu vazby, mohou být omezena pouze ta práva, která jsou nezbytně nutná pro záměr výkonu vazby tak, aby byl dodržen stanovený vnitřní řád vazební věznice a bezpečnost. Při výkonu vazby se také dbá, aby nebyla uražena a ponížena lidská důstojnost a aby nebyly obviněné osoby podrobovány psychickému či fyzickému donucování či omezování (Raszková, Hoferková, 2018, s. 92-93).

V České republice se provozují dva druhy vazeb. První z nich je pevná vazba, to znamená, že obviněná osoba je po celý den uzavřena v cele a druhou vazbou je vazba na oddělení se zmírněným režimem, která je charakteristická tím, že je obviněná osoba uzavřena v ubytovacím prostoru, ale sociální zařízení sdílí s ostatními obviněnými osobami. Dále se také mohou účastnit sportovních či zájmových aktivit v prostorách tomu určených (Raszková, Hoferková, 2018, s. 94). Při výkonu vazby je povinností zaměstnanců věznice nabídnout osobám obviněným účast minimálně v jednom či více preventivně výchovných, sportovních či vzdělávacích programech. Při umístování obviněných do vazby se bere ohled na zdravotní stav obviněného, věk, pohlaví, stupeň narušení, zvládnutí problémových situací či na osobní vlastnosti obviněného. Zvláště se umísťují například obvinění, kteří jsou agresivní či ti, kteří porušují vnitřní řád a pravidla vazební věznice (Drápal, Jiříčka, Raszková, s. 91).

Výkon vazby by měl trvat pouze po dobu nezbytně nutnou. V průběhu trvání vazby jsou orgány činné v trestním řízení povinny prověřovat, zda je ještě nutné obviněnou osobu ve vazbě držet. V případě, že důvody k výkonu vazby přetrvávají, obviněná osoba ve vazbě zůstává, není-li tomu tak a důvody k výkonu vazby nepřetrvávají, obviněný musí být okamžitě propuštěn na svobodu. Výkon vazby by měl trvat pouze na dobu, která je nezbytně nutná, a to v přípravném řízení anebo v řízení před soudem. Výkon vazby by neměl přesáhnout určitý časový úsek, a to jeden rok, pokud je obviněný stíhán pro přečin, dva roky, pokud je obviněný stíhán pro zločin, tři roky, pokud je obviněná osoba stíhána pro zvláště závažný zločin a čtyři roky, pokud je obviněný stíhán pro zvláště závažný zločin, za který by mu mohl soud udělit výjimečný trest (Raszková, Hoferková, 2018, s. 93). Osoby obviněné mohou být z výkonu vazby propuštěny pomocí písemného příkazu, který může vydat soud, státní zástupce, prezident republiky anebo ministerstvo spravedlnosti (Drápal, Jiříčka, Raszková, s. 93).

2.5.1 Funkce vazby

Do obecné funkce vazby spadá zabezpečení, aby byla obviněná osoba stále k dispozici soudu a orgánům, které se angažují v trestním řízení. V rovině trestního řádu České republiky rozdělujeme vazbu dle funkce na tři základní typy. Prvním typem je vazba útěková, druhým předstižná a posledním typem je vazba koluzní. Tyto typy můžeme také považovat za důvody vazby. K umístění obviněného do vazby může přispět obava z toho, že uprchne či se bude skrývat. Bude ovlivňovat doposud nevyslechnuté svědky a osoby spoluobviněné anebo bude opět konat trestnou činnost, díky které je stíhán či dokoná trestný čin, o který se pokusil. Vazbu

útěkovou a předstižnou lze nahradit slibem, zárukou, dohledem či předběžným opatřením (Raszková, Hoferková, 2018, s. 94-95).

2.5.2 Kázeňské tresty

Obstarávání kázeňských trestů a přestupků ve výkonu vazby se výrazně liší od udělování kázeňských trestů ve výkonu trestu odnětí svobody. Obvinění jsou trestáni v jiném rozsahu. V případě, že se obviněný dopustí přestupku, udělí se mu napomenutí a následně je převeden z oddělení se zmírněným režimem do pevné vazby anebo mu mohou být uděleny kázeňské tresty. Může se jednat o důtku, pokutu, která může dosahovat až jednoho tisíce, zákaz nákupu potravin a věcí pro svou osobní potřebu, propadnutí věci nebo umístění až na deset dní do samovazby. Při udělování kázeňských trestů u mladistvých, konkrétně u zákazu nákupu potravin, věcí pro osobní potřebu a přesunutí do samovazby jsou podmínky upraveny, a to konkrétně v jejich délce. Zákaz nákupu je omezen nejdéle na jeden týden a přemístění do samovazby nejdéle na pět dní. Poslední výjimkou je zákaz uložení kázeňského trestu samovazby pro těhotné ženy a obviněným, kterým by mohl pobyt ve samovazbě ohrozit jejich zdraví (Raszková, Hoferková, 2018, s. 98).

2.5.3 Práva a povinnosti osob ve výkonu vazby

Práva a povinnosti osob ve výkonu vazby jsou téměř stejné jako u osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Jsou dána jednotlivými ustanoveními zákona o výkonu vazby, vnitřním řádem a normami výkonu vazby. Osoby ve výkonu vazby mají velké množství práv. Jedná se o právo na stravování, korespondenci, návštěvy, ale také na duchovní či sociální služby, sport či aktivity. V neposlední řadě na zdraví a lékařské ošetření. Na dodržování a umožňování práv obviněných ve vazbě dohlíží Vězeňská služba, která spolupracuje s řadou dalších institutů, státními orgány a orgány územní samosprávy. Na využívání práv obviněnými dohlíží v jednotlivých věznicích ředitel. Souhrnná práva a povinnosti obviněných jsou také zapsána ve vnitřním řádu věznice, který by měl být vyvěšen ve všech celách. Do základních práv obviněného řadíme právo na poskytnutí stravy, právo využívat a nosit své vlastní oblečení a obuv, právo se umýt dvakrát týdně teplou vodou, právo na odesílání a přijímání dopisů, právo na osmihodinový spánek, právo na ošetření a zdravotnickou péči, právo na procházku na čerstvém vzduchu s dohledem zaměstnance vazební věznice každý den na jednu hodinu, právo na ochranu a zachování lidské důstojnosti apod. (Raszková, Hoferková, 2018, s. 99-100). Obviněný ve výkonu vazby má také povinnosti, které je povinen dodržovat. Jedná se o dodržování a respektování vnitřního řádu a pravidel vazební věznice, vykonávat a splňovat

požadavky zaměstnanců Vězeňské služby, je povinen umožnit provést zaměstnanců osobní, lékařskou prohlídku či prohlídku osobních věcí, je povinen dodržovat zásady hygieny anebo neničit majetek věznice. V neposlední řadě je důležité zmínit, že je obviněným přísně zakázáno jakýmkoli způsobem propagovat svá náboženská, politická či národnostní přesvědčení a je také zakázáno přechovávat knihy či časopisy s touto tematikou (Raszková, Hoferková, 2018, s. 100-101).

3 Odborný pracovník

Do výběru odborných pracovníků, konkrétně odborných pracovníků věznic vstupuje do hlavní role psychologie. Součástí přijímání nových pracovníků je odborné psychologické vyšetření. Uchazeč, který má zájem pracovat ve věznici jako odborný pracovník musí splňovat několik důležitých náležitostí. Uchazeč musí mít občanství České republiky, musí být starší 18 let, musí mít čistý trestní rejstřík, vzdělání odpovídající pozici, zdravotní, osobní a fyzickou způsobilost (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 320).

3.1 Psycholog

Práce psychologa, jeho náplň a úkoly se odráží dle toho, zda pracuje ve výkonu trestu, výkonu vazby anebo výkonu zabezpečovací detence. Vždy se ale vedle své práce věnuje i personální psychologii, tedy zaměstnancům věznice a vzdělávání. Psycholog ve výkonu vazby pracuje s obviněnými individuálně, přizpůsobuje přístup dle jejich individuálních zvláštností a poskytuje pomoc v konkrétních situacích dle určité potřeby. Ve výkonu vazby se především setkává s obviněnými, kteří potřebují pomoci s adaptací na vazbu i na dlouhodobější zvládnání života ve vazbě. Snaží se předcházet násilnému, agresivnímu a sebevražednému chování u obviněného.

Ve výkonu trestu odnětí svobody poskytují psychologové stejnou péči jako je tomu ve výkonu vazby a k tomu ještě především se snaží snížit či odbourat kriminogenní rizika u odsouzených. Poskytují odsouzeným pomoc formou terapie a penitenciární intervence tak, aby předcházeli tomu, že odsouzený po propuštění z výkonu trestu na svobodu nebude pokračovat v trestné činnosti a v případě, že bude, tak aby byly dopady této trestné činnosti co nejmenší. Psycholog pracuje s odsouzenými na sebereflexi a pohlížení na sebe sama, s emocemi, se změnou nálad a kontrolou chování. Je možno s odsouzenými pracovat nejen individuálně, ale i v terapeutické skupině, která je zase velmi bohatá na zpětnou vazbu od ostatní členů skupiny. V některých případech však s odsouzeným pracovat ve skupině nelze, a proto psycholog poskytuje terapii a poradenství právě o samotě individuálním způsobem.

Ve výkonu zabezpečovací detence psychologové nabízí sestavu obou služeb, a to jak psychologickou podporu, tak i akutní péči. Cílem psychologa je zde také snižování kriminogenního chování u chovanců. U zabezpečovací detence je práce psychologa více časově náročná oproti výkonu vazby a trestu odnětí svobody a je hůře dosažitelný výsledek (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 335-336).

Psychologové při své práci ve vězeňství potřebují ke své práci využívat psychologickou diagnostiku. Mívají k dispozici psychodiagnostické nástroje i nástroje, které jsou speciální pro práci v klinickém prostředí. Dále také využívají pomůcku pro hodnocení rizik, které jsou všeobecně zaměřené nebo na konkrétní problém či situaci. Po provedení zjištění psychického stavu a rizik obviněného či odsouzeného se následně opírají, když doporučují tyto osoby psychiatrům či adiktologům. Spojení mezi psychologem věznice a psychology ostatními je v personální psychologii. Ve vězeňství se personální psychologie využívá v rámci působení a pomoci zaměstnancům Vězeňské služby a jejich vzdělávání anebo u některých vězeňských psychologů při posuzování způsobilosti uchazečů o práci ve věznicích. Je však nutno podotknout, že pro posuzování způsobilosti je nutná speciální akreditace psychologa, která lze získat pouze v magisterském oboru psychologie s praxí minimálně pět let ve forenzní nebo personální psychologii, který ukazuje své znalosti a zkušenosti před akreditační komisí (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 336). Psychologem ve věznici se může stát osoba, která má vystudováno psychologii jako jednooborovu, důležité je se orientovat a mít znalosti z psychologie práce, psychoterapie, sociální psychologie, pedagogické psychologie a psychodiagnostiky, znalosti diagnostických návodů apod. Dále by také měl uchazeč o místo psychologa mít kurz krizové intervence a terapeutický výcvik, to však není podmínkou, je možné si tyto kurzy dodělat i po nástupu na pozici. Kromě odborného vzdělání je důležité mít všeobecný přehled také řadu schopností a dovedností jako jsou empatie, stabilita emocí, dobrou komunikaci, flexibilitu, vyzrálost a odolnost vůči stresu (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 336). Psychologové pracující ve věznicích jsou od roku 2011 povinni se řídit Etickým kodexem psychologa Vězeňské služby. Tento kodex stanovuje kritéria chování psychologa v rámci zaměstnanců věznic, vězněných osob a také celé společnosti. V neposlední řadě také udává zásady, které je nutno dodržovat při výkonu práce psychologa, při výkonu penitenciární péče a psychologie personální, které se zahrnují do tří základních oblastí a to, odborná kvalifikace vykonávat tuto funkci, respektování lidských práv a důstojnosti klientů a v neposlední řadě zodpovědnost za následky za kvalitu práce a následné následky (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 337).

3.2 Speciální pedagog

Speciální pedagog ve spolupráci s ostatními odbornými pracovníky v rámci výkonu vazby má jeden základní cíl, kterým je motivace obviněných osob k vedení řádného života a snaha předcházet konfliktním, krizovým a problémovým situacím, které souvisejí s trestním řízením.

Ve výkonu trestu speciální pedagog zaručuje osobám vězněným odborné provádění programu zacházení, vnitřní rozlišení a je odpovědný za odborné a lidské zacházení s odsouzenými osobami a dodržování jejich práv. Speciální pedagog odsouzeným osobám vypracovává na jeden kalendářní rok plán zacházení, dělá souhrnnou speciální pedagogickou diagnostiku, dále píše a v případě potřeby upravuje komplexní zprávu o odsouzeném a navrhuje změny v programu zacházení odsouzeného, které následně on sám provádí. V neposlední řadě má za úkol regulovat v rámci metodických postupů vychovatele a pracovníky volného času, kteří též působí na odsouzené osoby a má právo udělovat kázeňské odměny, a především kázeňské tresty odsouzeným osobám.

Speciální pedagog v zabezpečovací detenci má na starost úsek etopedie a psychopedie, zajišťuje odborné poskytování vzdělávacích programů, realizuje souhrnná pedagogická vyšetření, stanovuje diagnózu u chovanců a jejich speciální vzdělávací potřeby, provádí s chovanci individuální práci a přistupuje k nim, dle jejich individuálních potřeb, participuje na utváření programů, na změnách v těchto programech a mění cíle a metody dle potřeby (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 339). Speciální pedagog má tedy velmi důležitý úkol a tím je ukončování komplexní zprávy odsouzených a utváření programu zacházení. K tomuto ještě poskytuje aktivity odsouzeným, které jsou zaměřené jak výchovně, tak na trestnou činnost odsouzených a jejich možná rizika. Tyto aktivity s odsouzenými provádí buďto skupinové anebo individuálně. Speciální pedagog by měl být tedy vybaven odbornými znalostmi a měl by se orientovat v oborech jako jsou například penologie, psychologie a pedagogika, kriminologie a psychopatologie. Kromě odborných znalostí a osobnostních předpokladů je po speciálním pedagogovi žádaný intelekt ve středním průměru, odolnost vůči stresu, zvládnání stresových situací, autorita, komunikace či emoční stabilita (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 340).

3.3 Sociální pracovník

Sociální pracovník jakožto vykonavatel sociální práce se pracuje s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, tedy s odsouzenými, s osobami ve výkonu vazby, tedy s osobami obviněnými, s osobami ve výkonu zabezpečovací detence, ale také s dětmi vězněných rodičů. Dále sociální pracovník svou prací poskytuje odbornou pomoc a poradenství zaměstnancům věznic, řediteli věznice a následně rodinám a rodinným příslušníkům vězněných osob. Sociální pracovník je příslušníkem, který patří do mnoha odborných výborů, které mají na starost posuzování možností pracovního zařazení odsouzených, zařazování do vnitřní diferenciaci věznice anebo zařazování do aktivit extramurálních ve věznici a mimo věznici. Míru a obsah

práce sociálního pracovníka určuje to, zda sociální práci provádí ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody či zabezpečovací detenci a následně svou práci uzpůsobuje individuální potřebám jedinců a skupině, se kterou pracuje v mezích, kterých stanovuje zákon (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 346-347).

Cílem sociální práce vykonávané ve věznicích je odborná podpora a pomoc osobám, které tuto pomoc potřebují a vyžadují při řešení problému spojených s jejich aktuální situací, které spějí k žádoucím změnám osoby či jako prevence vzniku nových sociálních problémů, které mohou vzniknout v důsledku pobytu ve vězení. Do konkrétních činností sociálního pracovníka řadíme především poskytování sociálně právního poradenství. Sociální pracovník pomáhá osobám obviněným ve výkonu vazby či osobám odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody s problémy, které vznikají právě v důsledku vzetí do vazby nebo nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Sociální pracovník řeší a pomáhá s problémy rodinnými jako je narušení rodinných vztahů a problémy finančními počínaje vyřizováním sociálních dávek, vyřizování invalidních a starobních důchodů, placení výživného na své děti a odesílání finančních prostředků svým rodinám až po vyřizování občanských průkazů či pomoci při vyřizování si českého občanství obviněným či odsouzeným. Ve spojitosti s touto pomocí sociální pracovník také úzce spolupracuje s kurátory, magistráty a úřady práce. V neposlední řadě sociální pracovník poskytuje osobám před propuštěním kontakty na neziskové organizace, na které se mohou v případě potřeby obrátit (Hloušková, 2007, s. 29-30).

Sociální pracovník má při práci s odsouzeným či obviněným stanoveny cíle, a to je naučit osobu, aby převzala zodpovědnost za svůj život, za své chování a jednání, aby získala potřebné dovednosti k řešení problémů, se kterými se potýká, naučila se komunikovat s úřady a institucemi při řešení těchto problémů, aby byla osoba schopna hledat a najít si práci a nebyť závislá na sociálních dávkách a v neposlední řadě, aby osoba převzala a přijmula zodpovědnost za trestnou činnost, kterou provedla. K tomu, aby byly tyto cíle splněny je nutné pracovat s osobami nejen při jejich výkonu trestu, ale i po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Proto se tedy sociální práce s těmito osobami nerealizuje pouze za zdmi věznice, ale i nadále po jejich propuštění (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 347).

Názory a postupy sociálních pracovníků se odvíjejí od jejich vystudované školy a jejich individuálního a subjektivního uvážení. Proto se ve věznicích můžeme setkat s různými přístupy v práci sociálního pracovníka. V každém případě musím být sociální pracovník schopen diagnostické činnosti a přímé práce s klientem a jeho příbuznými či okolím, ať už

individuálně nebo skupinově. Vzhledem k faktu, že sociální pracovník pracuje s různými osobnostmi, které mají více než jeden problém, je nutné, aby měl znalosti z psychologie, pedagogiky, zdravotní péče, práva, sociální politiky, práva či financí. Nutno podotknout, že práce sociálního pracovníka ve věznicích je velmi náročná ať už z hlediska odborných požadavků na tyto pracovníky, ale v první řadě, že se jedná o práci, kterou vykonávají v prostředí, ve kterém jsou osoby nedobrovolně, objevují se zde různé věkové kategorie osob, které se dostaly do střetu se zákonem.

Sociální pracovník je jako ostatní odborní pracovníci povinen se podrobit dalšímu vzdělávání a rekvalifikaci během svého působení. To zajišťuje z velké části Akademie Vězeňské služby České republiky, která spolupracuje s odborem výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Na pozici sociálního pracovníka je potřebná výborná znalost českého jazyka a gramatiky, měl by dobře zvládat administrativu, dobré a reprezentativní vystupování a měl by mít znalosti z oblasti speciální pedagogiky, psychologie, penologie a právo a také by měl být schopen právo využívat v praktickém životě. Sociální pracovník na své pozici musí také zná veškeré zákony, které souvisí s vězeňstvím a také by měl být schopen právo využívat v praktickém životě. V neposlední řadě by měl sociální pracovník disponovat jako všichni odborní pracovníci emoční stabilitou, odborností, dobrou komunikací, zvládnutím problémových a krizových situací, empatií, vyzrálostí a flexibilitou (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 348-349).

4 Penitenciární péče

„Slovo penitenciární vychází z lat. poenitentia, což znamená lítost, změnu mínění či smýšlení, obrat, polepšení nebo nápravu. V českém jazyce tento termín v podstatě označuje pojem „vězeňský“, vše týkající se vězeňství a zacházení s vězni“ (Svoboda, 2011, s. 11).

Penitenciární péče je tedy péče, která se poskytuje ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence. Je prováděna pod vedením odborného pracovníka věznice a jedná se formu nápravy obviněného či odsouzeného, která má za cíl jeho resocializaci a nápravu jeho chování a jednání pro návrat do společnosti a běžného života tak, aby bylo jeho chování v souladu s normami a prvními předpisy a nedocházelo opakovaně k recidivě.

4.1 Program zacházení

Program zacházení ve spojitosti s odsouzenými osobami tvoří podstatu penitenciární pedagogiky. Je primárním a nejdůležitějším prostředkem resocializačních cílů v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o využívání složek výchovy do penitenciární praxe, které se prosazují a využívají v průběhu resocializace a reintegrace vězňených osob. Programy zacházení s osobami odsouzenými k výkonu trestu odnětí svobody jsou tedy především základním principem resocializace. Při stanovování programu zacházení osobám ve výkonu trestu se vychází z individuálních potřeb těchto osob, což stanovuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Osoby ve výkonu trestu jsou motivovány a vychází se dále z jejich zájmů, schopností a dovedností (Jůzl, 2017, s. 363).

Cílem programu zacházení je směřovat k co největšímu snížení rizika recidivy. Program zacházení reaguje na komplexní zprávu, která je výsledkem hodnocení, ve snaze snížit či úplně odstranit rizika a také vyřešit potřeby odsouzeného. Může se jednat o problémy, které se týkají jeho osobnosti, skutečnosti, které se týkají životního stylu odsouzeného jedince anebo celkových souvislostí spojených s páčáním trestné činnosti. Při stanovování programu zacházení se také bere ohled na délku uděleného trestu, období, které zbývá do konce výkonu trestu, motivaci odsouzeného a postoji k jeho trestné činnosti. Při vypracovávání určitého programu zacházení bere ohled speciální pedagog na rizika, které byly u osoby odsouzené zjištěny. Poté je odsouzený zařazen do jednoho z několika programů zacházení. *„Jedná se o program minimálního zacházení, program standardního zacházení, program speciálního zacházení, program výstupního zacházení a program základního motivačního zacházení“*

(Veteška, Fischer, 2020, s. 131). Tyto stanovené cíle by měly podporovat a spět tedy ke snižování rizik, které jsou zřejmé u odsouzených osob a snaze k postupné přípravě osoby odsouzené na pobyt na svobodě po jejím propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Program zacházení by tedy měl odsouzené osoby podnítit k tomu, aby dostali kritický náhled na sebe samého, na své jednání a způsob života, který doposud vedli, k sebereflexi a přijmutí odpovědnosti za jejich chování a jednání (Veteška, Fischer, 2020, s. 133).

Program zacházení je zpravidla kontrolován a vyhodnocován vychovatelem. V rámci vyhodnocování se vychovatel zaměřuje na stanovené cíle, motivaci odsouzené osoby plnit aktivity, následně na jednotlivé aktivity, které odsouzený podstupuje a jeho kázeňské odměny či tresty. Po jak dlouhém časovém úseku k vyhodnocování programu zacházení dochází závisí na typu věznice a míře ostrahy. Aktivity, které jsou zařazeny do programu zacházení vychází ze zjištěných rizik u odsouzené osoby a z faktorů, které byly zjištěny z diagnostického nástroje SARPO, tedy ze souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzeného (viz. podkapitola 4.2). Při procesu převýchovy a působení na odsouzeného jedince je nutné přihlížet na specifické cílové skupiny, které potřebují speciální přístup v oblasti penitenciární péče. Jedná se například o skupiny osob umístěných v oddíle bezdrogové zóny, oddíle pro osoby s poruchami chování a poruchami osobnosti, v oddílech pro mladé dospělé, ve výstupních oddílech anebo oddílech, kde jsou programy vytvořeny pro osoby, které vyžadují pastorační a psychospirituální péči (Veteška, Fischer, 2020, s. 135).

Již v nástupním oddíle, ve kterém odsouzení pobývají začíná tvorba programu zacházení, protože po vytvoření souhrnné zprávy o odsouzené osobě se dle názorů a doporučení všech odborných pracovníků věznice tento program zacházení stanovuje. První osobou, která hraje důležitou roli v této fázi je speciální pedagog, který utváří pro odsouzeného program zacházení, který je přizpůsoben jeho individuálním potřebám. Speciální pedagog nabídne dle možností věznice odsouzeným souhrn zájmových, vzdělávacích a pracovních aktivit, které jsou k dispozici. Následně si odsouzený vybere aktivity, které jsou mu blízké a kterým by se chtěl po dobu výkonu trestu odnětí svobody věnovat. Odsouzené osoby jsou ve věznici rozděleny dle vnitřní diferenciaci. Každá skupina odsouzených má možnost určitých výhod v rámci programu zacházení. Ty skupiny odsouzených, kteří se nacházejí ve vyšších skupinách, nemají možnost navštěvovat například některé ze zájmových aktivit. Následně si stanoví cíle, kterých by chtěli po dobu výkonu trestu dosáhnout a jaké metody a prostředky pro dosažení cílů využijí. Tímto se odsouzení zavazují, že tyto aktivity a stanové cíle budou v celé míře splňovat (Veteška, Fischer, 2020, s. 135).

Program zacházení se při výkonu trestu odnětí svobody odsouzenému mění, a to v případech, kdy je viditelné, že se mu nedaří plnit stanovené cíle, v případě, kdy se mu již stanovené cíle splnit podařilo, v případě, kdy je zařazen do pracovních aktivit či musí změnit věznicí pro výkon trestu. V situaci, kdy si odsouzený sám nevybere z aktivit, které mu byly nabídnuty, má za povinnost plnit minimální preventivní program, jehož míru určuje vnitřní řád věznice. Jádrem tvoří pracovní aktivity a studium pravidel a norem, které upravují pobyt ve výkonu trestu. V případě, kdy odsouzený odmítá plnit a neplní program zacházení, má odborný pracovník právo tvrdit, že výkon trestu odnětí svobody neplní u odsouzeného smysl. V rámci nestranného přistupování k odsouzeným by se také mělo nahlížet na jejich chování během výkonu trestu a k jejich motivaci anebo demotivaci řešit problémy a situace, které jsou pro ně rizikem.

Výsledky úspěšného plnění aktivit a stanovených cílů v programu zacházení mohou být pro odsouzeného a pro komisi pozitivním odůvodněním při přeřazování do nižších stupňů zabezpečení. Naopak neplnění programu zacházení, odmítání plnění aktivit a stanovených cílů odsouzeným může být důvodem pro ředitele věznice k přemístění odsouzeného do oddílu s vyšším stupněm zabezpečení (Veteška, Fischer, 2020, s. 136). Program zacházení má tedy vlastní záměr a dělí se na pět základních důležitých oblastí a to na: „*pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů*“ (Veteška, Fischer, 2020, s. 136).

4.1.1 Pracovní aktivity

Pracovní aktivity zahrnují tři základní složky, ve kterých se může odsouzený realizovat a jedná se o brigády či zaměstnání, práci a činnosti, které jsou potřebné vykonávat ve věznicích každodenně jako součást jejího provozu a pracovní terapie, která je vedená specializovanými pracovníky a odbornými pracovníky Vězeňské služby České republiky. Pracovní činnosti slouží pro odsouzené jako výchovný nástroj, který je učí k pozitivním vzorcům chování a k dosahování pozitivních změn v jejich životě (Veteška, Fischer, 2020, s. 137). Odsouzené osoby, které jsou zdravotně způsobilé mají povinnost pracovat, pokud je jim práce přidělena. Bývají zaměstnány ve věznicích jako potřebná složka pro chod věznice, v rámci věznice ve výrobě, v podnikatelských činnostech anebo mimo věznicí ve firmách a podnicích, které mají s věznicí smlouvu. Při rozhodování, do které práce bude odsouzený přiřazen se bere ohled na jeho zdravotní stav, délku trestu, vzdělání a jeho praxi v daném oboru. Dále se při rozhodování o pracovním místě odsouzeného bere ohled na jeho osobnost, hlavně v případech, kdy má

odsouzený docházet do práce mimo věznici, kde se nachází v nestřeženém prostoru. V těchto případech musí i sám odsouzený udělit souhlas, že bude pracovat mimo areál věznice (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 262).

Při vykonávání pracovních aktivit mohou odsouzení získávat pracovní zkušenosti, které mohou po propuštění z výkonu trestu uplatnit ve svém životě při hledání si zaměstnání či při vykonávání zaměstnání a tím tak předejít tomu, aby se jejich kriminální chování opakovalo. Díky pracovním aktivitám si také zvykají na jakousi pravidelnost. Pravidelně ráno vstávat a chodit do práce, což jim může také dokázat, že při pravidelném docházení do zaměstnání mohou získávat odměny a mohou být také oceněni za jejich pracovní činnost. Dále pracovní aktivity slouží k vyrovnávání se s psychickou zátěží. V případě odsouzených osob k výkonu trestu odnětí svobody je psychickou zátěží už jen to, že musí pobývat ve vězení. Pracovní aktivitou se zabaví, nenudí se a tím pádem nevznikají zbytečné konflikty a problémové situace. Pracovní aktivity také umožňují odstranit finanční tíseň, protože díky práci si tak odsouzení mohou vydělat nějaké peníze a splácet tak půjčku, posílat alimony na děti či uhradit škodu, kterou napáchali. V neposlední řadě může u některých odsouzených jedinců dojít díky pracovním aktivitám ke snaze se seberealizovat (Veteška, Fischer, 2020, s. 137).

4.1.2 Vzdělávací aktivity

Dalšími aktivitami v programu zacházení, které jsou velmi přínosné pro odsouzené osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a v penitenciární péči jsou aktivity vzdělávací. Pomocí těchto aktivit může dojít ke zvýšení pravděpodobnosti začlenění se do společnosti po propuštění z výkonu trestu, zdokonalení morálních vlastností a také úpravě a nápravě svého chování tak, aby bylo po propuštění v souladu se zákonem a normami společnosti. Během penitenciární péče dochází ke vzdělávání organizovanému, které se uskutečňuje na odborných učilištích, vzdělávání vedenému odbornými pracovníky věznice anebo vzdělávání, které je uskutečňováno v rámci školského systému České republiky (Veteška, Fischer, 2020, s. 138-139). Z formálního vzdělávání mohou odsouzené osoby získat doklad o dosaženém vzdělání, pokud školu úspěšně dokončí a z neformálního vzdělávání, jako jsou akreditované vzdělávací kurzy mohou získat doklad od absolvování kurzu. Velkým plusem těchto vzdělávacích aktivit je výkonu trestu fakt, že si mohou odsouzení dostudovat, co by chtěli nebo co by potřebovali a na jejich dokladu o dokončeném vzdělání či kurzu není záznam o tom, že toto vzdělání absolvovali ve věznici (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 262-263). Vzdělávací aktivity, které zahrnují vzdělávání a vzdělávací a funkční gramotnost jsou považovány také za velmi důležité v rámci nápravy

vězněných osob. Dříve spousta odsouzených nemělo dokončenou ani základní školu, proto se dříve kladl důraz na vzdělávací aktivity, které byly zaměřené na čtení, psaní a počítání. V dnešní době se klade důraz ve vzdělávání ve výkonu trestu na vzdělávání zaměřené na řemesla, které následně mohou odsouzení využít po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (Veteška, Fischer, 2020, s. 136).

4.1.3 Speciální výchovné aktivity

Tyto aktivity jsou charakteristické tím, že jsou zpravidla vedeny odbornými pracovníky věznice, kteří mají odborné vzdělání pro vykonávání této práce. Jedná se většinou o individuální nebo skupinovou terapii, individuální intervenci, či skupinový nácvik zvládnání stresových, krizových a problémových situací. Tyto aktivity mají jednoznačný cíl, a to odstranění delikventního chování a jednání a napravení za chování a jednání, které je v souladu se společenskými normami a zákonem. Uskutečňování těchto aktivit se tedy primárně zaměřuje na rozvíjení správných a pozitivních mravní a morálních dovedností, které jsou potřebné k vedení života, který nenesou znaky kriminálního a delikventního chování. Do speciálních výchovných aktivit se řadí například: „*trénování s odsouzenými zvládnání vlastní agresivity, muzikoterapii, arteterapii, právní poradenství či trénování změny myšlení na jiné chování než patologické*“ (Veteška, Fischer, 2020, s. 143).“ Z andragogické stránky jsou přínosné pro odsouzené osoby aktivity zaměřené na sociálně-právní poradenství, ve kterých se učí řešit problémy a zesilují tak předpoklad jejich dobrého chování, které je ve společnosti přijatelné. Dále je přínosný výcvikový program pro nezaměstnané, který slouží odsouzeným jako určitá forma poradenství, která se soustřeďuje na hledání možností uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu. V neposlední řadě poradenství ve formě individuálních konzultací, ve kterém odborní pracovníci doporučují další vzdělávání a aktivity pro odsouzené s cílem rozvíjet jejich kompetence jako jsou osobnostní předpoklady (Veteška, Fischer, 2020, s. 144).

4.1.4 Zájmové aktivity

U odsouzených osob často dochází k nesprávnému trávení volného času a občasně nudě, která vede odsouzené k delikventnímu či kriminálnímu chování. Proto jsou ve věznici k dispozici zájmové aktivity v rámci programu zacházení, které mají za cíl rozvíjet u odsouzených osob motivaci vhodně a smysluplně trávit svůj volný čas. Zájmové aktivity ve věznicích rozvíjejí osobnost jedince, jeho schopnosti a dovednosti. Může se jednat jak o aktivity, které se uskutečňují ve skupině, tak i individuálně. Bývají vedeny především pedagogy volného času anebo vychovateli věznice, kteří na jejich vedení mají odborné vzdělání. Je

samozřejmě, že se nabídka v jednotlivých věznicích malinko od sebe navzájem liší, jelikož každá věznice má jiné prostory a prostředky pro tyto zájmové aktivity. Do zájmových aktivit se řadí především sportovní aktivity, rukodělné aktivity či kroužek sebeobslužných činností. Díky zájmovým aktivitám se dosahuje i jiný cílů, a to například udržování odsouzené osoby v dobré fyzické a psychické formě, zájmové aktivity pomáhají snižovat či odstraňovat důsledky pobytu za mřížemi, zaručují odsouzenému pobyt bez větších problémů ve výkonu trestu či slouží k obnovení sil, které odsouzený vynaložil při práci (Veteška, Fischer, 2020, s. 144-145).

4.1.5 Aktivity zaměřené na oblast utváření vnějších vztahů

Jedná se o aktivity, které pomáhají odsouzenému se připravit na samostatný a nezávislý život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se tedy o snahu vést odsouzeného k tomu, aby udržoval kontakty s rodinou a svými příbuznými, a naopak se jedná o snahu přerušit kontakty a vazby s dalšími odsouzenými, kteří s ním ve věznici pobývají. Udržování kontaktu spočívá v dopisování si korespondence, telefonování či předem schválené návštěvy (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 264-265). Do těchto aktivit spadá také udržování kontaktu se sociálním prostředím, to znamená, že odsouzení v rámci těchto aktivit mohou za určitých podmínek navštěvovat kina, divadla, koncerty či sportovní utkání. Tyto aktivity bývají prováděny především za doprovodu zaměstnanců věznice a pouze s ohledem na chování odsouzeného. Při rozhodování, zda odsouzený může navštívit kulturní či podobnou akci mimo věznici s doprovodem Vězeňské služby se bere ohled na jeho spáchanou trestnou činnost, délku jeho trestu, chování k personálu věznice, k plnění či neplnění programu zacházení a tak podobně (Veteška, Fischer, 2020, s. 145).

4.2 Souhrnná analýza rizik a potřeb-SARPO

Souhrnná analýza rizik a potřeb, pro kterou se užívá zkratka SARPO je nástroj, který je předvídající na základě pozorování a zkušeností a využívá se běžně ve všech věznicích a vazebních věznicích v České republice. Tento nástroj se vyvíjel již od roku 2004, kdy se uskutečňovalo nejprve zjišťování správnosti a vhodnosti tohoto nástroje a také správná a vhodná formulace otázek. Toto zkoumání bylo prováděno ve spolupráci s Probační a mediační službou až do roku 2008. Následně od roku 2008 se tento nástroj obměňoval, vylepšoval a přizpůsoboval. Aktuálně je tento nástroj v elektronické verzi a využívá se v penitenciární praxi. Zajímavostí je, že pro vytvoření tohoto nástroje se v prvopočátcích hledala inspirace u obdobného nástroje, který nese název OASys (Offender Assessment Systém), který byl vytvořen v roce 2002 v Anglii a Walesu (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 250).

Nástroj SARPO si tedy zakládá na každodenních potřebách odsouzených a obviněných v penitenciární péči, na teorii i empirických zkušenostech, které byly zjištěny v mezinárodních studiích, jasně a konkrétně vymezených zdrojích dat a na vzorcích, které jsou opakovaně vypočítávány a ověřovány na českých osobách v českých věznicích. Od roku 2017 je nástroj SARPO propojený s nástrojem vnitřní diferenciací, který se využívá při zhodnocení vnitřních a vnějších rizik u odsouzených a následném zařazení do stupně zabezpečení (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 250). Pro kompetentnost využívat nástroj SARPO musí odborní pracovníci věznic projít odborným školením, jak s nástrojem pracovat. I po absolvování školení tento nástroj obsahuje návod a nápovědu, jak s ním pracovat. Díky tomuto nástroji se vypracovává komplexní zpráva o odsouzeném, která se vypracovává ve vstupním oddíle věznice, na které se podílí odborní pracovníci jako je speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a vychovatel. Následně se tato komplexní zpráva využívá jako základní souhrn informací pro vytvoření individuálního programu zacházení (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 250-251).

Cílem při využívání tohoto nástroje je zjistit u odsouzených a obviněných osob jejich rizikovou stránku, kdy toto zjištění slouží pro následující zasahování a odborné vedení v rámci odsouzených a obviněných. Při zjišťování rizikových faktorů se nástroj zaměřuje zejména na oblasti rodiny, vztahů, bydlení, zaměstnání, návykových závislostí, chování, jednání a postojů osob. Při zhodnocování rizik a potřeb odsouzených a obviněných se nástroj SARPO zaměřuje na tři základní oblasti a to sice na nebezpečí, které vyplývá z popisu a znaků trestné činnosti, nebezpečí poškození, které může hrozit oběti a nebezpečí, které vyplývá z různých rizikových faktorů (bydlení, zaměstnání, rodinné vztahy, závislosti) odsouzeného či obviněného. Nástroj SARPO také vyhodnocuje míru recidivy, míru rizika opakování trestné činnosti po propuštění a nastoupení k opětovnému pobytu do věznice (Veteška, Fischer, 2020, s. 147).

Nástroj SARPO obsahuje širokou databázi informací, je klasifikovaný a najdeme v něm mnoho informací a položek, které se vztahují k odsouzeným osobám. V rámci nového postupování při určování stupně rizika a možné recidivy u odsouzených se vychází z modelu R-N-R (Risk-Needs-Responsivity). Jedná se tedy o rizika-kriminogenní potřeby-sebereflexi/motivaci. Do oblasti rizik řadíme faktory, které se mohou projevat osobnostními předpoklady, chováním a jednáním, které má kriminogenní potenciál. Do oblasti potřeb spadají potřeby odsouzených a obviněných osob, které mají, ale při jejich provádění mají kriminogenní potenciál. Do oblasti sebereflexe/motivace řadíme rozsah a kvalitu kriminogenních rizik, které by měly svou intenzitou a délkou odpovídat rozsahu a kvalitě kriminogenních rizik (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 251). Nástroj SARPO se dále také zaměřuje na rozpoznávání

zvláštní trestné činnosti, a to konkrétně na: „*násilné trestné činy, trestné činy se sexuálním kontextem a trestné činy s drogovým kontextem* (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 251-252).“ Rozpoznává, zda hrozí riziko újmy pro oběti a popřípadě jak velké, rozpoznává kriminogenní okolnosti a vlivy, které mohou být rizikové a také rozpoznává ochranné faktory, které mohou předejít anebo zabránit rizikům kriminogenního chování. V neposlední řadě rozpoznává motivaci a sebereflexi u obviněných či odsouzených osob (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 251-252).

5 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky

Tématem mé diplomové práce je Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic. Pro zhodnocení aktuálního stavu řešené problematiky jsem si proto zvolila podobné nebo stejné práce, na podobné nebo stejné téma, které už někdo vypracoval a které seřadím chronologicky od nejstarších po nejmladší.

V roce 2017 napsal práci na téma Penitenciární péče ve Věznici Světlá nad Sázavou Zdeněk Krčál. Cílem jeho výzkumu bylo zjistit, jaký dopad má penitenciární péče na osobnost odsouzené ženy při resocializaci. Konkrétněji se zaměřil na to, jaké faktory penitenciární péče odsouzené nejvíce ovlivňují při jejich výkonu trestu, tedy při jejich nápravě a jak vidí odsouzené ženy svoji další životní cestu a uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pro výzkum zvolil metodu kvalitativní, rozhovor, který prováděl s pěti respondentkami, které se nacházely minimálně 12 měsíců ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Světlá nad Sázavou. Pro zpracování výzkumných dat využil zakotvenou teorii (otevřené kódování, axiální kódování, selektivní kódování). Z výsledků výzkumu vyplynulo, že respondentky hodnotily penitenciární péči pozitivně. Na první místo uváděly práci, tedy zaměstnání, která jim dávala smysl života, krátila jim čas ve výkonu trestu odnětí svobody, umožňovala trávit čas i mimo areál věznice a také možnost získat finance pro své osobní potřeby, dluhy, alimenty apod. Respondentky jako druhou pozitivní aktivitu poskytovanou penitenciární péčí uvedly sport a terapie, díky kterým se zabývaly svým budoucím životem v rámci jejich resocializace. Dále také respondentky zmínily sebereflexe, které též hodnotí velmi pozitivně. Uvádí, že díky nim začaly přemýšlet o své minulosti, přítomnosti i budoucnosti, a to díky stanoveným programům poskytnuté penitenciární péčí, které se pro respondentky vytvářely individuálně. Respondentky také vyzdvihly dobré zacházení, činnosti i postoje zaměstnanců věznic (Krčál, 2017).

Téhož roku, tedy v roce 2017 napsala práci na téma Resocializace z pohledu odborníků penitenciární a postpenitenciární péče Tereza Čermáková. Cílem jejího výzkumu bylo zjistit pozitiva a negativa programů zacházení, pozitiva a negativa penitenciární a postpenitenciární péče, zda je důležité propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí a co by odborníci navrhovali, aby byla resocializace nejefektivnější. Výzkum byl prováděn kvalitativní metodou formou rozhovoru a vyhodnocován pomocí zakotvené teorie. Výzkum byl prováděn se 7 respondenty z nichž 4 se věnovali penitenciární a 3 postpenitenciární péči. Z výzkumu vyplynulo, že k větší efektivitě penitenciární péče by vedla eliminace široké nabídky aktivit a

podpora pouze kvalitních programů. Stejně tak tomu je i v postpenitenciární péči a respondenti se shodli, že příčinou této skutečnosti je financování, díky kterému vznikají nekvalitní neziskové organizace. Z výzkumu lze vyčíst, že program zacházení v penitenciární péči by mohl být efektivní do jisté míry, ale pouze v případě, že by docházelo k podporování praktických kvalitních aktivit. Z výzkumu vyplynulo negativum, že program zacházení má široký potenciál, ale není bohužel využíván na všech odděleních. Došlo k dalšímu negativnímu zjištění, že je velkým problémem propojení penitenciární a postpenitenciární složky. Respondenti uvádí, že za tímto faktem stojí neochota ke spolupráci. Z výpovědí respondentů vychází také fakt, že penitenciární péče je velmi opatrná při navazování spoluprací s neziskovými organizacemi, které pomáhají a působí na určitou oblast u odsouzeného jedince. Respondenti také navrhuji, aby došlo ke zvýšení odborné personálu působícího v penitenciární a postpenitenciární péči (Čermáková, 2017).

V roce 2019 napsala práci na téma Penitenciární a postpenitenciární péče Iva Doriana Zajíčková. Jejím hlavním cíle bylo zjistit, zda z pohledu sociální pracovníku je penitenciární a postpenitenciární péče ve věznicích dostačující v nabízených aktivitách a programech, které stát poskytuje. Ve své práci si stanovila dvě následující hypotézy: „*Penitenciární a postpenitenciární péče z pohledu sociálního pracovníka je v České republice do jisté míry účinná, ale nedostačující.*“ (Zajíčková, 2019, s. 33) „*Penitenciární a postpenitenciární péče je pro více, než 60 % vězněných osob či osob vykonávající alternativní trest bezúčelná*“ (Zajíčková, 2019, s. 45).

Ke zjištění první hypotézy využila rozhovor polostrukturovaný. Provedla jej se 2 respondentkami, které osobně znala. Z rozhovorů vyplynulo, že se obě pracovnice ve věznici shodly na tom, že je mnoho odsouzených osob, které potřebují penitenciární a postpenitenciární péči, ale je málo odborníků, kteří by s nimi pracovali. Jedna z respondentek uvedla, že je penitenciární péče v rámci programu zacházení ve většině případů účinná. Druhá respondentka uvedla, že jejich práce je úspěšná v případě, kdy je dobrá provázanost penitenciární a postpenitenciární péče. Z toho tedy vyplývá, že hypotéza, která byla stanovena se potvrdila. Pro potvrzení či vyvrácení druhé stanovené hypotézy ve výzkumu využila dotazníkové šetření. V tomto případě stanovila cíl zjistit, jak vnímají osoby ve výkonu trestu odnětí svobody penitenciární péči. Využila pro tuto metodu dotazník, který obsahoval 13 otázek s uzavřenými i otevřenými odpověďmi. Tento dotazník jí vyplnilo 153 respondentů.

Z výzkumu můžeme vyčíst, že nejvíce osob ve výkonu trestu odnětí svobody je zastoupena ve věku od 26-35 a 36-50 let, kdy k výkonu trestu odnětí svobody byly nejvíce zastoupeni ti, kteří byli ve výkonu trestu vícekrát. Z výzkumu plyne, že většině před výkonem trestu odnětí svobody byl udělen alternativní trest v podobách podmínky či veřejně prospěšných prací. Většina respondentů před nástupem trestu odnětí svobody mělo zaměstnání, ale nevedlo řádný život. Důležitým faktem z výzkumu je, že v rámci programu zacházení nejvíce respondenti využívali volnočasové aktivity či zaměstnání, kdy se těchto dvou aktivit účastnili dobrovolně tak i povinně. Ze 151 respondentů 66 uvedlo, že s aktivitami spokojeni nejsou. Ti, kteří spokojeni nebyli uvedli, že by do programu zacházení zařadili například práci na počítači, výuku jazyků či finanční gramotnost. Z výzkumu také jasně plyne, že většině respondentů uvedlo, že výchovné, vzdělávací, volnočasové a pracovní aktivity nepovažují za smysluplné pro začlenění se do společnosti a nepříjdu jim účinné. Tedy je očividné, že i druhá hypotéza se potvrdila (Zajíčková, 2019).

V roce 2021 napsala práci na téma Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči Aneta Janigová. Hlavní cílem jejího výzkumu bylo zjistit, jakou mají zkušenost osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči. Zvolila kvalitativní výzkumnou strategii a využila polostrukturovaný rozhovor. Jedním z hlavních důvodů této volby bylo, že rozhovor umožňuje tazateli aktivně reagovat na odpovědi respondentů a přizpůsobit tempo a strukturu rozhovoru momentálním potřebám. Šetření provedla s devíti respondenty, kteří měli zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody a měli zkušenost s využitím postpenitenciární péče. Při zkoumání druhů a forem penitenciární péče uváděli respondenti důležitost především v dodržování nastaveného režimu věznice. Nejčastější uváděná činnost v rámci penitenciární péče bylo zaměstnání. Respondenti uváděli aktivity, které byly zařazené v rámci programu zacházení, mezi tyto aktivity patřilo sportování, terapeutická sezení buďto individuálně či ve skupinách, kroužky a jiné různé vzdělávací aktivity. Samozřejmostí bylo také dodržování pravidel, jejichž důslednost kontrolovali pracovníci věznic. V rámci penitenciární péče byly také udělovány pochvaly či tresty. Ze zkoumání zkušeností s druhy a formami resocializačního působení v penitenciární péči vyplývá, že nejvíce zastoupeným druhem resocializace ve věznici bylo zaměstnání. Respondenti také uváděli, že dostat se do terapeutických aktivit a podobných programů bylo velmi obtížné kvůli nízké kapacitě. Z výzkumu také vyplynulo, že v rámci penitenciární péče měli respondenti možnost docházet a účastnit se protidrogového a protialkoholového poradenství. V rámci terapií mohli respondenti docházet na pravidelné konzultace za

psychiatrem. Dále v rámci penitenciární péče bylo umožněno vzdělávání v oblasti středního vzdělávání či možnost ukončení základního vzdělávání. Ze zkoumání způsobu resocializačního působení v penitenciární péči můžeme vyčíst, že aktivity se lišily podle pestrosti a množství aktivit, které byly nabízeny. Z výpovědí respondentů také vyplynulo, že se množství podpory liší dle jednotlivých věznic. Většina respondentů zhodnotila kladně spolupráci s vychovateli či terapeuty. Za zmínku také stojí, že někteří respondenti využili také krátkodobé psychiatrické pomoci v rámci penitenciární péče. Respondenti také uváděli, že měli možnost skupinových či individuálních sezení, které zaštiťovaly neziskové organizace. Závěrem celého výzkumu je fakt, že došlo ze strany respondentů k velmi ambivalentnímu přístupu ke kvalitě činnosti penitenciární péče (Janigová, 2021).

V září v roce 2020 vyšel článek „*What Is Prison Social Worker*“ na stránkách vysoké školy Yeshiva University. V článku jsou zmiňovány výzvy, kterým musí sociální pracovníci ve věznicích čelit. První úskalím, se kterými se sociální pracovníci setkávají je užívání drog. V článku se lze dočíst, že většina vězňů je závislých na návykových látkách, a dokonce většina vězňů je také ve věznicích právě kvůli užívání či distribuci drog. Druhým úskalím jsou duševní onemocnění. Jedná se o bipolární poruchy, deprese a poruchy osobnosti. Ve věznicích se také objevuje starší populace, kterým odborní pracovníci pomáhají zlepšit kvalitu života, tedy pomoc při navazování kontaktu s rodinou, aby se předešlo lítosti a pocitu zapomenutí. Velmi důležitým bodem je zde takzvaná navigace propuštění. Právě odborní pracovníci jsou klíčoví při procesu propuštění z výkonu trestu vězňů. Pomáhají vězňům žádat o sociální dávky, shánět bydlení, či jim doporučují organizace, které mohou využít po propuštění z vězení, pomoc uplatnit se na trhu práce a zajištění zdravotního pojištění. Ve věznicích objevují různé typy lidí, ať už je jedná o vězně s jinou barvou pleti, vězně, kteří žili v chudobě, vězni, kteří jsou duševně či jinak nemocní nebo vězně s patologickým chováním. Také jsou zde vězni různého věku a pohlaví. Odborní pracovníci se snaží předejít společenským problémům a snaží se předejít dopadu na jejich další generace, aby se nedostali do stejného bodu, tedy do vězení jejich mladší generace. Mluvíme tedy například o dětech vězňových rodičů (Yeshiva University, 2020).

V roce 2022 vyšel také článek, jehož autory jsou Sam Robinson a Erin Dobrzyn, který se zabývá tím, že Kalifornským věznicím chybí kvalifikovaný personál, který by se staral o stárnoucí populaci ve vězení. Článek vyšel na stránce California State University Monterey Bay. Popisuje problém dnešních věznic v Kalifornii, které se plní stárnoucí populací, tedy seniory a s tím se pojí také velké náklady na zdravotnické služby, které jsou nedostatečné. Jedním v článku uváděným důvodem tohoto problému je velmi těžké udržení kvalifikovaného

zdravotnického personálu, protože veřejnost vnímá hodnotu této práce velmi málo. Jejich cílem ve věznicích v Kalifornii je tedy zvýšit ohodnocení těchto pracovních pozic a lepší pracovní podmínky a benefity pro tyto pracovníky. Díky tomuto problému, také Kalifornské věznice museli propustit mladé vězně, kteří spáchali méně závažné činy například do věznic okresních (Robinson, Dobrzyn, 2022).

6 Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic- výzkumná část

V empirické části si představíme zvolenou výzkumnou metodu, stanovený hlavní cíl a jeho dílčí cíle, výběr výzkumného vzorku, popis realizace celého výzkumu a způsob, jakým se bude výzkum vyhodnocovat se závěrečným shrnutím veškerých dat.

6.1 Vymezení zvolené výzkumné metody

Pro výzkumné šetření jsem zvolila metodu kvalitativní, která je založena na procesu zkoumání jevů, problémů a situací v autentickém prostředí. Cílem kvalitativní metody je sehnat souhrnný obraz těchto jevů, které jsou založené na hlubokých datech a speciálním vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu (Švaříček, Šedřová, 2007). Výzkum byl proveden formou polostrukturovaného rozhovoru, ve kterém jsou předem jasně formulované otázky. U pokládání otázek není důležité jejich pořadí, a proto je tedy rozhovor přirozený a respondent při svých odpovědích může odbočovat od položených otázek. Využití rozhovoru je sice poměrně časově a psychicky náročné a je zde potřebná dlouhá a náročná příprava, ale naopak pozitivem je, že je rozhovor přirozený, můžeme během jeho provádění dovysvětlit otázky, které nejsou pochopeny a můžeme sledovat respondentovu řeč těla.

6.2 Hlavní cíle výzkumu a výzkumné dílčí cíle

Hlavní cíl výzkumu jsem stanovila zjistit, jak probíhá penitenciární péče ve věznicích z pohledu odborných pracovníků. Se záměrem splnění hlavního výzkumného cíle jsem si také stanovila dílčí cíle, které jsou následující:

- **Zjistit postupy a metody v penitenciární péči s vězni.**
- **Zjistit, jaká jsou úskalí penitenciární péče při práci s vězni z pohledu odborných pracovníků.**

Pro dosažení výše uvedených výstupů byly také stanoveny výzkumné otázky.

- **Jaké jsou postupy a metody v penitenciární péči?**
- **Jaká jsou úskalí penitenciární péče při práci s vězni z pohledu odborných pracovníků?**

6.3 Výběr výzkumného vzorku

Ve výzkumu jsem se zaměřila na odborné pracovníky, kterými jsou např. psychologové, speciální pedagogové či sociální pracovníci a kteří se angažují v procesu penitenciární péče. Svůj výběr jsem dále zúžila na odborné pracovníky, kteří pracují ve věznicích minimálně 3 roky v pozici a v neposlední řadě odborníky, kteří pracují ve věznicích v České republice. Výzkumný vzorek jiným způsobem zúžen není, a to z důvodu toho, že je velmi náročné oslovit všechny věznice nacházející se v České republice, a především je velmi náročné je přesvědčit ke spolupráci. Rozhovor jsem provedla se 4 respondenty. Tento počet jsem stanovila z časových, finančních i kapacitních důvodů, ale také z důvodu, že většina věznic v České republice nebyla ochotna spolupracovat. V závěru celého výzkumu pro zjištění výsledků využiji metodu zakotvené teorie, která zahrnuje otevřené kódování, selektivní kódování a axiální kódování.

6.4 Realizace výzkumu

Realizaci výzkumu jsem započala již v zimním semestru, prvního ročníku navazujícího magisterského studia. Důvody brzké realizace práce byly hned dva. První důvodem bylo, že práce je velmi specifická a náročná na provedení a realizaci, proto jsem viděla nutnost začít s realizací tak, abych na ni měla dostatek času. Druhý důvod byl kontakt na odborného pracovníka věznice, který mi byl poskytnut od pana doc. PhDr. Tomáše Čecha, Ph.D., který mi byl nápomocen při shánění respondentů. Hned po obdržení kontaktu, jsem neváhala a odborného pracovníka věznice kontaktovala a požádala ho o pomoc a spolupráci. Po pár dnech jsem pod vedením odborného pracovníka věznice zaslala oficiální žádost panu řediteli věznice, která mi byla následně schválena a byla mi přislíbena spolupráce. V následujících dnech po schválení jsem se s odborným pracovníkem věznice domlouvala na dalším postupu. Během února 2023 jsem si připravila otázky k rozhovorům. Dále jsem si také připravila dokument k podpisu, ve kterém byla zaručena anonymita, diskrétnost, souhlas s nahráváním rozhovoru a využití těchto nahrávek pouze pro účely této práce. Následně v měsíci březnu roku 2023 jsem navštívila věznice, kde jsem provedla rozhovory, které byly po předchozí domluvě a podpisu nahrávány a prováděny se speciálními pedagogy, sociálními pracovníky a psychology, kteří pracují v oblasti penitenciární péče. V neposlední řadě byly nahrané rozhovory doslovně přepsány z důvodu zachování autentičnosti a komplexnosti. Doslovné přepisy těchto rozhovorů jsou k nahlédnutí k dispozici v příloze č. 1, 2, 3, 4.

6.5 Zakotvená teorie

V této kapitole jsou vyhodnoceny výsledky výzkumu za pomoci metod otevřeného kódování, selektivního kódování a axiálního kódování, které vycházejí ze zakotvené teorie. Strauss a Corbinová (1999, s. 14) říkají, že „*je to teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena a vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů.*“

6.5.1 Otevřené kódování

„*Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti je používána a použitelná ve velmi široké škále kvalitativních projektů*“ (Švaříček & Šed'ová, 2007, s. 211).

Kódování se vykresluje jako operace, při které se zjištěná data rozeberou, formulují a skládají novým způsobem. Získaný souhrnný text je tedy rozdělen na jednotky, za které považujeme slovo, větu či odstavec. Po vytvoření jednotek každé jednotce přidělíme kód. Kódem může být jméno, krátká fráze anebo slovo, kterým vystihneme určitý typ a odlišíme jej od ostatních kódů. S pomocí našich cílů a výzkumných otázek můžeme kódy jednodušeji vytvořit. V případě, že jedna jednotka spadá do více či všech klíčových témat, označíme je více či všemi kódy zároveň (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Kategorie a kódy:

Kategorie 1: Význam délky doby, kterou tráví vězeň s odborným pracovníkem před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody.

Kódy: Předvýstupní pohovory, individuální přístup, různorodost, předvýstupní oddělení měsíc až dva.

Kategorie 2: Důležitost finančního minima, pracovních aktivit a psychologické pomoci jako primárních podpůrných programů poskytovaných věznicí v procesu penitenciární péče.

Kódy: Sociální a finanční minimum, psaní životopisů, péče o děti, dle programu zacházení, pracovní aktivity, krizová intervence, poradenství, psychoterapie, koučování, extramurální aktivity, individuální konzultace, vycházky, kontakt s rodinou, sebeobslužné aktivity, protidrogovou problematika, individuální terapie, spolupráce s neziskovými organizacemi.

Kategorie 3: Důležitost pohybových aktivit jako sekundárních podpůrných aktivit poskytovaných v procesu penitenciární péče.

Kódy: Adaptační kurz, pohybové aktivity, pěstitelské aktivity, modelářské dílny, akvaristika, výtvarné a společenské hry.

Kategorie 4: Okamžité poskytování odborné pomoci jako klíčový pozitivní prvek ovlivňující reedukaci v procesu penitenciární péče.

Kódy: řešení problémů teď a tady, okamžitá pomoc bez čekací doby, snaha o eliminaci prizonizace.

Kategorie 5: Omezené finanční a prostorové možnosti jako klíčový negativní prvek ovlivňující reedukaci v procesu penitenciární péče.

Kódy: Bezvýznamná práce, omezené možnosti, omezený prostor, omezené materiální zázemí odsouzených, nedostatečná podpora vzdělávání odborných pracovníků, nedostatek financí, nedostatečné ohodnocení pracovníků věznic i vězňů.

Kategorie 6: Pracovní činnosti a navazování kontaktu s rodinou jako podpora při přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Kódy: vyřízení občanského průkazu, pomoc v případě, kdy vězeň něco potřebuje, vycházka s pracovníkem, volná návštěva, navazování kontaktů s rodinou, zařizování si pracovních záležitostí, sebeobslužné aktivity, stimulace podmínek venku, vytvoření krizového plánu, zahnání dlouhodobé nudy, řešení konfliktů.

Kategorie 7: Nedostatečné finanční ohodnocení a možná fluktuace odborných pracovníků jako riziko pro kontinuitu odborné práce s vězni.

Kódy: Chybějící empatie, profesionálnost ohledně informací, narůstání agendy a administrativy, finanční ohodnocení odborných pracovníků, fluktuace zaměstnanců, nedostatek prostoru, tlak skupiny na jednotlivé jedince, žádné aktivity pro osoby, které nemají dokončené školní vzdělání, financování (týdenní výplata), mzdová politika, „každé město“ svoji věznicí.

První kategorie se zabývá významem doby, kterou tráví vězeň před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody s odbornými pracovníky a tím se tak připravuje na jeho propuštění. Práce s vězni je velmi individuální, a to z důvodu, že záleží na různých faktorech. Prvním faktorem je, zda vězni potřebují a chtějí řešit svou budoucnost, či nechtějí a nemají o pomoc zájem. Respondent č. 2 odpověděl: „*To je individuální. Záleží na tom, na kterém je oddíle, záleží na tom, jestli on sám má zájem, jestli je problematický, jak má dlouhý trest, tam*

těch faktorů je hrozně moc.“ Dalším faktorem, na kterém závisí doba vězně trávená s odborným pracovníkem je způsob, jaký se do vězení dostal a jaké životní podmínky měl před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Respondent č. 3 odpověděl: *„Když to řeknu na konkrétním případě, pokud je to člověk, který má rodinu, zázemí, třeba jen podnikal, měl nějaký podvod nebo něco, nemá tam další aspekty jako byly drogy, rozvrácená rodina, obrovské dluhy, léčení na psychiatrii apod., tak samozřejmě ta míra toho zacházení je nižší než u odsouzeného, který třeba nedodělal školu a má tady ty problémy.*“ V dalším případě by měl vězeň ve výkonu trestu odnětí svobody před jeho propuštěním projít předvýstupním oddělením, ve kterém by měl být vězeň připravován na návrat do běžného života a do společnosti. Respondent č. 4 uvedl: *„A je to o tom, že záleží taky, dřív, když bylo ještě jiné dělení věznic, na dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha, tak vždycky to předvýstupní oddělení bylo jinak dlouhé. Například věznice, kde byla zvýšená ostraha tak třeba byly už tři měsíce. Jako to předvýstupní. Jinak obecně bývá dva až měsíc. A zase je to na možnostech a prostorách té věznice. Ne vždy je to umožněné. V souvislosti třeba s přeplněnou kapacitou věznic.*“ S předvýstupním oddělením se pojí i předvýstupní pohovory, které jsou prováděny s vězni před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Při těchto rozhovorech se s vězni probírá, zda mají či udržují vztahy s rodinou, zda mají zajištěné bydlení a práci. V případech, kdy vězeň nemá zajištěné bydlení a nemá se kam vrátit, má možnost se obrátit na sociálního pracovníka a požádat ho o pomoc, který mu pomůže najít ubytovnu či požádá o spolupráci neziskovou organizaci. Tak vypověděla respondentka č. 1: *„Tak my děláme vlastně předvýstupní pohovory, že vlastně zjišťujeme, kam a jestli se má kam vrátit, jo, jestli má zajištěné bydlení, jestli má zajištěnou práci a pokud nemá, tak vlastně se může spojit třeba se sociálním kurátorem, který mu tohle může pomoc zařídit, anebo i já vlastně mu můžu sehnat ubytovnu, pokud nemá kam jít.*“

Druhá a třetí kategorie se zabývá otázkou, jaká je důležitost primárních a sekundárních podpůrných programů v procesu penitenciární péče. Podpůrné programy, aktivity a činnosti v penitenciární péči, jsou děleny mezi odborné pracovníky dle jejich odborného zaměření. Je také nutno podotknout, že ve věznicích jsou aktivity, které jsou povinné a nepovinné. Povinné vychází ze stanoveného programu zacházení a nepovinné jsou ty, kterých se mohou odsouzení účastnit dobrovolně. V rámci aktivit a přípravy na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jsou poskytovány aktivity sociálního a finančního minima. Obsah těchto aktivit popsal respondent č. 1: *„Tak třeba já, jako sociální pracovník mám s nimi aktivitu, každý týden, sociální a finanční minimum, kde probíráme třeba, hlavně pohledávky. Tady jsou podvodníci hodně, takže*

s nimi hodně řeším finance. Takže pohledávky jak na výživné, prostě pohledávky. Takže se bavíme o tom, jestli to splácí, jestli budou splácet i po konci výkonu trestu. A sociální, třeba jsme si zkoušeli napsat životopis, aby uměli správně napsat životopis, aby si potom zvládli najít práci.“

Respondent č. 1 také uvedl, že za podporu vězňených osob, převážně žen, shledává péči o děti, pomoc při spolupráci s OSPOD a řešení pěstounské péče. *„S těmi hodně řeším děti, protože většinou mají děti. Takže péče o děti, jestli je mají zabezpečené, kdo se o ně stará, když ony jsou tady. Takže hodně spolupracuji s OSPOD. A vlastně řeším třeba pěstounskou péči.“* Aktivita, které připravují odsouzené osoby na propuštění z výkonu trestu na svobodu jsou také extramurální aktivity, tedy aktivity, které umožňují za dohledu odborného pracovníka opustit věznici a prozkoumávat okolí. Dále jsou to sebeobslužné aktivity, při kterých mají za cíl se vězňené osoby co nejvíce osamostatnit. Mezi neméně důležitou pomoc a podporu odsouzených před propuštěním spadá individuální konzultace, individuální terapie, krizová intervence, poradenství či psychoterapie. Tuto formu podpory popisuje respondent č. 4: *„Jinak ta forma té podpory může být, u psychologa je to jednoznačně definované. On buď poskytuje v rámci krizové intervence to znamená, když se v životě toho člověka, vězňeného stane něco jako nějaká náhlá krize, nějaký velký problém v rodině nebo u něho samotného ať už zvenčí v jeho primární, sekundární rodině anebo ve věznici, když má nějaký problém, může tam mít problém s nějakým jiným vězněm apod. Takže poskytuje krizovou intervenci, pak je to nějaké poradenství, psychologické poradenství, které je šité na míru tomu jedinci, ať už se týká jeho problému ve věznici anebo i jeho rodinných příslušníků, lidí, kteří jsou pro něj osoby blízké.“* Formy poskytování podpory osobám před propuštěním z výkonu trestu může mít také podobu umožňování častějších návštěv rodinných příslušníků a utužování jejich rodinných vztahů. Důležitým způsobem podpory odsouzených je také učení pracovním návykům, docházení do práce, dodržování pevné pracovní doby a z toho plynoucí vydělávání finančního obnosu a placení povinných náležitostí, uvedl respondent č. 3: *„Nebo takto, do těch aktivit, patří i pracovní aktivity, což tady mají všichni, to je práce. Denně 8 hodin, kam chodí. I na noční chodí kuchaři. Jsou tady u nás kuchaři, pracují na dílnách, chodbaři, kteří rozváží jídlo, sanitáři, kteří pracují tady v nemocnici, mají sanitářský kurz, úklidová četa, ale pak jsou i ti, kteří pracují na venkovních pracovištích u soukromých subjektů. Ta pracovní doba je v podstatě v rámci toho zacházení pevně daná, oni za to dostávají peníze, z těch peněz potom mohou posílat domů, nakupovat si v kantýně, spořit na výstupní zacházení anebo mořit dluhy.“* V neposlední řadě je také nutno zmínit nepovinné činnosti a aktivity, které mohou jedince rozvíjet v různých oblastech jeho života. Jedná se o sportovní aktivity, pěstitelské či modelářské aktivity a podobně.

Čtvrtá kategorie se zaměřuje na pozitivní prvky ovlivňující reedukaci v procesu penitenciární péče. Do pozitivních aspektů penitenciární péče respondenti řadili primárně okamžitou pomoc odsouzeným, která jim je poskytnuta téměř okamžitě, zatímco mimo věznici by odsouzení na tuto pomoc čekali mnohem déle. „*Pozitiva jsou svým způsobem asi ta, že jestliže ten člověk tady má nějaký problém, je tady možnost díky těm pracovníkům, které jsem tady jmenoval, je řešit.*“ V neposlední řadě, velkým pozitivem je, jak uvedl respondent č. 1 a respondent č. 3 snaha o polepšení, snaha řešit své problémy, snaha zapojovat se do programu a plnit své povinnosti řádně. Respondent č. 1 uvedl: „*Ale potom jsou tu věci, které jsou pozitivní. Jako například zase někdo je tu poprvé a řekne, už v životě se tu nevrátím a fakt jako vidím, že to myslí vážně. A snaží se, snaží se si všechno zajistit, zajistit si práci dopředu, má podporu i rodiny, tak cítím z toho člověka, že fakt jako se sem nevrátí.*“ Respondent č. 3 uvedl: „*Tak si myslím, že jako pozitivum vnímám, že z jejich strany je ten zájem a samozřejmě nějakým způsobem podpora nás co se týče individuálního přístupu, nemůžu soudit, jak to je jinde, ale prostě tady to tak máme.*“

Pátá kategorie se zabývá klíčovými negativními prvky, které ovlivňují reedukaci v procesu penitenciární péče. Respondent č. 2 uvedl, že klíčovým negativním prvkem jsou zde omezené možnosti ve více směrech. „*Je jasné, že tady jsou určité omezené možnosti, je to neustále uzavřený prostor, takže to vnímáním ať už ze strany odsouzených, obviněných, popřípadě i ze strany některých pracovníků tady musí být asi citelné. Protože, když se pohybujete venku, popřípadě možnost nějakých sociálních sítí, telefonu a vůbec veškerých nějakých styků, to je nesrovnatelné. Tady zkrátka ten odsouzený, když si potřebuje promluvit se svou ženou, se svými blízkými a tak dále, tak je to vždycky až po nějaké době nebo je to omezeno časově, je to omezeno možnostmi a tak podobně. Takže to jsou víceméně dva světy, které jsou v některých věcech těžce porovnatelné.*“ Respondent č. 4 uvedl, že mezi negativními prvky, které ovlivňují reedukaci v procesu penitenciární péče jsou omezené finanční možnosti, ať už týkající se odsouzených osob, tak i zaměstnanců a jejich dalšího vzdělávání. „*Jednoznačně první věc, nedostatečná podpora vzdělávání odborných pracovníků. Je velmi tristní, chabá možnost vzdělávat se a nabízené programy jsou velmi často, jak bych to řekl, ne moc na vysoké úrovni. Je to zase součástí toho, že je nedostatek financí vůbec nejen v sektoru, podhodnocení vůbec mzdového ohodnocení těch pracovníků a zároveň prostory. Další negativa bych řekl finanční ohodnocení nejen zaměstnanců, ale i těch vězňů.*“ Respondent č. 1. uvedl jako negativum fakt, že někteří odsouzení se neustále vrací a díky tomu se domnívám, že jeho práce a snaha je

k ničemu. Respondent č. 3 uvedl podobně jako respondent č. 2, že do negativ spadají prvky související s nedostatkem finančních prostředků a prostor.

Kategorie šestá se zabývá tématem pracovních činností a navazování kontaktu s rodinou při přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Respondent č. 1 uvedl, že dva až tři měsíce před propuštěním z výkonu trestu je nápomocen odsouzeným při vyřizování nového občanského průkazu, který odsouzený po propuštění z výkonu trestu využívá na úřadech práce apod. Do procesu přípravy se zahrnuje vyřešení si pracovních záležitostí a navazování bližšího kontaktu s rodinou ve formě návštěv, jak uvedl respondent č. 2: *„A směřuje se to k tomu, aby on si už samozřejmě začínal blíže navazovat nějaké kontakty se svou rodinou, popřípadě se svými blízkými a případně si i vyřešil nějaké třeba pracovní příležitosti. I tohle je možné v rámci takového toho předvýstupního zacházení.“* To samé uvedl i respondent č. 3, který ještě dodal, že se odsouzený učí samoobslužným aktivitám tak, aby se byl schopen o sebe po propuštění z výkonu trestu postarat. *„Měl by mít výstupní ložnici, měl by chodit na vycházky, měl by mít kontakt s rodinou, samozřejmě by měl mít návštěvy, což má ze zákona nárok, sebeobslužné aktivity, to znamená žehlicí prkno, kuchyňský koutek apod., jakoby co nejvíc simulovat ty podmínky života venku.“* Dalšími činnostmi, které slouží odsouzeným pro přípravu na propuštění jsou učení se řešit konflikty či činnost zaměřená na naučení se zahnání nudy, tedy získávání nápadů, jak zahnat nudu.

Poslední sedmá kategorie se zaměřuje na riziko fluktuace jako důsledek nedostatečného finančního ohodnocení odborných pracovníků. Respondent č. 3 uvedl za úskalí nedostatečné ohodnocení odborných pracovníků: *„Jo a snad možná finanční ohodnocení pro některé pozice tady je taková, že se těžko shání odborníci.“* S tím související fluktuace zaměstnanců, kterou uvedl ve své odpovědi respondent č. 4. *„Častá fluktuace zaměstnanců, to znamená, když já s někým na něčem pracuju a najednou ten člověk někam odchází někam jinam, tak se mi bortí jakoby nějaká spolupráce a musím nacházet někoho jiného, a než tam přijde někdo nový, než se do toho začlení a projde nějakým kolečkem, tak to chvíli trvá.“* Respondent č. 1 uvedl, že jako úskalí penitenciární péče vnímá to, že je důležitá empatie vůči vězněným osobám, jelikož ti si některé vzorce chování přinášejí již ze svého dětství. Také uvedl, že se domnívá, že je pro odsouzené osoby uvolněno až moc finančních prostředků. Respondent č. 2 uvedl jako úskalí této práce profesionálnost pracovníků věznic. *„Úskalí práce. Musí se mít člověk na pozoru v jedné věci, že lidé, kteří jsou zde zavřeni mají vždy uši a oči otevřené a člověk musí být profesionální ohledně informací. Co se týče informací o lidech a informacích o situaci, která zde je. Čili, neříkat věci, které by mohly nějakým způsobem narušit ať už soukromí*

spolupracovníků, popřípadě dalších odsouzených a nějaký bezpečnostní systém. To je myslím nejdůležitější. “ Dalšími úskalími a nedostatky je narůstání agendy, administrativy a nedostatek financí pro platy odborných pracovníků, kteří kvůli nízké mzdě nechtějí tuto práci vykonávat. Respondent č. 3 se také domnívá, že by měly být posíleny aktivity pro odsouzené s nedokončeným vzděláním. S nízkým finančním ohodnocením souvisí také další nedostatek, a to fluktuace zaměstnanců. Respondent č. 4 uvedl, že jako úskalí této práce vnímá to, že jsou odsouzené osoby svázeny do věznic z různých koutů republiky. „Když by bylo něco jako dřív, městské šatlavy, kdyby každé město, které má nad 10 000 obyvatel mělo svoje vězení, a ti lidi by normálně fungovali, že by chodili pracovat, což je taky penitenciární nástroj svým způsobem, ven pro město, do toho by potkávali lidi, kteří je znají a byl to nějaký tlak té společnosti, zatímco takhle oni jedou úplně někam jinam, tam potkají lidi odevšad, předávají si různé patologické vzorce chování a pak někdy vycházejí ven i když je tam nějaký penitenciární tlak, aby se změnili, tak zase z druhé strany, oni jsou v nějaké skupině, to je taky formuje a s nimi jsou mnohem delší dobu, takže to vlastně naráží na sebe dvě věci. “

6.5.2 Axiální kódování

Axiální kódování je technikou navazující na kódování otevřené. Zde je stanoven cíl utváření souvislostí a spojitostí mezi kategoriemi a subkategoriemi, k čemuž se využívá tzv. paradigmatický model. Tento model má podobu následující: příčinná podmínka → jev → kontext → intervenující podmínka → strategie a interakce → následek. Příčinnou podmínkou je myšlen určitý případ anebo proces. Jevem je myšlena nějaká situace či událost, která vznikla pomocí příčinné podmínky, tedy případem či procesem. Kontextem je nazývána určitá vlastnost. Intervenující podmínka může být chápána jako kultura, prostor či čas, který zásadně ovlivňuje strategie jednání a v neposlední řadě z toho plyne, že každé jednání s sebou nese určité následky. Při postupu vycházíme z otevřeného kódování, kdy kategorie získané v otevřeném kódování přiřazujeme k jednotlivým hodnotám paradigmatického modelu a hledáme tak vztahy mezi subkategoriemi a jednotlivými kategoriemi (Švaříček, Šedřová, 2007).

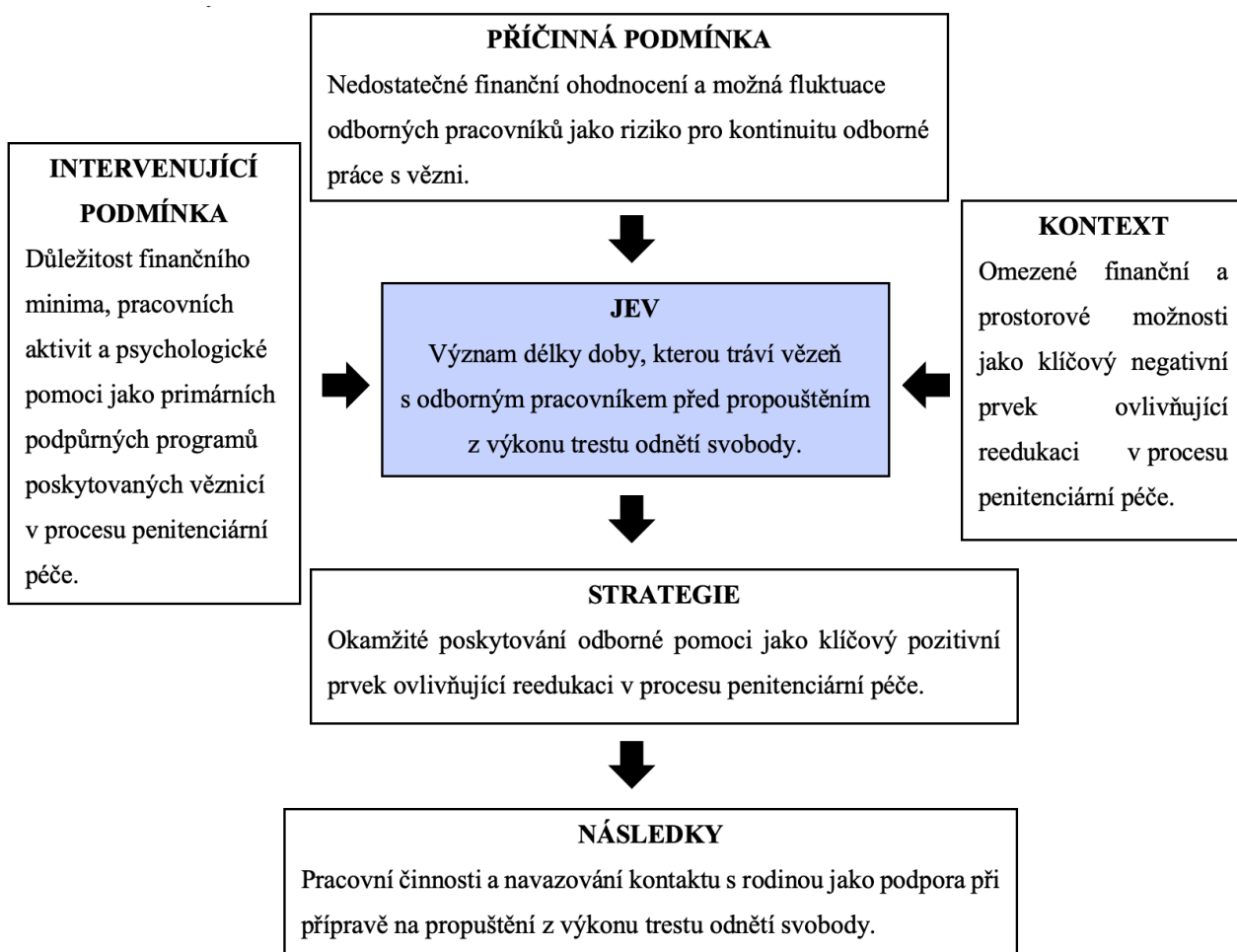

Schéma č. 1 paradigmatického modelu axiálního kódování

U grafického znázornění je zřejmé, že ústředním tématem, tedy ústředním jevem, je význam délky doby, kterou tráví vězeň s odborným pracovníkem před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Příčinným podmínkou je událost či situace, která vede ke vzniku určitého jevu. V tomto případě je příčinnou podmínkou nedostatečné finanční ohodnocení a možná fluktuace odborných pracovníků jako riziko pro kontinuitu odborné práce s vězni. Kontextem jsou zde omezené finanční a prostorové možnosti jako klíčový negativní prvek ovlivňující reedukaci v procesu penitenciární péče. Intervenující podmínkou je u tohoto modelu důležitost finančního minima, pracovních aktivit a psychologické pomoci jako primárních podpůrných programů poskytovaných věznicí v procesu penitenciární péče. Do strategie řadíme okamžité poskytování odborné pomoci jako klíčový pozitivní prvek ovlivňující reedukaci v procesu penitenciární péče a za následek považujeme pracovní činnosti a navazování kontaktu s rodinou jako podpora při přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

6.5.3 Selektivní kódování

Selektivní kódování se vyznačuje výběrem jedné kategorie, která je klíčová a kolem které je připravován základní analytický příběh (Strauss, Corbinová, 1999). Veškeré ostatní kategorie se následně vztahují k této jedné klíčové kategorii, která bývá nazývána centrální kategorií. Tato klíčová neboli centrální kategorie se shoduje s jevem, který je zkoumán a zároveň jej popisuje. Selektivní kódování zobrazuje popis jevů, u kterých se opakuje vztah mezi vlastnostmi a dimenzemi kategorií. Výsledkem kódování je následně vnesení pohybu a dynamiky do teoretického modelu, který je výsledný (Švaříček, Šedřová, 2007).

Kostra příběhu

Ústředním jevem jsem u selektivního kódování zvolila motivaci vězně k pomoci poskytované odbornými pracovníky věznice v procesu penitenciární péče. Motivace u vězňených osob se liší v důsledku toho, z jakého prostředí do věznice přišli a jaký život vedli před výkonem trestu odnětí svobody. Příčinnou podmínkou je tedy závislost, zadlužení, psychické problémy a narušené rodinné vztahy jako klíčový důvod vyhledávání pomoci u odborných pracovníků věznic v procesu penitenciární péče. Vzhledem k odbornostem, které jsou ve věznicích ihned k dispozici a jsou poskytovány bezplatně, spatřují někteří odsouzení tento krok, požádat o pomoc, jako dobrý start k tomu, aby změnili svůj život a přístup k němu. Kontextem byly zvoleny preference odsouzeného a jeho individuální potřeba řešit své problémy s odbornými pracovníky před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. V tomto případě záleží na chytčí problémy řešit a na upřednostnění jedné z těchto variant, která je odsouzeným více komfortní a ve které vidí větší potenciál dosáhnout svého cíle, tedy vyřešit konkrétní problém. Intervenující podmínkou je v tomto případě důležitost odsouzeného náhledu na svou trestnou činnost v procesu penitenciární péče. Při řešení problému odsouzeného je důležité uvědomění si, že čin, který byl spáchán odsouzeným, byl za hranicí společenských norem, pravidel a primárně zákonů a že tento čin nebyl správný. V případě, kdy dojde k uvědomění si této chyby, je zde větší pravděpodobnost nápravy a zlepšení svého chování a jednání. Strategií je poskytování podpůrného vzdělávání pro odsouzené bez dokončeného vzdělání v rámci procesu penitenciární péče. Jedná se zde o zavedení a poskytování aktivit a činností pro odsouzené, kteří nedokončili povinnou školní docházku, ale i pro odsouzené, kteří nedokončili střední školy a střední odborná učiliště. V neposlední řadě, následkem jsou extramurální aktivity a sebeobslužné aktivity jako podpora při přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Extramurální aktivity, které probíhají za dozoru zaměstnanců věznice jsou pro odsouzené osoby nejen podporou a přípravou na propuštění

z výkonu trestu odnětí svobody, ale jsou také jakousi motivací. Sebeobslužné aktivity odsouzené osoby učí postarat se sami o sebe. Jedná se o praní, žehlení, vaření, uklízení a úkony, které jsou součástí běžného života.

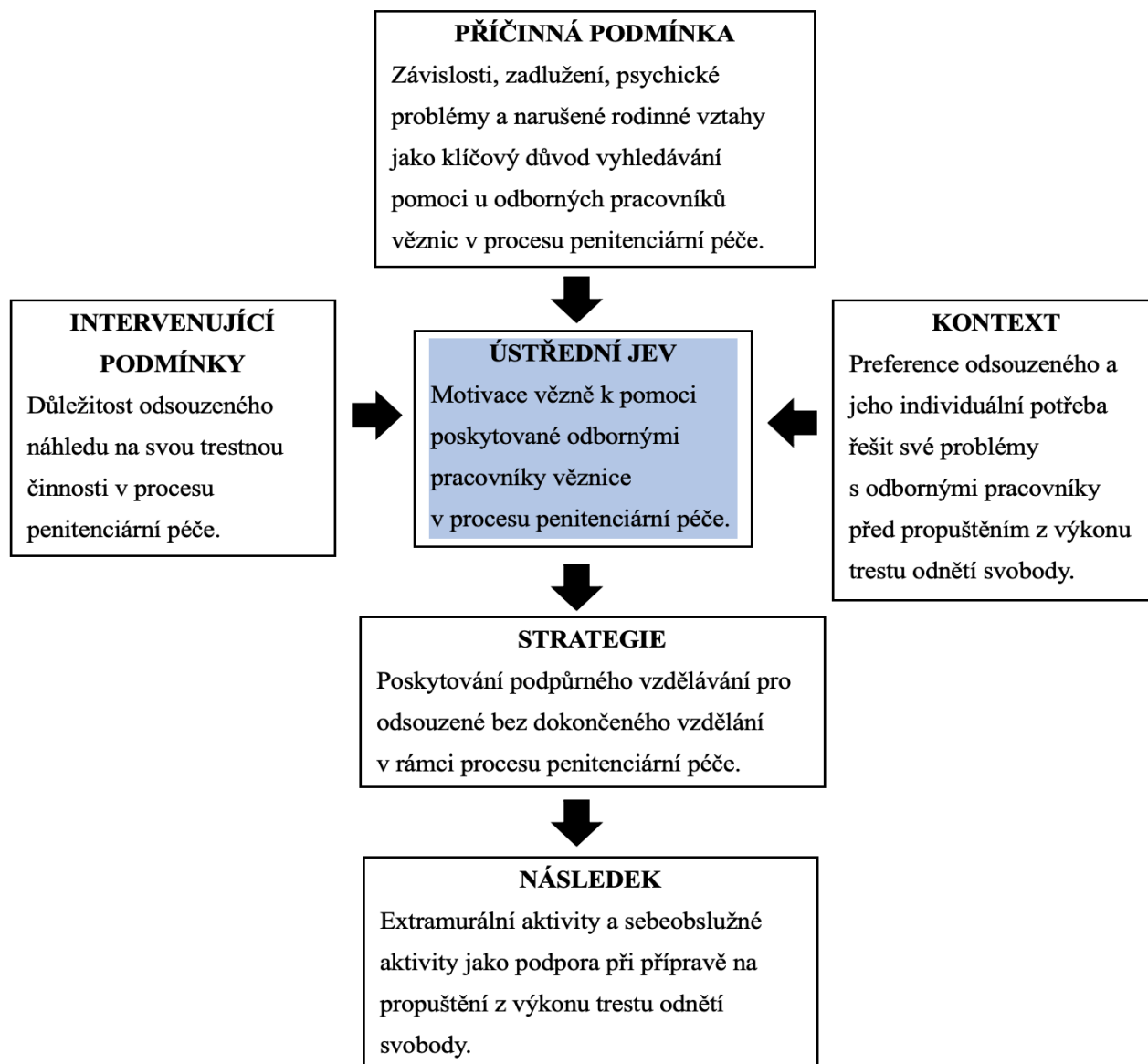

Schéma č. 2 paradigmatického modelu selektivního kódování

6.6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření nám přinesly odpovědi na dvě základní výzkumné otázky, které byly stanoveny pro dosažení hlavního cíle práce. První výzkumnou otázkou bylo „**jaké jsou postupy a metody v penitenciární péči.**“ Ze získaných dat vyplynulo, že při procesu penitenciární péče se odsouzené osoby dostávají do předvýstupního oddělení, či

absolvují předvýstupní pohovory, avšak doba, kterou tráví odsouzený s odborníky se liší dle individuálních potřeb a motivace odsouzených. Ze získaných dat, z pohledu odborných pracovníků věznic lze vyčíst, že odsouzení za motivaci vyhledat odbornou pomoc považují své aktuální problémy, ale i problémy, které ví, že je čekají po propuštění z výkonu trestu na svobodu. Tyto problémy mohou mít různý charakter. Mezi nejčastější spadají závislosti, psychické problémy, finanční problémy, narušené rodinné vztahy či hledání si bydlení. Důležité je zde zmínit, že v rámci penitenciární péče má odsouzený možnost požádat o odbornou pomoc kdykoliv ji potřebuje a také je mu ihned poskytnuta bez čekací doby. Podpory odsouzených osob se dostává od veškerých pracovníků věznic, nicméně psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník v procesu penitenciární péče hrají tu největší roli. Do primárních podpůrných programů se řadí pracovní aktivity, které jsou nejčastěji vykonávanou činností ve věznici. Práci odsouzení vykonávají ve věznici, kde zastávají práce jako např. kuchař, pracující na dílnách, uklízeč, chodbař, kteří rozváží jídlo anebo sanitář. Jsou však i odsouzení, kteří pracují mimo věznici na venkovních pracovištích a u soukromých subjektů. Nutné je podotknout, že pracovní doba ve věznici je obdobně daná jako v běžném zaměstnání, a i ve věznici jsou pracovní směny rozděleny na denní služby a noční služby. Dále do primárních podpůrných programů spadá finanční minimum, psychologická pomoc, sebeobslužné aktivity, při kterých se učí odsouzení prát, žehlit, umývat nádobí, uklízet a provádět běžné každodenní úkony a je zde snaha simulovat podmínky běžného života. Dalšími jsou extramurální aktivity, které umožňují odsouzeným za dozoru pracovníka věznice opustit věznici na procházku a podívat se po okolí. V neposlední řadě je to navazování kontaktů s rodinnými příslušníky, tedy častější návštěvy, volné návštěvy či návštěvy na dva až tři dny domů. Za sekundární podpůrné aktivity v procesu penitenciární péče považujeme aktivity a kroužky, které jsou k dispozici odsouzeným v jejich volném čase po jejich pracovní době jako např: sportovní aktivity, které jsou ve věznici velmi oblíbené, dále pěstivelské aktivity, modelářské dílny, akvaristika, výtvarné aktivity či společenské hry, které jsou také pod vedením odborných pracovníků věznic. Velmi oblíbenou činností v jarních a letních měsících je zahradničení, kde si odsouzení mohou pěstovat různé druhy kořenové zeleniny, popřípadě česnek.

Druhá výzkumná otázka se zabývá tím „**jaká jsou úskalí penitenciární péče při práci s vězni z pohledu odborných pracovníků.**“ Ze získaných dat vyplynulo, že do úskalí odborní pracovníci věznic řadí omezené finanční a prostorové možnosti, které mohou negativně ovlivňovat reedukaci odsouzených v procesu penitenciární péče. Další úskalí se také týká nedostatku finančních prostředků na ohodnocení odborných pracovních pozic, ze kterého

následně plyne fluktuace zaměstnanců, která v procesu penitenciární péče může být potencionální riziko pro kontinuitu odborné práce s odsouzenými. Jeden respondent uvedl, že jako úskalí vnímá chybějící podpůrné programy pro odsouzené osoby, které nemají dokončené vzdělání, ať už se jedná o základní vzdělání či střední odborné. Jeden respondent též uvedl, že za úskalí považuje to, že všichni pracovníci věznice se musejí mít na pozoru s tím, co říkají. Jedná se tedy o profesionálnost a diskrétnost o informacích ať už o odsouzených osobách, o jeho spolupracovnících i o situaci, která ve věznici aktuálně je. Posledním úskalím, které vplynulo z výzkumu je narůstání agendy a fakt, že práce začíná být více administrativně zatížená.

6.7 Diskuse

V diskusi nalezneme shrnutí výsledků našeho výzkumu a porovnání těchto výsledků výzkumu s teoretickou částí této práce a také se zjištěnými výsledky předchozích výzkumů. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak probíhá penitenciární péče ve věznicích z pohledu odborných pracovníků.

Výsledky výzkumného šetření se do jisté míry shodovaly s výsledky výzkumných šetření předchozích výzkumníků, ale nalezneme zde i určité rozdíly. Shodu je možné vyzorovat v tom, že nejčastější činností v procesu penitenciární péče tvoří zaměstnání a pracovní aktivity odsouzených ať už se jedná o pracovní aktivity v místě věznice či odjíždění do zaměstnání do s věznicí nasmlouvaných firem, továren a podniků. Stejně tak Drápal, Jiříčka, Raszková (2021) uvádí, že odsouzení, kteří jsou zdravotně způsobilí mají povinnost pracovat a jsou zaměstnání jako potřebné složky pro chod věznice či v podnicích mimo věznici, se kterými má daná věznice uzavřenou smlouvu.

Další shodu můžeme vidět v aktivitách, které jsou ve věznic k dispozici všem odsouzeným. Jedná se o možnost sportovních aktivit, spoustu kroužků a vzdělávacích aktivit. Důležitost vzdělávacích aktivity zmiňují i autoři Veteška a Fischer (2020) z důvodu toho, že právě tyto vzdělávací aktivity mohou zvýšit pravděpodobnost začlenění se do společnosti po propuštění, mohou vést ke zdokonalení morálních vlastností odsouzených a nápravě jejich chování tak, aby bylo v souladu se zákonem. Drápal, Jiříčka a Raszková (2021) zmiňují také důležitost vzdělávacích aktivit a upozorňují, že z formálního vzdělávání mohou odsouzení získat doklad o dosaženém vzdělání a v rámci neformálního vzdělávání mohou odsouzení získat doklad o absolvování kurzu. Další podobný bod z dřívějších výzkumů je, že je ve věznicích málo odborných pracovníků. Tento bod částečně souvisí s nedostatečným finančním

ohodnocením práce odborných zaměstnanců a v důsledku tohoto je málo odborných pracovníků, kteří by chtěli ve věznicích pracovat. S tímto problémem souvisí také následná fluktuace zaměstnanců.

Dřívější výzkumníci zjistili, že odborní pracovníci věznic pomáhají odsouzeným žádat o sociální dávky, jsou jim nápomocni při hledání zaměstnání a uplatnění se na trhu práce a jsou nápomocni v hledání bydlení odsouzeným, aby po propuštění z výkonu trestu měli kde bydlet. Stejný výsledek můžeme vypočítat i v tomto výzkumu. Do metod a postupů při procesu penitenciární péče spadá nejen podpora ze strany sociálního pracovníka v řešení finančních problémů, pohledávek, splácení dluhů, plateb výživného na své děti, ale i vyřizování občanských průkazů a učení odsouzené psát životopis pro budoucí hlášení se do zaměstnání. Stejně tak tyto činnosti uvádí i autorka Hloušková (2007) a popisuje také podporu a pomoc odsouzeným ze strany sociálního pracovníka v procesu penitenciární péče ve spolupráci s kurátory, magistráty a úřady práce a v neposlední řadě spolupráci s neziskovými organizacemi, které poskytují čerstvě propuštěným osobám z výkonu trestu v případě potřeby ubytování. V procesu penitenciární péče je také podpora a pomoc odsouzeným poskytována formou individuálních či skupinových konzultací, psychoterapií, psychologického poradenství a krizové intervence ze strany psychologů. Z dřívějších výsledků výzkumu je patrné, že i tento fakt koresponduje s tímto výsledkem, neboť v něm bylo zjištěno, že odsouzení měli možnost pravidelných konzultací s psychologem.

Ve výzkumu můžeme vidět značné odlišení v odpovědích nebo názorech v oblasti umožnění ukončení vzdělání. Z tohoto výzkumu můžeme vypočítat, že někteří odborní pracovníci uvedli, že jsou ve věznicích nabízené kurzy, a že věznice mají vzdělávací středisko, kde si odsouzení mohou dostudovat obory jako jsou například kuchař, číšník anebo obráběč. Někteří odborní pracovníci právě naopak udávali do úskalí a nedostatků to, že by bylo třeba posílit podpůrné aktivity pro osoby s nedokončeným základním anebo středním vzděláním. Velkým rozdílem, který můžeme vidět je ten, že z výsledků předešlého výzkumu od Zajíčkové (2019) vzešlo, že by odsouzené osoby požadovali zařazení finanční gramotnosti do podpůrných programů. Avšak z výsledků tohoto výzkumu je patrné, že finanční minimum a finanční gramotnost jsou zařazeny v podpůrných programech pro odsouzené a poskytují je sociální pracovníci.

Závěr

Diplomová práce s názvem Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic měla stanoveno za hlavní cíl zjistit, jak probíhá penitenciární péče ve věznicích z pohledu odborných pracovníků. V teoretické části práce je krátce popsána historie vězeňství o počátku vzniku České republiky. Následně jsme se v další kapitole práce zabývali Vězeňskou službou České republiky, její organizací, typy věznic a zaměstnanci, kteří ve věznicích pracují. Dále byl v této práci popsán výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a ústav pro výkon zabezpečovací detence, kde byly popsány kázeňské odměny a tresty i práva a povinnosti obviněných či odsouzených. Následně jsme se seznámili s odbornými pracovníky, konkrétně s psychologem, speciálním pedagogem a sociálním pracovníkem, kteří ve věznicích pracují v procesu penitenciární péče. V poslední velké kapitole této práce byla popsána penitenciární péče včetně její funkce a aktivit, které jsou pro penitenciární péči typické. Tato kapitola také obsahovala vysvětlení pojmu program zacházení a souhrnná analýza rizik a potřeb-SARPO.

V empirické části byly na základě hlavního cíle stanoveny dílčí výzkumné otázky, které zněly: „Jaké jsou postupy a metody v penitenciární péči?“ a „Jaká jsou úskalí penitenciární péče při práci s vězni z pohledu odborných pracovníků?“ Domnívám se, že v mém výzkumném šetření jsem dosáhla stanoveného hlavního cíle. Výsledky empirického výzkumu ukázaly, že odsouzené osoby v procesu penitenciární péče absolvují výstupní pohovor anebo jsou zařazeni do výstupního oddělení. Každý jeden odsouzený má právo dle vlastní potřeby a motivace požádat jakéhokoliv odborného pracovníka v případě, kdy potřebuje vyřešit svou nepříznivou situaci či problém. K dispozici jsou odborní pracovníci, konkrétně psychologové, sociální pracovníci a speciální pedagogové. Psychologové se zaměřují na psychologické poradenství, psychoterapii, krizovou intervenci či koučování. Sociální pracovník se naopak zaměřuje na finanční poradenství, splácení dluhů, odesílání finančních prostředků na potomky, vyřizování občanských průkazů, psaní životopisů či hledání bydlení. Odsouzení jsou v procesu penitenciární péče přemístěni do vlastní výstupní ložnice, kde se učí sebeobslužným aktivitám z běžného každodenního života tak, aby se co nejvíce simulovaly podmínky venku. Do procesu přípravy na propuštění patří také udržování kontaktu s rodinnými příslušníky odsouzeného, které se realizují formou častějších návštěv, v případě dobrého chování odsouzeného, povolených návštěv na jeden až dva dny domů. Všechny tyto postupy a metody realizované v procesu penitenciární péče mají ale i svá úskalí a nedostatky. Jeden z nejčastěji uváděných nedostatků je omezená možnost finančních a prostorových možností věznic. Jedná se tedy jak o nedostatek prostor pro realizování aktivit, tak i nedostatek vybavení těchto prostor. Zmíněná

omezená možnost finančních prostředků souvisí i s nedostatečným ohodnocením odborných pracovníků, jejich dalšího vzdělávání, a především fluktuaci zaměstnanců. Tyto výsledky mého výzkumného šetření jsou v práci podrobněji porovnány v podkapitole Shrnutí výsledků výzkumného šetření a diskuse s výsledky předchozích výzkumů, které jsou naopak uvedeny v kapitole Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky.

Myslím si, že tento výzkum by mohl být přínosem v oblasti penitenciární péče v rámci komplexního aktuálního teoretického shrnutí daného tématu, protože se domnívám, že aktuálně není mnoho dostupných publikací, které se tímto tématem zabývají a v případě, že se tímto tématem zabývají, jsou staršího data vydání. V návaznosti na předchozí přínos práce si myslím, že tato práce a tento výzkum by mohl být jak přínosem, tak i dokonce inspirací pro potenciální zájemce o tuto pracovní pozici. Je zde popsán celý proces penitenciární péče z pohledů odborných pracovníků, kteří se v prostředí věznic denně pohybují a kteří přímo pracují s odsouzenými osobami a díky nim je možné si utvořit ucelený pohled na tuto problematiku. Jelikož byl proveden kvalitativní výzkum formou rozhovoru, ve kterém se zjišťovalo, jaké se využívají postupy a metody při procesu penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků, kteří do svých odpovědí zahrnovali nejen přímočaré odpovědi postupů a metod, ale také své myšlenky a to, jak je proces penitenciární péče vnímán z jejich pohledu, domnívám se, že potenciálním přínosem by tato práce mohla vést ke zlepšení a zkvalitnění vězeňských programů, činností a služeb, které věznice nabízejí odsouzeným osobám.

Za metodologické úskalí při mém výzkumu považuji obtížnost navázání kontaktu a spolupráce s věznicemi. Ve většině případech tyto instituce na žádost o spolupráci nereagovaly anebo spolupráci zamítly s odůvodněním vytíženosti zaměstnanců, špatné personální situaci ve věznici či nezájmu zaměstnanců spolupracovat. Závěrem bych chtěla podotknout, že penitenciární péče, ale i postpenitenciární péče, která na ni navazuje, jsou nepostradatelnou složkou českého vězeňství, kdy se nejedná pouze o nápravu a resocializaci odsouzených osob, ale také o ochranu celé naší společnosti. Z mého pohledu je tato náročná práce nedostatečně podchycena, nedostatečně ohodnocena a zaslouží si více pozornosti, než je jí dáváno.

Seznam bibliografických zdrojů

BRUNOVÁ, M. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Leges, s. r. o., Lublaňská 4/61 Praha 2, 2020, 223 s. ISBN 978-80-7502-408-4

ČERMÁKOVÁ, T. *Resocializace z pohledu odborníků v penitenciární a postpenitenciární péči*. diplomová práce [online] Pardubice: filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2017. Vedoucí práce Pavel Mühlpachr [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/68601/CermakovaT_Resocializace_z_pohledu_odb_orniku_penitenciarni_a_postpenitenciarni_pece_PM_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

DAŇHELKOVÁ, K. *Penitenciární a postpenitenciární péče*. bakalářská práce [online] Praha: filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009. Vedoucí práce: Ivana Šnýdrová [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/29558/BPTX_2008_2_11210_ASZK00306_131411_0_75304.pdf?sequence=1&isAllowed=y

DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds) *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 456 s. ISBN 978-80-7676-066-0

GÁČ, D. *Penitenciární péče*. diplomová práce [online] Brno: pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2006. Vedoucí práce: Věra Vojtová [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/qs9q3/text.pdf>

HLOUŠKOVÁ, Z. *Penitenciární a postpenitenciární péče*. bakalářská práce [online] Brno: pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2007. Vedoucí práce: Tomáš Dvořáček [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/bfk23/BAKALARSKA_PRACE.pdf

JANIGOVÁ, A. *Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči*. diplomová práce [online] Pardubice: filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2021. Vedoucí práce: Albín Škoviera [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: <https://portal.upce.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

JŮZL, M., *Penitenciariстика jako věda žalární*. Univerzita Jana Amose Komenského Praha, Vydání I., Praha 2017, 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7

KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, ISBN 80-210-3025-9.

KRČÁL, Z. *Penitenciární péče ve Věznici Světlá nad Sázavou*. diplomová práce [online] Zlín: fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2017. Vedoucí práce: Jaroslav Balvin [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: <https://portal2.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S., *Kapitoly z penologie I, Vězeňství*. Gaudeamus. Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, s. 146. ISBN 978-80-7435-716-0

ROBINSON, S., DOBRZYN, E. California State University Monterey Bay. *California prisons lack adequate facilities, staff to care for aging population* [online]. Copyright 2022. [cit. 16.1.2024]. Dostupné z: <https://csumb.edu/justiceproject/california-prisons-lack-adequate-facilities-staff-care-aging-population/>

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Vyd. 1. – Boskovice: Albert, Sdružení Podané ruce, 1999, s. 169. ISBN 80-85834-60-X

SVOBODA, J. *Penitenciární péče*. bakalářská práce [online] Liberec. Technická univerzita v Liberci, 2011. Vedoucí práce: Květuše Sluková [cit. 2.4.2024] Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/server/api/core/bitstreams/ab791e7b-0852-485a-87bf-02237fb6f39e/content>

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, s. r. o., Praha. 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

VETEŠKA, J., FISCHER, S. *Psychologie kriminálního chování: Vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, 208 s. ISBN 978-80-271-0731-5
Vězeňská služba České republiky. *Vězeňská služba České republiky*, 2023 [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>

Yeshva University. Yeshiva Online Master`s Degree Programs. *What Is a Prison Social Worker?* [online]. Copyright 2020. [cit. 16.1.2024]. Dostupné z: <https://online.yu.edu/wurzweiler/blog/prison-social-worker>

ZAJÍČKOVÁ, I., D. *Penitenciární a postpenitenciární péče*. bakalářská práce [online] Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje a bankovní institut Ambis, a. s., 2019. Vedoucí práce: Jana Firstová [cit. 2.4.2024]. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/fce5u/Bakalarska_prace_-_Iva_Doriana_Zajickova1.pdf

Zákony pro lidi-Sbírka zákonů ČR v aktuálním znění. *Zákony pro lidi-Zákon č. 58/2017 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony* [Online]. © AION CS, S.R.O. 2017, 2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-58>. [cit. 2023-12-06].

Seznam schémat

Schéma č. 1 paradigmatického modelu axiálního kódování.....55

Schéma č. 2 paradigmatického modelu selektivního kódování.....57

Seznam použitých zkratk

SNR-Slovenská národní rada

ČR-Česká republika

Generální ředitelství VS ČR-Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky

tzn.-to znamená

tzv.-takzvaně

apod.-a podobně

č.-číslo

Seznam příloh

Příloha č. 1

- Rozhovor č. 1

Příloha č. 2

- Rozhovor č. 2

Příloha č. 3

- Rozhovor č. 3

Příloha č. 4

- Rozhovor č. 4

Příloha č. 5

- Souhlas

Příloha č. 1

Rozhovor č. 1

1) Můžete mi prosím objasnit, co je to penitenciární péče? Čím a kým se zabývá?

„Tak je to vlastně péče o vězněné osoby, no a zabývá se vězněnými osobami. Vlastně, spolupracujeme s nimi jako odborní zaměstnanci. Mají vlastně na výběr, mohou spolupracovat s psychologem, sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem, pedagogem volného času, vlastně dle zájmu a potřeb toho odsouzeného.“

2) Kdo může penitenciární péči poskytovat?

„Jak už jsem říkala, mohou pracovat se sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem, psychologem a tím pedagogem volného času.“

3) Kolik času s Vámi tráví vězeň před propuštěním z výkonu trestu, jako s odborným pracovníkem?

„Tak my děláme vlastně předvýstupní pohovory, že vlastně zjišťujeme, kam a jestli se má kam vrátit, jo, jestli má zajištěné bydlení, jestli má zajištěnou práci a pokud nemá, tak vlastně se může spojit třeba se sociálním kurátorem, který mu tohle může pomoci zařídit, anebo i já vlastně mu můžu sehnat ubytovnu, pokud nemá kam jít. Teď jsem třeba zařizovala Dům na půl cesty, že vlastně pokud ho pustí, tak půjde do Domu na půl cesty, než se vlastně rozkouká venku a najde si své bydlení vlastní. Takže jsem vlastně s tou sociální pracovnící z Domu na půli cesty řešila, kdy bude propuštěný, jestli tam vůbec mají místo v tu dobu, kdy bude propuštěný. Jsem takový jako zprostředkovatel mezi tím vězněm a mezi nějakými těmi organizacemi. Když třeba nemá bydlení, tak od toho jsem tady já jako sociální pracovník, on přijde, tady na mě může zaklepat nebo si napíše žádanku, řekne, že má problém s bydlením, že třeba ho rodina nechce nebo to nemá zajištěné, tak já mu řeknu podívejte, máte takové a takové možnosti, můžete jít právě na ubytovnu nebo můžete jít tady do toho Domu na půli cesty nebo...ale většinou ty ubytovny. Jenže my tady máme pracující odsouzené a většinou oni mají všechno zajištěné. Jo vlastně, že jsou tady většinou zabezpečení tady ti odsouzení. Třeba v jiných věznicích to řeší víc. Ale my tím, že tady jsou ti slušnější, tak mají všechno. Mají rodiny, mají se kam vracet. Takže tady to moc neřeším, ale taky se stává.“

4) Jaké jsou možnosti podpory vězňů z Vašeho pohledu?

„Tak třeba já, jako sociální pracovník mám s nimi aktivitu, každý týden, sociální a finanční minimum, kde probíráme třeba, hlavně pohledávky. Tady jsou podvodníci hodně, takže s nimi hodně řeším finance. Takže pohledávky jak na výživné, prostě pohledávky. Takže se bavíme o tom, jestli to splácí, jestli budou splácet i po konci výkonu trestu. A sociální, třeba jsme si zkoušeli napsat životopis, aby uměli správně napsat životopis, aby si potom zvládli najít práci. Řešíme exekuce, insolvence, jak říkám, spíše ty finanční věci, protože jsou tady nejvíce za podvody. Třeba psycholog má aktivitu, besedu s psychologem, tam se řeší psychologické věci. Vychovatelé tady mají různé aktivity, modelářský kroužek, pohybové aktivity, takže od všeho něco. Jako nenudí se, ale tím že oni tady chodí do práce, tak nemají moc času, takže se mi to na té aktivitě střídá. Někdo pracuje do tří, někdo do dvou, někdo chodí na noční, takže je to takové různorodé, takže nemají vždycky čas na tu aktivitu jít, na kterou mají jít. Protože někteří pracují tady a někteří jezdí ven. Pracují tady třeba v prádelně, v kuchyni, úklid areálu a někdo prostě jezdí ven, třeba na vodňanskou drůbež nebo uklízet koleje, vysokoškolské. A potom za to mají odměny nějaké.

Tak ještě asi měsíc před propuštěním z výkonu trestu se přestěhují na předvýstupní oddíl, to je vlastně takový byt a tam si perou sami, myslím si, že i vaří sami, uklízí, a vlastně se připravují na ten život venku. Jsou tam sami, je tam s nimi jen vychovatel, který je kontroluje. Ale tady se připravují, aby si uměli vyprat, uvařit. V některých věznicích si myslím, že si je vezme sociální pracovník a jde si s nimi projít město, aby věděli, kam jít na tramvaj, kde je vlakové nádraží nebo do banky s nimi jde, ale to se tady u nás nedělá. Je to zase takové rizikové a není to tady tak zavedené. Ani se to nehodlá asi nějak zavádět jo, protože my tady máme zavřené třeba doktory jo, to jsou inteligentní lidi. To se dělá spíše v kriminálech, kde jsou taková ti mentálně slabší, kteří fakt neví, kteří vylezou před bránu a neví kam jít. U nás by to asi ztratilo význam. Mám na starost tady i ženy, to je specifická skupina, to je vazba i trest. Mohou sem jezdit do vazby nebo sem nastupují do trestu. S těmi hodně řeším děti, protože většinou mají děti. Takže péče o děti, jestli je mají zabezpečené, kdo se o ně stará, když ony jsou tady. Takže hodně spolupracuji s OSPOD. A vlastně řeším třeba pěstounskou péči. Teď řeším i těhotnou ženu, to se řeší tak že 14 dní před porodem odjíždí do Prahy na Pankrác, tam porodí, pak může, pokud k tomu má finance a výbavu pro dítě, tak může nastoupit do Světlé nad Sázavou do věznice s dítětem, ale pokud je to výkon trestu, tak je možné, že ten soud přeruší ten trest na rok a je s dítětem venku rok a potom si to jde dosedět jakoby. Takže pokud ta matka má peníze a výbavu pro dítě, může nastoupit do Světlé nad Sázavou, ale může se stát, že ji tam nechtějí, pokud je třeba feťačka, takže potom to dítě jde do ústavu.“

5) Popište, jaký je postup při přípravě vězně na propuštění z výkonu trestu.

„Tak pokud ten vězeň potřebuje, tak jsme tu pro něj. Ale říkám, oni všechno mají zajištěné tady. Oni nás v podstatě nepotřebují. Jo, ale pokud něco potřebují zařídit, tak samozřejmě mu to zařídíme. Při konci trestu musím mít občanský průkaz, takže třeba dva tři měsíce předtím mu musíme vyřídit občanský průkaz. To je právě z toho důvodu, že když vlastně je venku na svobodě, tak jde třeba na úřad práce nebo třeba někdo si chodí pro dávky, tak k tomu potřebuje občanku. Takže vlastně to máme jako nařízení, že musí mít při konci trestu občanský průkaz. Jo, to sem chodí paní z úřadu, oni si je tady vyfotí, za měsíc přinesou hotovou občanku.“

6) Jaké podpůrné programy existují pro vězně, kteří se chystají opustit vězení a jaké máte ve Vaší věznici k dispozici?

„To vlastně když oni nastoupí ti vězni, tak se dělá SARPO, což je souhrnná analýza rizik a potřeb, to budu dělat zrovna dneska, vlastně každý odborný zaměstnanec udělá s ním rozhovor, já dělám jako sociální pracovník, ptám se ho na finance, bydlení, rodinu, jo, takže vlastně na základě toho tam každý dává ty údaje, každý odborný zaměstnanec tam dá údaje do počítače a z toho vyběhne komplexní zpráva. Vlastně co potřebuje. Takže na základě té komplexní zprávy se mu stanoví program zacházení a v tom programu zacházení má právě třeba to sociální a finanční minimum, tu aktivitu. Když má třeba fakt problém s financemi, tak dostane tady tuhle aktivitu. Pokud má třeba nějaké závislosti tak má tu besedu s psychologem, to zase řeší psycholog. Jo, takže vlastně na základě těch rozhovorů vznikne komplexní zpráva a z té komplexní zprávy vychází program zacházení, jak se s ním vlastně bude zacházet.“

7) Sdělte mi prosím pozitiva a negativa penitenciární péče z Vaše pohledu.

„Tak negativum, nelíbí se mi to, že když je třeba tady nějaký vězeň třeba podesáté nebo pojedenácté, tak je to furt dokola prostě. Víím, že ta práce je k ničemu jo. Třeba například, on přijde a řekne, že nemá občanku, hned druhý den, co je tady řekne, že nemá občanku. Vidím, že je tady podesáté a víím, že pokaždé když je venku, tak ji ztratí a pokaždé se mu ta občanka musí dělat. Tak to mi přijde tady takové zbytečné ta práce a prostě říkám si, k čemu to je. Ale potom jsou tu věci, které jsou pozitivní. Jako například zase někdo je tu poprvé a řekne, už v životě se tu nevrátím a fakt jako vidím, že to myslí vážně. A snaží se, snaží se si všechno zajistit, zajistit si práci dopředu, má podporu i rodiny, tak cítím z toho člověka, že fakt jako se sem nevrátí. Nebo jako doufám v to, kor, když toho pro něj i hodně udělám, třeba když mu toho

hodně zařídím, tak věřím v to, že se sem ten člověk už nevrátí. Že zatne zuby a jako bude šlapat venku.“

8) Které z nabízených programů jsou nejvíce oblíbené a proč?

„Tak oblíbené jsou určitě sportovní aktivity, mají tady vlastně posilovnu, potom, já ani nevím. My, jak každý máme to svoje, tak jako. Určitě ty zájmové jsou hodně oblíbené s vychovateli to mají třeba televizní kroužek a takhle, takže si myslím, že spíš ty zájmové, protože jak říkám, myslím si, že jak pracují, tak potom se jim moc nechce něco jako řešit třeba osobního nebo s tím psychologem už je to potom jako těžké. Když dojdou ve 14 hodin z práce a ve 14:05 je tam psychologka a řekne tak, máme tady besedu, pojďme rozebírat Vaše rodinné problémy nebo Vaše dětství, tak pro ně je to už takové, že se jim do toho nechce. Takže si spíš myslím, že ty zájmové. Takže posilovny, nějaké deskové hry, takže spíš tady tyhle no.“

9) Které z nabízených programů by dle Vás měly být posíleny?

„Já si myslím, že tady toho mají až moc. Až zbytečně moc. Ale musí to tak být, musí se s nimi pracovat a říkám, většina o to ani nestojí. Jo vlastně, oni si to tady chtějí odsedět, odpracovat a nic víc, nic navíc.“

10) Setkáváte se při této práci s nějakými úskalími? Jakými?

„Tak úskalí, no. Jako mě ta práce naplňuje a samozřejmě jsou tady nějaké tmavší stránky, některé světlejší stránky. Něco je horší, něco je lepší, ale, ale asi bych řekla, že člověk musí být empatický no a vcítit se do toho člověka. Co zažil, jaké měl třeba i dětství, takže jako úskalí nevím no. Myslím si, že má třeba velký vliv na něj to, co zažil v dětství, myslím si, že určitě jo. Myslím si, že je to už formováno v dětství.“

11) Kde vidíte nedostatky v systému penitenciární péče?

„No tak asi to, že se do těch vězňů sype hodně peněz. Až zbytečně moc no. Já jako moc do tohoto nevidím. Tak já třeba teď pořád řeším ty občanky, tak to vysvětlím na občance. Ten vězeň, když je na vazbě, tak nepotřebuje občanku, tak je prostě podle mě zbytečné mu platit novou občanku, které jsou prostě na, které jdou prostě ze státu, tak je to prostě zbytečné za mě jo. Já s tím nesouhlasím, aby se platila občanka za 200,- vězni, který je tady třeba podesáté a furt dokola. Takže toto je třeba pro mě úplně zbytečné, když vím, že ji nemusí mít. No ale potom nevím, co je v systému špatně.“

12) Myslíte si, že je důležité propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí?

„Tak určitě. Myslím si, že jo, že by to zabránilo té recidivě potom i. Kdyby se s nimi pracovalo nebo jako, ono je to těžké. Zase jako, nemůže se člověk zase o toho vězně starat vlastně pořád nebo. Ten člověk musí být taky samostatný. Nemůže mu pořád někdo něco podstrkovat, protože tady ta samostatnost prostě není, tím, že oni nemají přístup k ničemu, tak mu všechno zařídíme my, a to je v rádech dnů. My vždycky říkáme, že kdyby byl venku a šel na úřad, tak všechno trvá minimálně měsíc. Ale tady vlastně napíše žádanku a já ten den za ním jdu a ten den mu to vyřeším, nebo maximálně do druhého dne jo, takže všechno obvolám a je to až moc někdy. Takže zase si myslím, že by ten člověk měl být trochu samostatný. I když tady ho k tomu moce nevedeme. Nejde ho k tomu vést vůbec.“

13) Co byste jako odborník pracující v oboru udělal/a jinak, aby byla penitenciární péče účinnější a efektivnější?

„Jinak, no nevím, jak říkám, když člověk chce, tak už se sem nevrátí, ale pokud je to nějaký feťák, který se sem opakovaně vrací, tak to už se sem bude vracet celý život. Ale jako co bych udělala jinak, to nevím, protože to fakt záleží fakt na těch lidech, co tady máme. To nejde takhle říct, že bychom něco změnili a už by se sem nikdy nikdo nevrátil.“

14) Můžete říci, zda se odsouzení, i přes to, že jste s nimi pracoval/a ocitli opakovaně ve výkonu trestu?

15) Pokud ano, dokážete vysvětlit z Vašeho pohledu, proč k tomu došlo?

„Jo, vrací se. Určitě je nějaká statistika, která se dá dohledat, kdyžtak se mrkněte, jaká je recidiva. Určitě se to dá někde dohledat, ale já to takhle z hlavy nevím, jak moc se vrací a kolik. Ale prostě vrací se no. Ale jako, není to tak hrozné bych řekla. Ale někdy je to u těch lidí začarovaný kruh, že oni třeba vyjdou ven, naběhnou jim exekuce jo, oni to teď nemají z čeho splácet, protože teď vylezli ven a nemají peníze a nemají třeba zajištěnou práci, a už to zase běží a když jsou třeba ještě v podmínce a jakmile něco nezaplatí, tak okamžitě jedou zpátky. To je potom takhle furt dokola, říkám, to je začarovaný kruh. Někdo to tak nemá, někdo si to dokáže zajistit, ale někdo prostě nemá takové možnosti, aby naráz takto splatil nějakou sumu pohledávek.“

Příloha č. 2

Rozhovor č. 2

1) Můžete mi prosím objasnit, co je to penitenciární péče? Čím a kým se zabývá?

„Péče, která je určena pro lidi, kteří potřebují pomoc a jsou sami z nějakého pohledu bych řekl problematictí.“

2) Kdo může penitenciární péči poskytovat?

„Myslíte asi ty primární zaměstnance, tak především si myslím že to je samozřejmě psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, no a potažmo do určité míry si myslím, že třeba i částečně, částečně složky, které jsou jaksí ve služebním poměru. Ale tam si myslím, že je to do určité míry omezené. Takže takto bych to viděl.“

3) Kolik času s Vámi tráví vězeň před propuštěním z výkonu trestu, jako s odborným pracovníkem?

„To je individuální. Záleží na tom, na kterém je oddíle, záleží na tom, jestli on sám má zájem, jestli je problematický, jak má dlouhý trest, tam těch faktorů je hrozně moc. Nějaký takový modelový případ, příklad, kde by se spíše jednalo o osobu, která je tady pracovně zařazená, takže u těch lidí si myslím, že díky tomu, že jsou tady pracovně zařazeni, tak ten čas tráví trošičku jinak než ti, kteří jsou dejme tomu ve vazbě nebo kteří jsou tady na těch průběžkách takzvaných a jsou víceméně veškerý ten čas krom několika hodin zavřeni na cele, takže tam ta potřeba je úplně někde jinde. Když bychom se podívali na toho člověka, který dejme tomu je v té práci, tak ten si myslím, že už ten se na tom nějakém svém stupínku dostal do takové situace, že už třeba ani do určité míry tu péči jakoby nepotřebuje, že už si ty věci řeší sám, kdy už řeší telefonování, dopisování, popřípadě skypování a tak dále, takže řeší už víceméně rodinu a už ví, veškeré nějaké své horizonty časové, kdy se bude upínat k tomu, kdy se dostane ven, kdy se dostane na přerušování výkonu trestu, kdy se dostane na podmíněčné propuštění atd. Takže asi takto.“

4) Jaké jsou možnosti podpory vězňů z Vašeho pohledu?

„Podívejte, opět to budu směřovat na to, že záleží na typu toho vězně, někdo je spíše sportovního charakteru, někdo potřebuje více mluvit, někdo potřebuje být zase naopak v soukromí, je to o tom, jestli je to extrovert nebo introvert a tak dále a tak dále. Takže, co se týče těch programů,

tak si myslím, že nejvíce, alespoň můžu mluvit sám za sebe, protože to je aktivita nebo respektive program, který sám vedu nebo ve kterém jsem participován, tak to je nějaký ten adaptační kurz, který je určen pro odsouzené, kteří sem nastoupí, buďto do stupně zabezpečení vysokého nebo středního a je určen pro všechny, kteří na ten oddíl přijdou. Čili, je tam několik sezení, je to taková série sezení, kdy se probírají různá témata počínaje vztahy, drogami, šikanou, zaměstnáním atd. No a tam ať už individuální formou nebo i skupinovou se tady probírají, jak už jsem řekl tady tato témata a samozřejmě, že je tam potom možnost nějakých dalších následných sebereflexí a různých dalších aktivit, které mohou toho dotyčného posunout někam pakliže má zájem. Pak jsou tady ty aktivity, o kterých jsem mluvil, a to si myslím, že je docela podstatná část těch přítomných zde, těch odsouzených, kteří se především věnují nějakým pohybovým aktivitám, ať už je to posilovna nebo ať už je to nějaké hřiště se všemi možnými sport, které si tady v rámci možností můžete představit. Samozřejmě to nastavení pak už mají takové, že oni se unaví a potom už jaksi třeba nemají až takový zájem.“

5) Popište, jaký je postup při přípravě vězně na propuštění z výkonu trestu.

„Ve většině případů je to nějaký delší časový horizont, že už se to směřuje k tomu, že třeba ten dotyčný se dostává ven. Pakliže splňuje veškeré podmínky, je to vycházka s pedagogem nebo s jakýmkoli pracovníkem, je to volná návštěva, takže se zase může dostat ven se svými rodinnými příslušníky, popřípadě přerušeni výkonu trestu. A směřuje se to k tomu, aby on si už samozřejmě začínal blíže navazovat nějaké kontakty se svou rodinou, popřípadě se svými blízkými a případně si i vyřešil nějaké třeba pracovní příležitosti. I tohle je možné v rámci takového toho předvýstupního zacházení. Jenom pro doplnění, v případě jeho podmíněného propuštění. Kdy se předpokládá, že by se ten dotyčný mohl na to podmíněné propuštění dostat ven, případně, že jo, ke konci trestu. To jsou dvě takové varianty.“

6) Jaké podpůrné programy existují pro vězně, kteří se chystají opustit vězení a jaké máte ve Vaší věznici k dispozici?

„Jak už jsem říkal. Jsou to možnosti ty, že se mu poskytne ten volný pohyb jakoby venku, tzv. extramurální aktivita a popřípadě dle jeho zájmu je možná individuální konzultace. Samozřejmě, když si potřebuje vyřešit nějaké věci ať už je to, jak už jsem říkal, co se týče rodiny nebo co se týče především jeho práce. Ale konkrétní to je člověk od člověka. Nedá se to asi nějak sumarizovat, že by se řeklo. Každý, každý, já jsem zastáncem toho, že každý ten odsouzený má úplně jiné potřeby nebo respektive ne úplně ale částečně ano. Takže se to směřuje k tomu, co je pro toho dotyčného nejlepší. Jen tak mě napadá shodou okolností, teď v současné době

jsou tady odsouzení víceméně plus mínus dva, tři vyloženě vyžadují péči nebo respektive setkávání s psychologem, kdy tam je taková nějaká soustavná řekl bych péče, činnost, konzultace ať už si za to dosadíme cokoli, kdy se dá říci, že se u něj rozvíjí nějaký náhled na tu svoji trestnou činnost, na vztahy rodiny a tak dále, kdy on to vyžaduje a je mu to samozřejmě poskytnuto. A samozřejmě jednou za čas se stane i to, že, záleží na tom, kdo je jak nastavený, že někdo třeba preferuje, že se se svými věcmi spíše svěřuje muži, tak v tom případě jsem tady byl já nebo kolega. A kdy zase konzultují a snaží se řešit ty věci a nikoli třeba s paní psychologkou, která je na ten oddíl jaksi určena. Takže opět je to zase o té individualitě.“

7) Sdělte mi prosím pozitiva a negativa penitenciární péče z Vaše pohledu.

„Pozitiva jsou svým způsobem asi ta, že jestliže ten člověk tady má nějaký problém, je tady možnost díky těm pracovníkům, které jsem tady jmenoval, je řešit. Napadá mě takový příklad, který nevím, jestli sem patří nebo nepatří, ale zkrátka, člověk má nějaký psychický problém a ten psycholog za ním přijde defacto hned. Nevím, jestli máte zkušenost venku, když potřebujete psychologa, za jak dlouho se k vám dostaví, respektive za jak dlouho je k dispozici. Za hodně dlouho. Tak, měl jsem případ, to jenom odbočuji, že můj známý sháněl psychologa pro svou náctiletou dceru a která měla akutní problémy. A první termín, který se naskytoval byl až za tři měsíce. Dokážete si představit, že asi za tři měsíce se ten problém se posune někam jinak, pakliže vůbec má smysl ten problém v tu chvíli řešit. Takže si myslím, že tady je obrovská, ale neuvěřitelná výhoda v tom, že ten dotyčný, jakože odsouzený, popřípadě obviněný má možnost toho specialistu mít více méně hned, dle potřeby. Což je nesrovnatelné s venkovním světem.

Víte, oni někteří se naučí žít ve zdejším prostředí, takže se více adaptují na zdejší svět, ale lidé, kteří se sem dostanou dejme tomu jednou za život, kteří nejsou opakovaně trestáni, tak ti si myslím, že jsou zase daleko lépe adaptováni na ty podmínky venku, takže ti počítají s tím, jak to je vlastně v ně zdí zdejších, takže tak bych to viděl.

Negativum. Je jasné, že tady jsou určité omezené možnosti, je to neustále uzavřený prostor, takže to vnímáním ať už ze strany odsouzených, obviněných, popřípadě i ze strany některých pracovníků tady musí být asi citelné. Protože, když se pohybujete venku, popřípadě možnost nějakých sociálních sítí, telefonu a vůbec veškerých nějakých styků, to je nesrovnatelné. Tady zkrátka ten odsouzený, když si potřebuje promluvit se svou ženou, se svými blízkými a tak dále, tak je to vždycky až po nějaké době nebo je to omezeno časově, je to omezeno možnostmi a tak podobně. Takže to jsou víceméně dva světy, které jsou v některých věcech těžce porovnatelné.“

8) Které z nabízených programů jsou nejvíce oblíbené a proč?

„Opět budu nekonkrétní v tom, že je to individuální. Troufám si říct, že asi ten adaptační kurz, díky tomu, že se tam probírají různá témata, která pro většinu z nich, z těch odsouzených, z těch přítomných je asi dle mého názoru atraktivní, tak si rádi přijdou poslechnout, stoprocentně. Pak si myslím, že divadelní kroužek, který má kolega, ten svého času byl taktéž velmi populární. A v každém případě jsou to ty sportovní aktivity. To tak zkrátka bývá. No a pak už dle individuality, jak jsem říkal, třeba ta práce s psychologem, popřípadě to řešení se sociální pracovníci, ale to nelze paušalizovat.“

9) Které z nabízených programů by dle Vás měly být posíleny?

„Já si myslím, že co se týče tady zdejších kroužků je zdejší věznice určitě na tom velice dobře. Nicméně, to je trošičku, dejme tomu trošku omezené, respektive možnosti jsou omezené, z důvodů rušení a tak dále. Tak třeba něco hudebního, ale to se třeba částečně kryje s tím divadelním kroužkem. Takže výchovnou dramatikou, abych byl přesnější.“

10) Setkáváte se při této práci s nějakými úskalími? Jakými?

„Úskalí práce. Musí se mít člověk na pozoru v jedné věci, že lidé, kteří jsou zde zavřeni mají vždy uši a oči otevřené a člověk musí být profesionální ohledně informací. Co se týče informací o lidech a informacích o situaci, která zde je. Čili, neříkat věci, které by mohly nějakým způsobem narušit ať už soukromí spolupracovníků, popřípadě dalších odsouzených a nějaký bezpečnostní systém. To je myslím nejdůležitější.“

11) Kde vidíte nedostatky v systému penitenciární péče?

„Nedostatky. Podívejte se, žádný systém určitě ještě není dokonalý, mohla by se spousta věcí dělat jinak, nicméně ten systém mě přijde, že se vyvíjí podle toho, aby byla zaprvé zaručena bezpečnost, což je samozřejmě na prvním místě, to je jeden z důvodů, proč se lidi zavírají, aby jaksi nepáchali další zlo a tomu se podřizuje spousta věcí, které v tom svobodném vnější světě nemá opodstatnění. Asi tak bych to řekl. Kdežto tady sebemenší drobnost může mít dalekosáhlé následky. Nevím, jestli byste chtěla ještě něco konkrétně, něco dalšího, ale nenapadá mě nic.“

12) Myslíte si, že je důležité propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí?

„Stoprocentně. Tady si myslím, že u mnoha případů si troufám říct, že jaksi to, tady ta nějaká spolupráce není jaksi na té úrovni, na které by mohla být. Ale říkám, je to jenom můj názor. Samozřejmě jsou určité neziskové organizace, které se nějakým způsobem snaží, ale je to zase

o té individualitě a myslím si, že tady by se asi něco mělo podniknout. Člověk který, řeknu to zase na příkladu, který nemá žádné zázemí, dostane se sem kvůli tomu, že neplatí alimony nebo že má nějaké majetkové problémy a on se tady nějakým způsobem v uvozovkách dá do pořádku, vyřeší si částečně, díky tomu, že tady pracuje, své dluhy, ale zase se vrátí do toho systému, který ho sem dostal, tak tady se asi dá něco dělat, ale to si netroufám úplně nějak strukturovaně jednoznačně říci, protože to si myslím, že je obrovský problém, na kterém by muselo asi zapracovat velká spousta lidí, kteří by tu strukturu zcela jasně strukturovali.“

13) Co byste jako odborník pracující v oboru udělal/a jinak, aby byla penitenciární péče účinnější a efektivnější?

„Sám za sebe můžu říct, že je to, opakuju se, o individuálním přístupu. Nic jiného v tom nevidím. Jestliže člověk z té druhé strany má zájem nějaké věci řešit, a to si troufám říct, že po určité době a člověk v jisté mezi dokáže odhadnout, tak se snaží pomoci druhému, ať u vyslechnutím, nápovědou, nasměrováním k řešení problému, a tak dále. Tohle je si myslím stoprocentně na každém pracovníkovi. A to si myslím, že to není záležitost jenom tohoto oboru. Záleží čistě na tom, co člověk chce dělat jenom v rámci toho, co musí a potom je tady to, co chce dělat.

Je jasné, že když vidíte, že někdo potřebuje nějakým způsobem nasměrovat, ale nechce, tak s ním v podstatě nikdo nehne. Když to řeknu hodně lidově. Musí tam vždycky docházet k nějakému dialogu, k nějaké spolupráci a jestliže ta spolupráce v uvozovkách je jen jednostranná, tak nemá smysl. A takhle to funguje i opačně. Jestliže ten dotyčný, obviněný nebo odsouzený má zájem něco řešit, ale ta osoba na té druhé straně ten zájem nemá, tak to řešení je opět zase liché a v nedohlednu.“

14) Můžete říci, zda se odsouzení, i přes to, že jste s nimi pracoval/a ocitli opakovaně ve výkonu trestu?

15) Pokud ano, dokážete vysvětlit z Vašeho pohledu, proč k tomu došlo?

„Záleží samozřejmě, z jakého sociálního prostředí, to si troufám říct oni pocházejí. A bohužel jsem se setkal za svou kariéru s tím, že někteří dejme tomu, sociálně slabší se snažili vyřešit své problémy venku tím, že se nechali zavřít, když to řeknu hodně obecně. Ať už tedy z důvodu nějakých vztahových problémů, z důvodu s problémy s návykovými látkami anebo z důvodů majetkových, kdy zkrátka neměli kde bydlet a potřebovali se na zimu, jak se říká lidově schovat. I tohle se bohužel stává. A nezáleželo prakticky na tom, jestli ten člověk se tady snažil

nasměrovat nebo nesnažil, protože při rozhovoru s těmito lidmi poté když se sem dostali opět najednou člověk zjistí, že oni nenašli žádné další řešení.“

Příloha č. 3

Rozhovor č. 3

1) Můžete mi prosím objasnit, co je to penitenciární péče? Čím a kým se zabývá?
„Tak penitenciární péče je vlastně nějaká práce s odsouzenými, obviněnými a chovanci, to znamená, není to jen o dosouzených, ale je to o všech izolovaných jedincích, děvčata, chlapci to je jedno, i mladiství a podobně. Měla by se zabývat především nějakým aspektem udržení při nějakém psychosociálním standartu který mají, a především potom po nějakém návratu do společnosti. Čili měla by trochu jako suplovat podmínky toho života venku tak, aby potom ten odsouzený nebo obviněný chovanec se po návratu do společnosti mohl lehčeji zapojit.“

2) Kdo může penitenciární péči poskytovat?
„Vesměs, teď se tady jmenuje ta funkce pracovníci odborného zacházení, dřív to bývali specialisti a vychovatelé, dneska to spektrum, jmenujeme se pracovníci odborného zacházení pomlčka, ta hierarchie je celkem jasná. Jakoby sociální pracovnice má na starosti tady ty sociální aspekty, finance, rodina, zázemí. Potom je tam speciální pedagog, který má v dikci odborné vedení vychovatelů, ale pak i působení na odsouzené v rámci aktivit, přerazování do různých stupňů, jak jsme se o tom bavili. V podstatě by se měl zabývat nějakým takovým, zaštiťovat ten proces toho zacházení s odsouzenými. Ta práce je samozřejmě různorodá, široká, není to jen o nějaké konkrétní činnosti pořád dokola. Pak psycholog. Ten se zajímá o tu psychickou stránku jedince, ale vede i různé aktivity a věnuje se poradně drogové prevence. U nás máme taky poradnu drogové prevence, jedná se o primární, sekundární i terciální poradu. Vede ji psycholog, já jsem jeho zástupce. Máme tam odsouzené i kteří vykonávají trest tady, nicméně i ti kteří třeba přijedou jenom na dva na tři dny na soud, tak jsme schopni zase poskytnout nějakou tu péči, ale to už se potom k tomu třeba ještě dostaneme. Pak jsou tady vychovatelé, to je taková řehole, to jsou opravdu lidi z oboru, z praxe, z branže, kteří už mají i nějakou zkušenost, kdy třeba dřív byli dozorcí nebo uniformovaní, takže ti zastávají takovou tu první linii zacházení s odsouzenými. Kázeňské tresty, vedení aktivit, evidence pošty, plánování návštěv, prostě se starají o ty odsouzené, tak jak má být. Jsou vlastně prvním nálezníkem. No a pak je tady nová funkce pedagog volného času, což jsou kolegové, kteří vyloženě jenom vedou aktivity, nic jiným se nezabývají, občas chodí na nějaké brigády, takže dostávají od pedagoga speciální rozpis aktivit, kterým se věnují, takže chodí tady sportovat, na dvůr, do posilovny a tak podobně.“

3) Kolik času s Vámi tráví vězeň před propuštěním z výkonu trestu, jako s odborným pracovníkem?

„To je různé. Samozřejmě ten kontakt je řekněme v případě nástupu do výkonu trestu, kdy my s ním musíme navázat nějaký kontakt, udělat s ním nějaké vstupní pohovory, nějaké psychosociální zařazení, pedagogické zařazení, posouzení a podle toho, jak moc vnímám velká rizika, když to řeknu úplně na přímo, jak se s ním dál zachází. Když to řeknu na konkrétním případě, pokud je to člověk, který má rodinu, zázemí, třeba jen podnikal, měl nějaký podvod nebo něco, nemá tam další aspekty jako byly drogy, rozvrácená rodina, obrovské dluhy, léčení na psychiatrii apod., tak samozřejmě ta míra toho zacházení je nižší než u odsouzeného, který třeba nedodělal školu a má tady ty problémy. Takže nedá se to úplně na hodinu úplně takhle říct.“

4) Jaké jsou možnosti podpory vězňů z Vašeho pohledu?

„Každý odsouzený, jak jsem říkal, udělá se s ním nějaký vstupní diagnostický pohovor, potom se mu stanoví takzvaný program zacházení, na základě těch rizik, které my vyhodnotíme. To znamená, tady ten měl psychické problémy nebo bral drogy, dostane aktivitu s psychologem. Finance, dostane se sociální pracovníkem. Nedostudoval, pojd' ke mně na aktivitu. Takže samozřejmě se mu stanoví nějaký ten program zacházení, kde z některých aktivit si vybírá a některé má povinné. Takže, oni mají možnost ve volném čase. Nebo takto, do těch aktivit, patří i pracovní aktivity, což tady mají všichni, to je práce. Denně 8 hodin, kam chodí. I na noční chodí kuchaři. Jsou tady u nás kuchaři, pracují na dílnách, chodbaři, kteří rozváží jídlo, sanitáři, kteří pracují tady v nemocnici, mají sanitářský kurz, úklidová četa, ale pak jsou i ti, kteří pracují na venkovních pracovištích u soukromých subjektů. Ta pracovní doba je v podstatě v rámci toho zacházení pevně daná, oni za to dostávají peníze, z těch peněz potom mohou posílat domů, nakupovat si v kantýně, spořit na výstupní zacházení anebo mořit dluhy. Kromě těchto pracovních aktivit potom jsou aktivity, řekněme v tom ostatním volném čase, i když volný čas to úplně zas tak není, i když odsouzený má nárok na volný čas. Ale pořád nám tu zbývá nějaký prostor, kdy se jim věnujeme, takže potom v tento čas je to vyplněn nějakými aktivitami. Semnou, s psychologem s vychovateli, záleží na možnosti výběru. Můžeme namátkou uvést pohybové aktivity, máme tam pěstitelské aktivity, modelářské dílny, akvaristika, výtvarné aktivity, společenské hry.“

5) Popište, jaký je postup při přípravě vězně na propuštění z výkonu trestu.

6) Jaké podpůrné programy existují pro vězně, kteří se chystají opustit vězení a jaké máte ve Vaší věznici k dispozici?

„Probíhá to tak, že každý odsouzený má podle nějaké vyhlášky nebo podle nějakých nařízení, s každým odsouzeným by mělo být nějaké výstupní zacházení. Čili měl by se mu nějak aktualizovat program na výstupní. Měl by mít výstupní ložnici, měl by chodit na vycházky, měl by mít kontakt s rodinou, samozřejmě by měl mít návštěvy, což má ze zákona nárok, sebeobslužné aktivity, to znamená žehlicí prkno, kuchyňský koutek apod., jakoby co nejvíc simulovat ty podmínky života venku. Tak to funguje v ostatních věznicích, my máme výjimku, jsme nástupní věznice a jelikož ten odsouzený má to výstupní zacházení po celou dobu, což je ta práce, ty sebeobslužné aktivity, možnost kontaktu s námi, s rodinou, chodí i ven, domů, třeba na dva na tři dny, takže vlastně my to kritérium máme už od začátku tak stanovené. Takže jakoby to výstupní zacházení má celou dobu, takže výstupní oddíl tady nemáme. Ale stejně se mu ty tři měsíce před tím výstupem ten systém aktualizuje, zeptáme se, co ještě je tam potřeba doplnit, dáme mu tam nějakou vzdělávací, popřípadě aby byl připravený.“

7) Sdělte mi prosím pozitiva a negativa penitenciární péče z Vaše pohledu.
„Určitě jako pozitivum vnímám to, že. Takhle, musíme si říct tato věznice není standartní na výkon trestu. Asi nějak jinak budou mluvit kolegové z věznice. Odolov, Oráčov, kde je ta struktura odsouzených trošku jiná. Nicméně, z mého pohledu, pokud se budu bavit o naši věznici, tak jako pozitivum je, že drtivá většina odsouzených se chce do toho procesu zapojit. A v podstatě jakoby to hlavní, takové to gró je opravdu v tom udržet nebo udržitelnost toho, s čím zde nastoupili, aby tady po tu dobu výkonu trestu byli pořád na stejné sociálně psychologické hladině, aby nevyšli nějak zdevastovaní, ale opravdu zase vyšli do toho života připraveni, ne tak, jako by se nechumelilo, ale v podstatě co nejvíc eliminovat tu prizonizaci, to zavření tady. Tak si myslím, že jako pozitivum vnímám, že z jejich strany je ten zájem a samozřejmě nějakým způsobem podpora nás co se týče individuálního přístupu, nemůžu soudit, jak to je jinde, ale prostě tady to tak máme. A ty negativa, já nevím. Tak jako za mě asi určitě je to řekněme jakési omezení v tom, že ten odsouzený má možnost působit, tady ty aktivity tady máme tak nastavené tak jak jsou, nicméně určitě nějaké materiální zázemí, tam to trošku prostě, ale ekonomická situace je taková, že samozřejmě jsou trošku jinak vybavená kulturní místnosti, samozřejmě bychom chtěli mít trošku větší možnosti, víc techniky, posilovací stroje apod. ale bohužel taková je situace. Ale nějak si nestěžujeme, vždycky to dáme nějak dohromady, nějak v tom problém není.“

8) Které z nabízených programů jsou nejvíce oblíbené a proč?

„Tak určitě frčí kondiční posilování, sportovní programy, to znamená fotbálek, ping pong, jóga, posilka, která je krásně vybavená, takže určitě to jsou tyhle. Zájmové vzdělávací aktivity, zejména anglický jazyk. Nebudu se bavit o těch speciálně výchovných, protože tam je to specifické, a navíc bavíme se o tom, co pro ně. Ted' hodně frčí modelářské dílny, dělali jsme model věznice to Vám ukážu, jak půjdeme ještě ven. No a jak nastane jaro, tak už chtějí na zahrádku na záhonky si vypěstovat česnek.“

9) Které z nabízených programů by dle Vás měly být posíleny?

„Program není aktivita. Program je, že má ten program zacházení a ten obsahuje celý souhrn těch aktivit. Může být minimální, standartní a speciální, výstupní, podle toho, kolik nachytáme rizik. Ale ten program je souhrn, něco jako rozvrh. Kdyžto ta aktivita už je jednotlivá činnost, které se ten odsouzený věnuje. Vzhledem k tomu, že my sami si stanovujeme aktivity, které chceme, tzn. každý ten vedoucí aktivity vede minimálně dvě aktivity a vybírá si je podle svého odborného profesního zaměření. Například, když tady máme bývalého mistra z učňáku, tak samozřejmě mi tady nepovede psychoterapeutické aktivity, ale bude dělat právě v modelářské dílně. Takže tím, že si to sami vybíráme, tak si myslím, že ta nabídka je dostatečná a v současnosti jako jediné co je potřeba posílit tak je prostě nějakým způsobem materiální vybavení, jinak je třeba si uvědomit, že ta činnost i těch odborných zaměstnanců se nevymezuje pouze na ty aktivity. Poměrově je to asi jedna osmina práce. Ty činnosti, které s tím souvisí, těch je daleko víc.“

10) Setkáváte se při této práci s nějakými úskalími? Jakými?

„Jo, zavřeli mi ted' cestu do Kuřimi, je zavřený tunel, takže se ted' hrozně špatně dostávám do práce. Dělán si srandu. Ano, narůstá agenda, narůstá administrativa, znáte to, přijde někdo nový na vedení, ne naši věznice, ale úplně celkově tak se vymyslí nějaký nový, ale nezruší se ten starý. Jako úskalí asi vnímám to, že tato práce začíná být trošku více administrativně zatížená, ale tak to prostě asi je všude. Nicméně jako nemyslím si, že bychom jako nějak nestíhali nebo že bychom měli nějaké problémy s vedením. To ne, tady ta podpora je maximální, takže jsme spokojení. Ví se, jak tato práce těžká je, proto také ta podpora je ze všech stran, jo a snad možná finanční ohodnocení pro některé pozice tady je taková, že se těžko shání odborníci, kteří by to splňovali.“

11) Kde vidíte nedostatky v systému penitenciární péče?

„To se hrozně těžko posuzuje. Tady nemůžu já ze svého hlediska nějak to jako vnímat, protože s těmi odsouzenými už se jako moc nevidím. My máme nízkou návratnost. Jestliže nám odtud chlapec odejde z výkonu trestu, tak se už sem vrátí každý patnáctý. Jiná věc je u těch recidivistů, takže jakoby nemám zpětnou vazbu, ale jako asi to nastavení bych možná se asi více věnoval těm aktivitám jako v širším slova smyslu odsouzených, kteří nemají dokončené školní vzdělání. Ale taky tady nabízíme kurzy, máme vzdělávací středisko v Kuřimi, ve Znojmě, kde si můžou dělat obory kuchař číšník, obráběč apod.“

12) Myslíte si, že je důležité propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí?

„My to tady máme nastavené tak, že vlastně ta postpenitenciární péče už trošku vzniká i tady, protože spolupracujeme například se sdružením Podané ruce a s dalšími institucemi, ale to by Vám asi spíše sociální pracovnice spíše řekla, kdy dochází sem lidi z těch Podanek lidi za odsouzenými, se kterými byli ve styku už před výkonem a budou i po výkonu, takže jsou to třeba i drogově závislí. Takže jim tady nějakým způsobem pomáhají a pak se zase zařadí, takže jako nevnímám tam nějaké to zapojení toho. Je to opravdu o tom, jestli ten člověk chce nebo ne. To je prostě primární.“

13) Co byste jako odborník pracující v oboru udělal/a jinak, aby byla penitenciární péče účinnější a efektivnější?

„Víte co, my jsme si to nastavili tak, jak to máme tady, že opravdu to, co děláme, tak nás baví, já si myslím, že to děláme i dobře, každý máme ty aktivity, které jsme si vybrali a vůbec to zacházení s těmi odsouzenými, že všichni odsouzení chtějí k nám, protože ví, že tady to má nějakou profesionální úroveň a že když prostě budou sekat latinu, tak mohou mít ten výkon trestu takový, že to i něco přinese. Takže já z tohoto hlediska určitě nic měnit takhle nechci.“

14) Můžete říci, zda se odsouzení, i přes to, že jste s nimi pracoval/a ocitli opakovaně ve výkonu trestu?

„Tady ta recidiva je velmi nízká. Takže moc ne, jak jsem již řekl, vrací se sem každý patnáctý si já myslím.“

15) Pokud ano, dokážete vysvětlit z Vašeho pohledu, proč k tomu došlo?

„To se hrozně těžko posuzuje. Tady nemůžu já ze svého hlediska nějak to jako vnímat, protože s těmi odsouzenými už se jako moc nevidím. My máme nízkou návratnost. Jestliže nám odtud chlapec odejde z výkonu trestu, tak se už sem vrátí každý patnáctý. Jiná věc je u těch recidivistů, takže jakoby nemám zpětnou vazbu, ale jako asi to nastavení bych možná se asi více věnoval

těm aktivitám jako v širším slova smyslu odsouzených, kteří nemají dokončené školní vzdělání. Ale taky tady nabízíme kurzy, máme vzdělávací středisko v Kuřimi, ve Znojmě, kde si můžou dělat obory kuchař číšník, obráběč apod.“

Příloha č. 4

Rozhovor č. 4

1) Můžete mi prosím objasnit, co je to penitenciární péče? Čím a kým se zabývá?
„Penitenciární péče je vlastně nějaký odborný přístup k lidem, kteří jsou ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu a snaží se nějakým způsobem minimalizovat rizika a analyzovat nějaké potřeby těch lidí.“

2) Kdo může penitenciární péči poskytovat?
„Tak, může ji poskytovat psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, ale zároveň tam jsou i ne přímo odborníci, ale lidi, kteří jsou v různých rolích, kteří mohou poskytovat tu penitenciární péči taky, takže vychovatel je často v kontaktu s těmi lidmi. Ten třeba. Pak je tu kaplan, to je další člověk, který poskytuje nějakou formu penitenciární péče. Může to být dobře vyškolený i z řad příslušníků třeba dozorce, který má jakoby nějakým způsobem taky procházím nějakým školením na začátku vězeňské kariéry a musí se naučit nějakým způsobem komunikovat s těmi lidmi. Podporovat je, poskytnou i někdy krizovou intervenci, v nějaké podobě, než přijde nějaký odborný pracovník.“

3) Kolik času s Vámi tráví vězeň před propuštěním z výkonu trestu, jako s odborným pracovníkem?
„Ono jsou různé fáze. Záleží i na možnostech věznice, ale většina vězení by měla mít co se týče výkonu trestu pak předvýstupní oddělení, kde už je ten člověk připravován na návrat do socializace, do té integrace do společnosti. A je to o tom, že záleží taky, dřív, když bylo ještě jiné dělení věznic, na dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha, tak vždycky to předvýstupní oddělení bylo jinak dlouhé. Například věznice, kde byla zvýšená ostraha tak třeba byly už tři měsíce. Jako to předvýstupní. Jinak obecně bývá dva až měsíc. A zase je to na možnostech a prostorách té věznice. Ne vždy je to umožněné. V souvislosti třeba s přeplněnou kapacitou věznic.“

4) Jaké jsou možnosti podpory vězňů z Vašeho pohledu?
„Podpory, tak, jak v rámci individuálního setkávání, tak v rámci skupinového setkávání. V rámci individuálního setkávání záleží, do jaké míry je proaktivní sám vězeň, kdy požádal v rámci žádosti o setkání s psychologem, sociálním pracovníkem či speciálním pedagogem. To byla forma nějakého individuálního setkávání, kde vlastně ta motivace vzešla přímo z toho vězně. Pak organizování jednoznačných nějakých výchovných, speciálních, odborných aktivit.“

Kdy každý věznic se zase liší, v rámci možností a v rámci jakoby nabízených různých speciálně výchovných aktivit. Třeba by tam mohla být i ta podpora v rámci, že v rámci, buď je to udělané na předem daných nějakých tematických okruzích, kterým se jako věnujete s tím vězněm na základě analýzy jeho rizika potřeb, viz jako Sarpo, což je nějaký diagnostický nástroj, jak vlastně na začátku, když ten vězeň už je přemístěn z vazby do trestu nebo přímo nastoupí do trestu, tak prochází během prvních 14 dnů jakoby komplexním vyšetřením, kde participují jednotlivé odbornosti, ti odborní pracovníci a ti na základě každého toho svého segmentu vyhodnocují rizika a potřeby toho člověka v dané dimenzi, jako celého jedince. Takže já jako psycholog konkrétně se zabývám tím, jaké jsou rizika a potřeby v osobnosti, charakteru toho člověka.

Jinak ta forma té podpory může být, u psychologa je to jednoznačně definované. On buď poskytuje v rámci krizové intervence to znamená, když se v životě toho člověka, vězněného stane něco jako nějaká náhlá krize, nějaký velký problém v rodině nebo u něho samotného ať už zvenčí v jeho primární, sekundární rodině anebo ve věznici, když má nějaký problém, může tam mít problém s nějakým jiným vězněm apod. Takže poskytuje krizovou intervenci, pak je to nějaké poradenství, psychologické poradenství, které je šité na míru tomu jedinci, ať už se týká jeho problému ve věznici anebo i jeho rodinných příslušníků, lidí, kteří jsou pro něj osoby blízké. Pak je to psychoterapie, tam musí být hodně motivovaný ten člověk sám, že prostě musí být proaktivní v tom jo, mám problém se závislostmi a chci na nich pracovat. Mám problém, že jsem agresor a nechci to a zároveň nevím, jak si mám pomoci. Tak pak je to i nějaká forma koučování, si umím představit jako formu nějaké podpory. A pak je to ještě, nějaké ty skupiny, třeba u nás skupiny setkání a tam jsou tematicky nějakým způsobem připravené na každou hodinu témata specifické, a ty na základě nich se pak jako ti vězni seznamovali, bylo to cílené na jednu stranu jsme přišli s obecným tématem, ale pak konkretizováno za každého člena té skupiny. Takže to je pak nějaká podpůrná skupina pro ně. Ti odborníci jsou většinou dva, kteří to zastřešují nějakým způsobem a když tam probíhají ty interakce mezi těmi vězni bez nějakého většího vlivu, jako těch terapeutů.“

5) Popište, jaký je postup při přípravě vězně na propuštění z výkonu trestu.
„Tak tam je vyhodnocení, jestli se věci povedly, naplnit nějaké potřeby a minimalizovat alespoň trochu rizika, které byly identifikovány v rámci toho komplexního vyšetření. Pak je to taky zjištění, jaká, to je ale zase spíše v dikci spíše sociálního pracovníka nebo vychovatele, kam se ten člověk vlastně vrací, do jakého prostředí. Jestli se vrací tam, odkud přišel, jestli má vůbec rodinu, zázemí, bydlení. Takže identifikace základních sociálních jakoby podpůrných opatření.

Což k tomu jsem se už vyjádřil. Já jako psycholog spíše sleduju, jaké má největší obavy, čeho se bojí, co tam může být, jaké riziková místa, situace a lidi ho mohou potkat v rámci toho, až půjde ven a nějakým způsobem spolu vytvořit nějaký osobní krizový plán ve chvíli, kdy se dostane do rizikového prostředí nebo místa nebo i vnitřního místa, to znamená, co dělat, když se bude dlouhodobě nudit nebo když bude mít pocit, že je na všechno sám anebo bude neustále v nějakých konfliktech. “

6) Jaké podpůrné programy existují pro vězně, kteří se chystají opustit vězení a jaké máte ve Vaší věznici k dispozici?

„Tak život bez drog je zajišťován třeba neziskovými organizacemi, skrze psychologa, takže já vždycky dovedu z neziskovky někoho a ten se věnoval v rámci života bez drog. Já sám mám skupinu zaměřenou na protidrogovou problematiku. Prevence relapsu. Takže zase na základě několika různých téma až třeba 36 sezení tam mohlo být. Tak zase tématicky podle metodiky prevence relapsu. Pak individuální terapie, v podstatě taky jakoby je nabízená, s tím, že ale tam jde o to, že si vězni sami řeknou. Další jako z těch programů každá nějaká ta profese má nějaký svoje. Takže jestli speciální pedagog je zaměřený na člověka a jeho svět a má tak 2 až 3 aktivity. Každá profese má vlastně tak 2 až 3 aktivity. S tím, že nějaké dílny, tam vlastně ještě další jedna role, pracovní pozice, a to je vlastně něco jako sportáček jako. Spíš jako vychovatel. Třeba tady u nás není vychovatel-terapeut, ale určitě jsou věznice, kde je vychovatel-terapeut jako další role, pozice, která je součástí týmu, ale to se týká specializovaných oddělení. Tam, kde nejsou ve věznicích specializované oddělení, tak tam není tahle pozice vychovatel pomlčka terapeut. Takže, vychovatel taky musí nabízet nějaké dvě aktivity, sociální pracovník většinou nějaké finanční dluhy, poradenství, buď zajišťuje samostatný sociální pracovník anebo zase po domluvě s neziskovými organizacemi, to znamená, že nějaká neziskovka dochází do věznice a má na starosti finanční a třeba i právní poradenství. Tady naše věznice třeba dost pracuje s Podanými rukami. Ale jsou jiné věznice, kde dochází jiné organizace. “

7) Sdělte mi prosím pozitiva a negativa penitenciární péče z Vaše pohledu.

„Jednoznačně první věc, nedostatečná podpora vzdělávání odborných pracovníků. Je velmi tristní, chabá možnost vzdělávat se a nabízené programy jsou velmi často, jak bych to řekl, ne moc na vysoké úrovni. Je to zase součástí toho, že je nedostatek financí vůbec nejen v sektoru, podhodnocení vůbec mzdového ohodnocení těch pracovníků a zároveň prostory. Jo, je spousta věcí, který vlastně nějakým způsobem minimalizují možnější větší efekty toho penitenciárního působení. Takže je to nějaká kultura toho prostředí, kultura věznice, zase, jednotlivé věznice se liší. Někde jsou prostě otevřenější, dynamičtější přístupy, ke změnám a je to zase zároveň i

jedna další věc, kolik vězňů tráví svůj čas jenom jako ležením na pokoji, hraním karet a tak dál. Nebo vězňice některé, které mají možnost nabízet pracovní uplatnění. Obecně jako je to o návycích. Život člověk je do značné míry determinován jeho sadou návyků. A jeden z hlavních návyků je vlastně nějak řídit si ten týdenní čas. Nějaký pondělí až pátek chodím do práce, když je ten člověk dospělý. A hodně těch věcí se odvíjí od toho, jestli pracuje nebo nepracuje. I pro toho vězně. Takže ty návyky, když se zachovají, tak je poté jednodušší zase ten přechod toho člověka do prostředí a integrace ven. Další negativa bych řekl finanční ohodnocení nejen zaměstnanců, ale i těch vězňů. Myslím si, že se teď trošku o něco zlepšilo, ale ve srovnání jak s cizinou, tak i s dobou za komunistů. Vězni dřív anebo venku, když odchází ven tak mají nějaký budget, nějaký jako finanční obnos, kdy si mohou opravdu zařídit tři měsíční ubytování s kaucí, přežít první měsíc, než dostanou po měsíci a půl výplatu, v cizině často hlavně v Anglosaských zemích je každá pravidelná výplata každý pátek. U nás je to, když se ten člověk dostane poprvé ven, tak za měsíc a půl má přežít. Často, když není v žádném rodinném systému, síti, tak ten člověk to vůbec nemá jednoduché. Právě nejrizikovější je právě těch 5 týdnů, 6 týdnů. Pozitivum je, že vůbec tady odbornosti jsou. Byly taky doby, že tam ty odbornosti nebyly a když se tam teprve jako připravovala půda pro ně tak se první řekněme předvoj těch psychologů, sociálních pracovníků a speciálních pedagogů setkávalo s obrovským odporem ze strany příslušníků a vedení. Takže myslím si, že to pozitivum je, že už nějakým větším způsobem tam jsou pozitivněji vnímání a integrování do toho systému i občanští zaměstnanci v rolích těch odborných pracovníků. Penitenciárních odborníků. To je určitě pozitivum.“

8) Které z nabízených programů jsou nejvíce oblíbené a proč?

„Ještě jsem nezminil z těch podpůrných veškeré na tělo zaměřené aktivity. To znamená posilovna, sportovní nejrůznější hry, fotbal, florbal, košíková, když mohou na tělocvičnu. Takže ty si myslím, že jsou vždy na prvním místě. Takže ty tělesné. On je tady takový nepsaný zákon. Jakoby vězeň, který chce mít klid, tak by měl chodit do posilovny. Takže ti druzí ho identifikují, že si s ním raději nebudou jakoby nic začínat, jo, takže.“

9) Které z nabízených programů by dle Vás měly být posíleny?

„To není úplně tak jednoduchá otázka. Vždycky je to samozřejmě to, v čem ten člověk nejvíce selhává, v jakých oblastech. Vždycky nějaké zaměření sociální, psychologické aktivity, které jsou zaměřené na vztahy. Na sebeúctu toho člověka. Na sebedůvěru. Protože často ti lidi, když se navenek chovají velmi sebevědomě, tak za nimi jsou křehké já. A je to jenom nějaký fixní přízpůsobení se ať už systému ve vězení anebo venkovnímu prostředí. Takže určitě vždycky já

říkám, je to vztah k sobě, vztah k nejbližším, k rodinným příslušníkům tam, kde žiju, to znamená sousedům anebo spolupracovníkům a vztah ke svému městu. Takže vztahy obecně. A právě ta sebeúcta, sebedůvěra. Pak je to určitě jako nějaké aktivity, které jsou zaměřeny na nějaké plánování. Krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé. Ruku v ruce s tím jde finanční gramotnost. Je to prostor pro, určitě nějak upgrade.“

10) Setkáváte se při této práci s nějakými úskalími? Jakými?
„Tak úskalí ze strany samotné vězeňské služby nebo jako věznice mohou být, že nejsou teď prostory. Nebo teď je důležité se věnovat něčemu jinému příklad. Častá fluktuace zaměstnanců, to znamená, když já s někým na něčem pracuju a najednou ten člověk někam odchází někam jinam, tak se mi bortí jakoby nějaká spolupráce a musím nacházet někoho jiného, a než tam přijde někdo nový, než se do toho začlení a projde nějakým kolečkem, tak to chvíli trvá. To je takové to, co mě okamžitě napadá. Úskalí ze strany vězňů nebo vůbec jako prostředí jako, taky jo, je tady nějaká determinace. Prostor, co nabízí to prostředí. Nabízí tady na oddílech jsou prostě lidi, vězni, kteří mají různá rizika potřeby. Potřebují mít také nějakou hierarchii mezi sebou a na základě toho, když já, třeba moje úskalí se setkávalo, že jsem něco rozpracoval, pěkně nějakou práci a změnila se třeba hierarchie na tom oddělení, tak někomu bylo zakazováno chodit k psychologovi. Jakoby tlak skupinou. V podstatě skupinový tlak vězňů na nějakého vězně, který chodil nebo někdy to může být jen lehce posměšek. Jejda, ty zase chodíš k psychologovi nebo speciálnímu pedagogovi, to je jedno. Vždycky je to jen nějaké lehké všimnutí a pak vždycky záleží, jak ten člověk je vnitřně osobnost. Jak má dostupnou sebedoporu a osobní nějakou sílu, aby vlastně takové nějaké sociální všimnutí mu v podstatě nedělalo problém, aby ho to zastavilo. Narušilo to v tom kontaktním cyklu s tím psychologem anebo odborným pracovníkem. Takže je to i o nějaké kultuře a o tom, že je tu nějaká sociální dynamika na různých odděleních.“

11) Kde vidíte nedostatky v systému penitenciární péče?
„Tak celkově systém penitenciární péče, bychom mohli začít od ministerstva. To bychom mohli začít od celé společnosti. Tak obrovsky by pomohlo, nejen penitenciárně, ale i takhle kriminalitě venku, prostě kdybychom jsme měli financování, že každý týden v pátek by byla výplata. Já jsem dost cestoval po světě, takže vím, jak lidi, kteří byli fakt jako sociálně kriminálně riziková, díky tomu, že měli každý pátek pravidelně výplatu. I když šli třeba někam na brigádu, tak prostě fungovalo to, že si prostě na víkend nakoupili zásoby jídla do lednice a pak se začali věnovat svým různým závislostem. V pondělí zase začal týden a oni už v úterý neměli žádné peníze, ale

díky tomu, že měli zásoby, tak do pátku vydrželi. Tady u nás, když to někdo rozfofruje hned svoji výplatu do týdne, tak ho pak čekají další 3 nebo 4 týdny. Takže tady podle mě vzniká velká propast. Nebo vzniká díra, zde je možný, že se budou chovat více rizikově i kriminálně. Takže jednoznačně, jako jeden rozměr jsou finance. Mzdová politika státu a vůbec jak je ten systém. Já bych řekl, že samotná penitenciární péče by byla stejná, kdyby nebyly nějaké takové věznice, jako je typu, třeba tady u nás je v centru města jo, ale pak jsou věznice na okraji různě. A lidi jsou ta svázení z různých míst, někdy i z celé republiky. Když by bylo něco jako dřív, městské šatlavy, kdyby každé město, které má nad 10 000 obyvatel mělo svoje vězení, a ti lidi by normálně fungovali, že by chodili pracovat, což je taky penitenciární nástroj svým způsobem, ven pro město, do toho by potkávali lidi, kteří je znají a byl to nějaký tlak té společnosti, zatímco takhle oni jedou úplně někam jinam, tam potkají lidi odevšad, předávají si různé patologické vzorce chování a pak někdy vycházejí ven i když je tam nějaký penitenciární tlak, aby se změnili, tak zase z druhé strany, oni jsou v nějaké skupině, to je taky formuje a s nimi jsou mnohem delší dobu, takže to vlastně naráží na sebe dvě věci. Takže z toho i vyplývá, mnohem méně lidí na oddělení. Větší odpovědnost za to, jak se staví k práci a jak si formují dál to využití toho času. To je možná trošku hudba budoucnosti jo. Možná, že v dnešních podmínkách to prostě nejde. Ale myslím si, že některé věci, které fungovaly kdysi, takže to mělo spoustu přidaných hodnot. Už jen to, Franto, dnes jdeme na pivo a ty ne, tak tady zametej to listí, ty chodníky, už jen to, že byl v něčem omezený a více pocítil tu omezenost.“

12) Myslíte si, že je důležité propojení mezi penitenciární a postpenitenciární péčí?
„Je to hodně důležité. Jednoznačně. Zase v tomhle pokulháváme za cizinou, hodně a nemám pocit, že by se to nějak o dost zlepšilo. Ať už do té postpenitenciární péče, jako takhle tu máme ty neziskovky a jsou i pracovní organizace, které poskytují nějaké brigády, ty zase na tom často i vydělávají. Ono je to rub a líc všeho. Ale jednoznačně. Propojení, mělo by být. Měla by se více otevírat ta odborná diskuse. Takže, co se týká propojenosti, tak jednoznačně. A pokulháva ta postpenitenciární péče, dlouho se o tom mluví, ale otázka, do toho tam má i probační a mediační služba prostě svoje nějaké slovo. Ale myslím si, že se to pořád nějak zlepšuje. Když člověk v tom pracuje a je v tom angažovaný tak vždycky vnímá, že by to mohlo být lepší. A vždycky to naráží na administrativu. Na nedostatek financí. Na to, že se musí trošku změnit řekněme i finanční pobídky z ministerstev, z nejrůznějších odborů a tak dále. Důležitost, jednoznačně.“

13) Co byste jako odborník pracující v oboru udělal/a jinak, aby byla penitenciární péče účinnější a efektivnější?

„Jako ono to zaznělo už předtím v tom, co jsem všechno řekl. Tam jsou jako různé možnosti. V rámci svojí osobní práce, určitě nějaké vzdělávání, koncepční nějaké, nabídnutí efektivnějších způsobů a programů zacházení s těmi vězni nebo možná celkovou nabídku, kdybychom měli více času, kdyby nás tu bylo více psychologů. Určitě tohle. Ono jde o to, že to je takový skleníkový efekt. Když chodí lidi k psychologovi, tak ti lidi chodí od psychologa zase do normálního života a setkávají se s přirozenými problémy během týdne, ale tady ten člověk odchází z psychologické pracovny na oddíl. Kde se neseťkává s přirozenými podmínkami, ale u smělymi. Tam je mu denně strukturovaný program, kdy je přinucen vstávat, něco dělat apod. má vnějšně daný řízení jeho času. Když je člověk venku, má vnitřně nebo přizpůsobuje se a základě svých potřeb, povinností apod. a setkává se s denními záležitostmi, který nějakým způsobem ho mohou vyprovokovat a on si může přinést to téma zase po týdnu a s psychologem pracovat na rozšiřování nějakého uvědomění, rozšiřovat, jak to má spojené s emocemi, jaké automatické myšlenky mu nabíhají, jaký je prostor pro změnu a tak dále. Tady uvnitř věznice ten člověk je více v umělém prostředí, je to náročnější.“

14) Můžete říci, zda se odsouzení, i přes to, že jste s nimi pracoval/a ocitli opakovaně ve výkonu trestu?

„Určitě ta recidiva je, statistiky jsou různé. Já si myslím zaprvé, že se vedou různé statistiky a někdy je v tom trošku takový chaos. Pohybuje se číslo od 30 % do 60 %. Ale zase je to tak, že se všechny věznice hodí do jednoho balíku a potom se vygeneruje statisticky recidiva. Ona každá věznice má jiný návrat, protože, abych to vysvětlil, věznice malého typu, kde je všechno pod kamerami a je to více na té osobní, lidské bázi, že se skoro všichni znají, tak tam jsou to většinou nízký nebo střední stupeň zabezpečení v rámci ostrahy. Tak ti vězni jsou i méně riziková. Přichází tam protože, buďto jsou to zanedbání povinné výživy, krádeže, takže tady je mírná rizikovost pro společnost. To znamená, že i jejich patologie je menší. Takže věznice naše, se bude vracet třeba 30 %. Vezmete ale jinou věznici, kde je ta skladba těch vězňů je jiná, řekněme, že mají mnohem více rizikovější nejrůznější nálezy v rámci osobnosti nebo vůbec odkud pocházejí, takže tam pak můžeme docházet až k 60 %.“

15) Pokud ano, dokážete vysvětlit z Vašeho pohledu, proč k tomu došlo?

„Existuje v podstatě abeceda, a-z příběhů, kdy někdy, že ten člověk jen opakuje to stejné, co vlastně dělal, byl pár měsíců ve vězení, kde mu toho v podstatě moc nedali a vrátil se do prostředí, kde to znal, práci dostal u svých kumpánů, se kterými dřív třeba kradl a do 3 měsíců,

5 měsíců je třeba zpátky, do toho, jestli byl závislý na alkoholu, drogách čemkoliv, tak třeba ta míra toho rizika je větší. Může to být jedinec, který přišel do vězení úplně s maličkostí, právě za zanedbání povinné výživy a zatím do té doby neměl nic, neměl identifikovatelné žádné trestné činy, no a tam, protože bydlel třeba já nevím rok a půl na pokoji s jinými, kteří mu dali školení, tak pak se vrací třeba už s tím, že začal distribuovat třeba pervitin. Nebo se dostal tímto do mezinárodní skupiny, protože 5 kilometrů za Polskem nakoupil léky, dovezl to třeba do Opavy, tak to už je velká mezinárodní skupiny. Pokud jich bylo třeba 6-8 a zároveň je spousta lidí, kteří jsou tu podruhé, potřetí, taky je otázka, po kolikáté jsou ve vězení. A najednou kluk, který má 18, 25 nebo 29, tak teprve přichází a teprve teď přichází ta motivace s sebou něco dělat až už to takhle nechce, nemá ani děti a teprve teď najednou jakoby otevírá se v něm na chvíli prostor, kdy je otevřený změně. A tam je hodně důležité, když se tam potká právě s někým jako psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vytvoří si lidsky nějaké sympatie a antipatie, na základě sympatie se tam vytvoří takový nějaký klientsko-terapeutický vztah nebo poradenský vztah a pak ten člověk, když v tom okamžiku, kdy je připravený, někdy to je jen 14 dní jo, tak ten člověk se fakt chytne a pak ho člověk potkává tady někde a úplně kvete, třeba. Spoustu lidí jsem poznal za těch 8 let.“

Příloha č. 5.

Souhlas

Jmenuji se Lenka Bézová a jsem studentkou 1. ročníku navazujícího magisterského studia Univerzity Palackého v Olomouci. Studuji Sociální pedagogiku obor Výchovné poradenství. Zpracovávám diplomovou práci jejíž téma je: *Penitenciární péče z pohledu odborných pracovníků věznic*. Mé výzkumné šetření je prováděno kvalitativní metodou prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru.

Výsledky výzkumného šetření budou sloužit pouze pro účely této diplomové práce a respondentům tímto rovněž zaručuji **anonymní** a **diskrétní** využití dílčích výstupů bez jakéhokoliv zneužití.

Respondenti také tímto udělují souhlas s nahráváním rozhovoru na dané téma.

Děkuji Vám za spolupráci a ochotu.

Datum.....

Datum.....

Podpis výzkumníka.....

Podpis respondenta.....